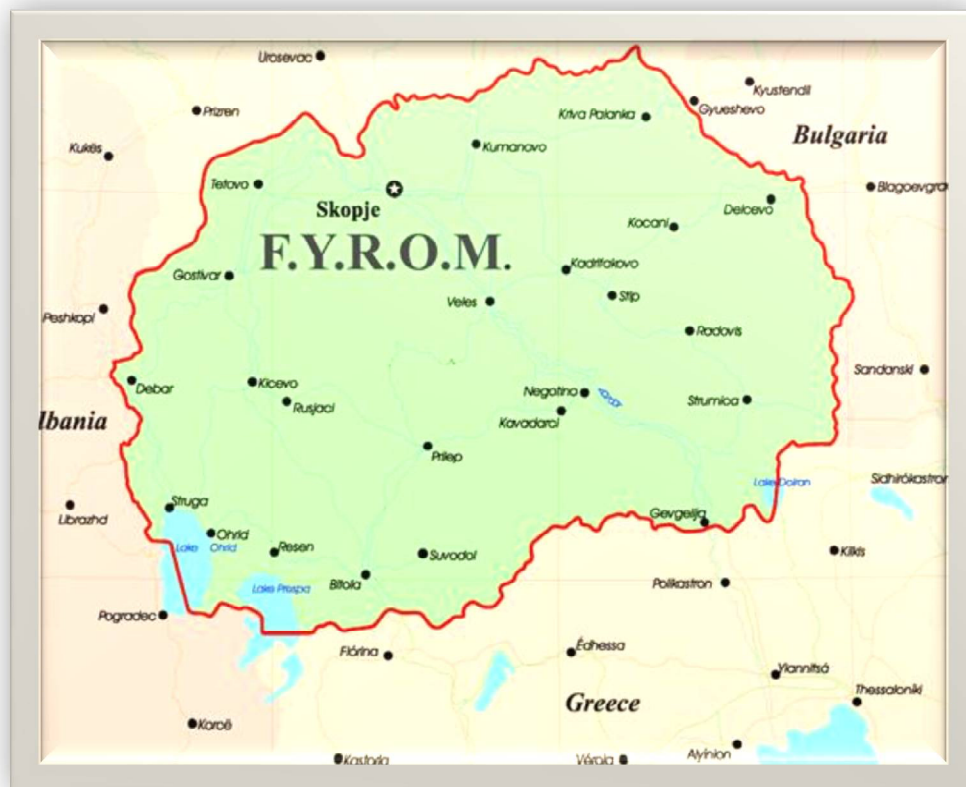

ΕΚΘΕΣΗ 2014
ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΠΓΔΜ
ΕΠΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΠΓΔΜ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΕΛΛΑΔΟΣ – ΠΓΔΜ

Σκόπια, Ιούνιος 2015

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	Σελίδα
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α	
ΠΓΔΜ - ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	4
1. Στοιχεία Γεωγραφίας	4
2. Πληθυσμός	4
3. Πολιτικό Σύστημα-Πολίτευμα	4
4. Νομοθετική Εξουσία	5
5. Σχέσεις της χώρας με το εξωτερικό	5
5.1 ΠΓΔΜ - Ευρωπαϊκή Ένωση	5
5.2 Συμμετοχή ΠΓΔΜ σε Διεθνείς Οργανισμούς	6
5.3 Διεθνείς Συμφωνίες	6
5.4 Διμερείς Συμφωνίες	6
5.5 Μέσα Μαζικής Ενημερώσεως	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΠΓΔΜ	7
1. Γενικά Στοιχεία	7
2. Βασικά Οικονομικά Μεγέθη	8
3. Εξέλιξη και Ανάλυση Βασικών Οικονομικών Μεγεθών	13
3.1 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)	13
3.2 Γεωργία/Αγροτική Παραγωγή	14
3.3 Βιομηχανία/Βιομηχανική Παραγωγή	19
3.4 Υπηρεσίες	24
3.5 Αγορά Εργασίας	25
3.6 Εξωτερικό Εμπόριο	28
4. Οικονομικό-Επιχειρηματικό Περιβάλλον	34
4.1 Κίνητρα	34
4.2 Προβλήματα	35
4.3. Τεχνολογικές και Βιομηχανικές Αναπτυξιακές Ζώνες (TBAZ)	36
5. Τραπεζικός Τομέας-Χρήση/Επαναπατρισμός Κεφαλαίων-Χρηματοδότηση	40
6. Υποδομές-Μεταφορές	42
7. Κανονιστική Συμμόρφωση	44
8. Συναλλαγματικές Ισοτιμίες	53
9. Διαχείριση Οικονομικής Κρίσης	54
10. Επενδύσεις	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΟΣ- ΠΓΔΜ	62
1. Διμερές Εμπόριο	62
2. Ελληνικές επενδύσεις στη χώρα	66
2.1 Προτάσεις προσέλκυσης επενδύσεων	69
3. Τουρισμός	69
4. Διασυνοριακό Πρόγραμμα IPA «Ελλάδα-ΠΓΔΜ 2007-2013»	71
5. Διμερής αναπτυξιακή βοήθεια	72
5.1. Δυνατότητες διμερούς συνεργασίας στο πλαίσιο των αναπτυξιακών	73

προγραμμάτων	
6. Δράσεις Οικονομικής Διπλωματίας-Εκδηλώσεις-Απήχηση	74
7. Προτάσεις αναλήψεως εξειδικευμένων δράσεων προς ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας στην αγορά της ΠΓΔΜ	79
8. Διεθνείς Εκθέσεις	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ1 ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	80
1. Έργα-Προκηρύξεις	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	85
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ	91
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Στοιχεία Γεωγραφίας

Γεωγραφικά, η ΠΓΔΜ είναι μια περικλειστή χώρα βορείως της Ελλάδος, μικρή σε έκταση (25.713 τ.χλμ., περίπου όσο η Πελοπόννησος, πέντε φορές μικρότερη από την Ελλάδα) και συγκροτείται από την κεντρική κοιλάδα του Αξιού (Vardar) ποταμού και τους ορεινούς όγκους που την πλαισιώνουν. Στα νότια σύνορά της υπάρχουν τρεις μεγάλες λίμνες (Αχρίδα, Πρέσπα και Δοϊράνη). Το κλίμα της χώρας είναι μεταβατικό από μεσογειακό σε ηπειρωτικό. Ουσιαστικά υπάρχουν τρεις κλιματικές ζώνες ήτοι, ήπια μεσογειακή, ορεινή και ήπια ηπειρωτική. Η ετήσια βροχόπτωση κυμαίνεται από 500 χιλιοστά στην ανατολική ζώνη έως 1.700 χιλιοστά στις δυτικές ορεινές περιοχές.

2. Πληθυσμός

Σύμφωνα με νεώτερα, κατ' εκτίμηση στοιχεία που στηρίζονται στην τελευταία επίσημη απογραφή πληθυσμού η οποία έλαβε χώρα το 2002, και με βάσει νεώτερες εκτιμήσεις της Στατιστικής Υπηρεσίας της ΠΓΔΜ (στα τέλη του 2012), ο πληθυσμός ανέρχεται στα 2.062.294 κατοίκους¹. Οι δύο μεγαλύτερες πληθυσμιακές ομάδες της χώρας είναι οι Σλαβομακεδόνες (64%) και οι Αλβανοί (25%). Σημειώνουμε σχετικά ότι πιθανολογείται ότι έκτοτε το αλβανικό στοιχείο έχει αυξησει το ποσοστό του περίπου στο 30%. Ακολουθούν, με μικρότερα ποσοστά, οι Τούρκοι (4%), οι Ρομά (3%), Σέρβοι, Βόσνιοι, Βλάχοι κ.α.

Η ΠΓΔΜ αποτελείται από 8 διοικητικές περιφέρειες: Pelagonija, Vardar, Northeast, Southwest, Skorje, Southeast, Polog και East. Πρωτεύουσα της χώρας είναι τα Σκόπια (περίπου 700.000 κάτοικοι), ενώ σημαντικές πόλεις είναι το Μοναστήρι (Μπίτολα), το Τέτοβο, με πλειοψηφία του αλβανικού στοιχείου, το Βέλες, το Κουμάνοβο, το Πρίλεπ, η Στρούμιτσα, η Γευγελή, το Στιπ κλπ.

Όσον αφορά στη θρησκεία, το 64,7% του πληθυσμού είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι, το 33,3% Μουσουλμάνοι και το υπόλοιπο 2% ασπάζεται άλλα χριστιανικά και λοιπά δόγματα.

3. Πολιτικό σύστημα – Πολίτευμα

Το πολίτευμα της χώρας είναι προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Η ΠΓΔΜ απέκτησε την ανεξαρτησία της το 1991, μετά τη διάλυση της Ενωμένης Γιουγκοσλαβίας. Το 1992 απέκτησε τη νομισματική της ανεξαρτησία με την εισαγωγή του νέου εθνικού της νομίσματος, του Διναρίου.

---

¹ Σημειώνεται ακόμη ότι κατά το 2011 έγινε προσπάθεια νέας απογραφής του πληθυσμού, η οποία όμως δεν κατέστη δυνατόν να ολοκληρωθεί.

Τον Αύγουστο του 2001 υπεγράφη η Συνθήκη της Αχρίδας με την οποία έληξε η εθνοτική κρίση μεταξύ Αλβανών και Σλαβομακεδόνων που ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους. Με τη Συνθήκη της Αχρίδας εισήχθη η "αρχή Μπαντεντέρ" (Badinter) σύμφωνα με την οποία για να υιοθετηθούν νόμοι για ορισμένα πολιτικώς ευαίσθητα ζητήματα απαιτείται "διπλή πλειοψηφία", δηλαδή η έγκρισή τους από την πλειοψηφία των μελών του νομοθετικού σώματος αλλά και από την πλειοψηφία των βουλευτών από τις μειονοτικές κοινότητες. Επίσης, η εκτελεστική εξουσία ασκείται από έναν συνασπισμό αποτελούμενο από το πλειοψηφούν κόμμα (σλαβικό) στις βουλευτικές εκλογές και ένα κόμμα που εκπροσωπεί την αλβανική μειονότητα της χώρας.

4. Νομοθετική εξουσία

Το Κοινοβούλιο της ΠΓΔΜ αποτελείται από 120 έδρες και προκύπτει από εκλογές που λαμβάνουν χώρα κάθε τέσσερα έτη, περίοδος ωστόσο η οποία κατά τα τελευταία έτη δεν τηρείται, με τη προκήρυξη πρόωρων εκλογών. Διάκριση υπάρχει μεταξύ των τριών εξουσιών, με την δικαστική εξουσία να περιλαμβάνει τη λειτουργία ενός συνταγματικού δικαστηρίου. Τέλος, ο Πρόεδρος της χώρας έχει τυπική μόνο εξουσία, εκπροσωπώντας επισήμως τη χώρα, ενώ την πραγματική εξουσία ασκεί ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης (πρωθυπουργός). Οι τελευταίες εκλογές που έλαβαν χώρα τον Απρίλιο του 2014 δεν αναγνωρίστηκαν από την αντιπολίτευση, η οποία και αρνήθηκε να συμμετάσχει στις εργασίες του νέου Κοινοβουλίου.

5. Σχέσεις της χώρας με το εξωτερικό

Η ΠΓΔΜ κατέστη μέλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών τον Απρίλιο του 1993, 18 μήνες έπειτα από την ανεξαρτησία της από την Γιουγκοσλαβία και με το όνομα "πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας", καθώς εκκρεμούσε, όπως εξ άλλου εξακολουθεί να εκκρεμεί, η επίλυση του θέματος του ονόματος με την Ελλάδα.

Από τα σημαντικότερα θέματα της χώρας ως προς τις εξωτερικές της σχέσεις είναι η επίλυση του θέματος του ονόματος που αποτελεί προϋπόθεση για την πλήρη ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και στο NATO.

5.1 ΠΓΔΜ - Ευρωπαϊκή Ένωση

Τον Απρίλιο του 2001 υπεγράφη η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (Stabilization and Association Agreement - SAA) μεταξύ της Ε.Ε. και της ΠΓΔΜ η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Απρίλιο του 2004. Το Δεκέμβριο του 2005, το Συμβούλιο χορήγησε στην ΠΓΔΜ το καθεστώς της υποψήφιας προς ένταξη χώρας. Τον Φεβρουάριο του 2008, το Συμβούλιο υιοθέτησε την Εταιρική Σχέση για την Προσχώρηση της χώρας (Accession Partnership), θέτοντας σημαντικές προτεραιότητες για αναγκαίες μεταρρυθμίσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε, τον Οκτώβριο του 2009, τη μετάβαση στο δεύτερο στάδιο της Σύνδεσης, σύμφωνα με το άρθρο 5 της SAA από το Δεκέμβριο του 2009 ήρθη η υποχρέωση λήψης βίζας από τους πολίτες της χώρας που επιθυμούν να επισκεφθούν τις χώρες της Ε.Ε. – Shengen.

Στο πλαίσιο της υποψηφιότητας της ΠΓΔΜ για ένταξη στην ΕΕ, η χώρα επιχειρεί την εναρμόνιση του συνόλου της νομοθεσίας της (συνεπώς και των νόμων που ρυθμίζουν το επιχειρηματικό περιβάλλον, τη λειτουργία της αγοράς και τις οικονομικές δραστηριότητες) με το κοινοτικό κεκτημένο (acquis) και την εκπλήρωση των απαραίτητων οικονομικών κριτηρίων. Προς το σκοπό αυτό, υπάρχει συνεργασία και παρακολούθηση από πλευράς Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μέσω της λειτουργίας και των συνεδριάσεων Ειδικών Επιτροπών.

5.2 Συμμετοχή της ΠΓΔΜ σε Διεθνείς Οργανισμούς

Η ΠΓΔΜ είναι μέλος των ακόλουθων διεθνών οργανισμών: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (από το 1992), Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (1993), Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD-1993), Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (1993), Κεντροευρωπαϊκή Πρωτοβουλία (Central European Initiative -1993), Συμβούλιο της Ευρώπης (1995), Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ-1995), Πρωτοβουλία Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SECI-1996), Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (2003), Παγκόσμια Τράπεζα (2003), Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου Κεντρικής Ευρώπης (CEFTA - 2006). Τον Απρίλιο του 2001, η χώρα υπέγραψε Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Ε.Ε. ενώ το 2005 κατέστη υποψήφια προς ένταξη στην Ε.Ε. Η χώρα είναι επίσης υποψήφια προς ένταξη στο ΝΑΤΟ.

5.3 Διεθνείς Συμφωνίες

Η ΠΓΔΜ έχει υπογράψει διάφορες διεθνείς συμφωνίες με διεθνείς οργανισμούς αλλά και διμερείς συμφωνίες με αρκετές χώρες. Παραμένουν ωστόσο σε ισχύ διμερείς συμφωνίες που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Ειδικά για πολυμερείς συμφωνίες οικονομικού – εμπορικού περιεχομένου βλ. Κεφάλαιο 3.6 *Εξωτερικό Εμπόριο Γενικά – εμπορικές σχέσεις της ΠΓΔΜ Οικονομικές και Εμπορικές Συμφωνίες*.

5.4 Διμερείς Συμφωνίες

Εκτός της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, δεν έχουν υπογραφεί άλλες συμφωνίες μεταξύ της Ελλάδος και της ΠΓΔΜ. Σε εκκρεμότητα βρίσκεται η συμφωνία για την αποφυγή διπλής φορολογίας, για τη σύναψη της οποίας πιέζει η πλευρά της ΠΓΔΜ.

5.5 Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Στην ΠΓΔΜ λειτουργούν, πέραν των κρατικών, διάφορα ιδιωτικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης όλων των κατηγοριών (εφημερίδες και περιοδικά, τηλεοπτικά κανάλια, ραδιοφωνικοί σταθμοί και ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης). Ωστόσο υπάρχει διάχυτος σκεπτικισμός τόσο στο εσωτερικό της χώρας (αντιπολίτευση, ΜΚΟ) όσο και μεταξύ των ξένων παρατηρητών (λ.χ. από πλευράς ΕΕ) ως προς τον πραγματικό βαθμό ελευθερίας και ανεξαρτησίας των ΜΜΕ στη χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΓΔΜ

1. Γενικά στοιχεία

Η οικονομική πορεία που η ΠΓΔΜ διέγραψε από την περίοδο της ανεξαρτησίας της (1991) έως τώρα, έχει συνοπτικά ως εξής:

- Η οικονομία της χώρας συνεχίζει να χαρακτηρίζεται ως “υπό μετάβαση”, όσο και αν η περίοδος της ανεξαρτησίας της και η αποσύνδεσή της από το μοντέλο του κρατικού σχεδιασμού, αριθμούν πλέον των 20 ετών. Το γεγονός ότι η ΠΓΔΜ ήταν η λιγότερο αναπτυγμένη ομόσπονδη δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, καθώς και ότι, εκτός από την αρχική σμίκρυνση της οικονομικής δραστηριότητας και τον υπερπληθωρισμό που κληρονόμησε, αντιμετώπισε, επιπροσθέτως, ως νέα χώρα, την εθνική κρίση του 2001, εξηγεί καθαρά τους λόγους που συνέτειναν στη οικονομική της οπισθοδρόμηση.
- Κατά τα πρώτα πέντε χρόνια από την ανεξαρτησία της ΠΓΔΜ, το ΑΕΠ της χώρας βρισκόταν σε πτωτική πορεία, ενώ για πρώτη φορά σημείωσε αύξηση (1,2%) το 1996. Η τάση αυτή διατηρήθηκε μέχρι το 2000, όταν ο ρυθμός ανάπτυξης ανήλθε στο 4,5%. Η εθνική σύγκρουση του 2001 ωστόσο έφερε την οικονομία της χώρας «στο κόκκινο». Το 2002 η οικονομία άρχισε να σημειώνει ανάκαμψη και αυτή η θετική τάση συνεχίστηκε έως το 2008, όταν ξέσπασε η παγκόσμια οικονομική κρίση. Το 2010 η οικονομία «ορθοπόδησε» και πάλι, ενώ εν τω μεταξύ είχε επιτευχθεί σταθεροποίηση του εμπορίου με αύξηση τόσο των εξαγωγών όσο και των εισαγωγών. Η ανοδική πορεία συνεχίστηκε και κατά το 2011. Το 2012 έκλεισε με αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ (-0,5%), όμως το 2013 η τάση αναχαίτισθηκε καθώς σημειώθηκε ρυθμός ανάπτυξης 2,7%, ενώ το 2014 η οικονομία μεγεθύνθηκε κατά 3,8%.
- Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, κατά τα έτη που πέρασαν από την εποχή της ανεξαρτησίας της χώρας, το ποσοστό ανεργίας γνώρισε μεγάλη αύξηση: το 1997 ανήλθε στο 36%, ενώ σταδιακά μειώθηκε, έως το 2012, στο 30,6%. Το 2013, για πρώτη φορά από την ανεξαρτησία της χώρας, το ποσοστό ανεργίας έπεσε κάτω του 30% (29%), ποσοστό που μειώθηκε περαιτέρω το 2014, στο 28%.
- Οι μισθοί έχουν σημειώσει σταδιακή αύξηση, καθώς το 1993 ο μέσος καθαρός μισθός ήταν 3.783 δηνάρια και το 2014 ανήλθε στα 21.600 δηνάρια (περίπου 360 ευρώ). Το ποσοστό φτώχειας² το 2014 διαμορφώθηκε στο 30%. Οι φτωχοί βρίσκονται κυρίως στις αγροτικές περιοχές ενώ οι πλουσιότεροι εκ του πληθυσμού ζουν στην πρωτεύουσα, όπου το ποσοστό φτώχειας είναι 9%.
- Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας Eurostat, τα οποία δημοσιεύθηκαν εντός του 2013, η ΠΓΔΜ κατατάσσεται μεταξύ των φτωχότερων χωρών της Ευρώπης, καθώς μόνον η Αλβανία και η Βοσνία Ερζεγοβίνη έπονται αυτής στη σχετική κατάταξη. Βάσει της ίδιας πηγής, το μέσο επίπεδο διαβίωσης στη χώρα (υπολογιζόμενο από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ) ανέρχεται στο 65% του μέσου ευρωπαϊκού και ισοδυναμεί με αυτό της Σερβίας. Επιπλέον, η ΠΓΔΜ κατατάσσεται μεταξύ των φτωχότερων χωρών της Ευρώπης

---

² διαθέσιμα στοιχεία για το 2012

και σε σχέση με την ατομική κατανάλωση, το επίπεδο της οποίας είναι κατά 60% χαμηλότερο από το μέσο ευρωπαϊκό.

- Κατά τη διάρκεια της πλέον των 20 ετών πορείας της, οι κυβερνήσεις της χώρας, με τη συνεργασία και του διεθνούς παράγοντα, κατέβαλαν επίμονες προσπάθειες να επιτύχουν και να διατηρήσουν μακροοικονομική σταθερότητα με συνετή δημοσιονομική πολιτική, χαμηλό πληθωρισμό, ευνοϊκό φορολογικό περιβάλλον και ανταγωνιστικά εργασιακά κόστη.
- Μολαταύτα, και ιδίως παρά το γεγονός της σημαντικής αναπτυξιακής βοήθειας που εισέρευσε όλα αυτά τα έτη στην ΠΓΔΜ από διάφορες χώρες, ύψους 2 δισ. δολαρίων, χωρίς να συνυπολογισθούν τα χρήματα από την ΕΕ και τους διεθνείς οργανισμούς (οπότε το εν λόγω ποσό, με την μορφή μη ανακλητής αναπτυξιακής βοήθειας καθώς και πιστώσεων, εκτιμάται στα 3 δισ. ευρώ), καθώς και παρά τη στενή παρακολούθηση και καθοδήγηση από πλευράς Ε.Ε., δεν έχει καταστεί εφικτός ο έλεγχος του δομικού ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας, η τιθάσευση της υψηλής ανεργίας, ο περιορισμός της παραοικονομίας, η εξάλειψη της διαφθοράς, η ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας, ούτε η ανατροπή του αντίξοου επιχειρηματικού κλίματος. Οι εν λόγω αρνητικοί παράγοντες συνεχίζουν έτσι να αποτελούν την κύρια αιτία για τη χαμηλή προσέλευση νέων (Greenfield) επενδύσεων που εξ ορισμού αποτελούν το σοβαρότερο μοχλό οικονομικής ανάπτυξης για κάθε χώρα.
- Θα πρέπει να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι πολλές από τις πραγματοποιούμενες επενδύσεις των τελευταίων ετών αφορούν στη δραστηριοποίηση ξένων εταιρειών εντός των Τεχνολογικών και Βιομηχανικών Αναπτυξιακών Ζωνών, στις οποίες ισχύει ειδικό καθεστώς ιδιαίτερα ευνοϊκό για τις επενδύσεις. Ωστόσο, τα οφέλη της πραγματικής οικονομίας από τις ΑΞΕ εντός των ανωτέρω ζωνών είναι από ελάχιστα έως μηδαμινά (βλ. κεφάλαιο για Τεχνολογικές και Βιομηχανικές Αναπτυξιακές Ζώνες). Τέλος, η πολιτική αστάθεια που άρχισε να διαγράφεται μετά τις εκλογές του 2014 αποτελεί, επίσης, έναν εξ ίσου σοβαρό αρνητικό παράγοντα που απωθεί τους δυνητικούς επενδυτές.

2. Βασικά Οικονομικά Μεγέθη - Πίνακας

Οικονομικό μέγεθος	2012	2013	2014
ΑΕΠ (σε δισ. ευρώ)	7,585	8,112	8,5333
ΑΕΠ Μεταβολή % (σε πραγματικούς και όχι ονομαστικούς όρους)	-0,5	2,7	3,8
Κατά Κεφαλή ΑΕΠ (σε ευρώ)	3.612	3.734	3.890
Ανεργία (%)	31,0	29,0	28,0
Αριθμός απασχολουμένων	657.849	685.479	696.046
Αριθμός ανέργων	290.276	275.225	265.370
Πληθωρισμός (%)	3,3	2,8	-0,3
Συνολικά έσοδα του προϋπολογισμού (σε δισ. ευρώ)	2,24	2,27	2,36
Συνολικές δαπάνες του προϋπολογισμού (σε δισ. ευρώ)	2,53	2,59	2,73
Έλλειμμα του προϋπολογισμού (σε εκατ. ευρώ)	289	313	359
Έλλειμμα του προϋπολογισμού (% ΑΕΠ)	3,9	3,9	4,2

Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (σε εκατ. ευρώ)	-225,7	-146,8	-113,7
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (ως ποσοστό του ΑΕΠ)	-3,1	-1,8	-1,4
Δημοσιονομικό ισοζύγιο (% ΑΕΠ)	-3,9	-3,9	-4,2
Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	33,8	34,3	36,2
Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος (σε εκατ. ευρώ)	5.172	5.220	5.954
Ακαθάριστο εξωτερικό Χρέος (% ΑΕΠ)	68,2	64,3	69,8
Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής/ρυθμός αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής	-7,4	3,2	4,8
Εξαγωγές (σε εκατ. ευρώ)	3.124	3.223	3.723
Εισαγωγές (σε εκατ. ευρώ)	5.071	4.983	5,485
Εμπορικό Ισοζύγιο (σε εκατ. ευρώ)	-1.946	-1.748	-1.762
Εμπορικό Ισοζύγιο (ως ποσοστό του ΑΕΠ)	25,7	21,5	20,6
Εξαγωγές προς Ελλάδα (ΣΤ.ΥΠ.ΠΓΔΜ) -στοιχεία έτους (σε εκ. ευρώ)	146,83	161,29	169,92
Εισαγωγές από Ελλάδα (ΣΤ.ΥΠ.ΠΓΔΜ) -στοιχεία έτους (σε εκ. ευρώ)	627,82	526,29	501,62
Εξαγωγές προς Ελλάδα (ΕΛ.ΣΤΑΤ) - (σε εκ. ευρώ)	170,35	153,78	195,84
Εισαγωγές από Ελλάδα (ΕΛ.ΣΤΑΤ) - (σε εκ. ευρώ)	829,70	744,14	707,15
ΑΞΕ στην ΠΓΔΜ (σε εκατ. ευρώ)	117,3	263,8	278
ΑΞΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ	1,5	3,3	3,3
Ελληνικές ΑΞΕ στην ΠΓΔΜ (σε εκατ. ευρώ)	-2,47	10,40	3,52
Μέσος μηνιαίος μεικτός μισθός (σε ευρώ)	498	505	516
Μέσος μηνιαίος καθαρός μισθός (σε ευρώ)	330	340	350
Τραπεζικές καταθέσεις (σε δισ. ευρώ)	3,96	4,2	4,8
Συναλλαγματικά Αποθέματα (σε δισ. ευρώ)	2.193	1.993	2.436
Μέση τιμή συναλλαγματικής ισοτιμίας δηναρίου/ευρώ	61,53	61,58	61,62
Μέση τιμή συναλλαγματικής ισοτιμίας δηναρίου/δολαρίου	47,90	46,40	46,44
Ετήσιος κύκλος εργασιών χρηματιστηρίου (σε εκατ. ευρώ)	89,12	48,9	38,22
Ετήσια μεταβολή τραπεζικών πιστώσεων προς τον ιδιωτικό τομέα (%)	5,4	6,4	10
Μέσο σταθμισμένο επιτόκιο πιστώσεων σε δηνάρια	8,5	8,0	7,5
Μέσο σταθμισμένο επιτόκιο καταθέσεων σε δηνάρια	5,1	4,4	3,7
Προσφορά χρήματος M1 (ετήσια μεταβολή)	7,6	6,2	22,2
Προσφορά χρήματος M2 (ετήσια μεταβολή)	3,3	2,9	12,3

Βασικές Πηγές: Κεντρική Τράπεζα της ΠΓΔΜ – Στατιστική Υπηρεσία της ΠΓΔΜ - Χρηματιστήριο ΠΓΔΜ

ΑΕΠ

Είναι γεγονός ότι μέχρι το 2008, η ΠΓΔΜ κατέγραφε ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 5%, αν και, πάλι, παρέμενε ουραγός της περιοχής (Αλβανία 6,8%, Βουλγαρία 6%, Σερβία 5,4% για το ίδιο έτος). Το 2009 έγινε αισθητή η επίδραση της διεθνούς οικονομικής κρίσης, με συνέπεια την εμφάνιση ύφεσης (-0,9%). Μικρή ανάκαμψη παρουσιάστηκε το 2010, όταν ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ ήταν 2,9% και, περαιτέρω, το 2011, όταν το ΑΕΠ είχε ρυθμό αύξησης 2,8%. Το 2012 το ΑΕΠ της ΠΓΔΜ σημείωσε μείωση 0,5% - ανερχόμενο, σε απόλυτες τιμές, στα 458.621 εκατ. δηνάρια (περίπου 7,45 δισ. ευρώ). Το 2013 ο ρυθμός αύξησης ήταν 2,7%, και το ΑΕΠ ανήλθε στα 474.196 εκατ. δηνάρια (περίπου 7,71 δισ. ευρώ). Το 2014 το ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε περαιτέρω, κατά 3,8%.

Πληθωρισμός

Το 2012 ο πληθωρισμός σημείωσε μικρή μείωση, φτάνοντας στο 3,3% από 3,9% το 2011. Το 2013 παρουσίασε περαιτέρω μείωση φθάνοντας στο 2,8%, ενώ το 2014 σημειώθηκε αποπληθωρισμός της τάξεως του -0,3%, κυρίως ως αποτέλεσμα της επίδρασης των χαμηλότερων τιμών των προϊόντων ενέργειας και άλλων προϊόντων στην παγκόσμια αγορά, αλλά και της μείωσης της εσωτερικής ζήτησης.

Αγορά Εργασίας

Το 2013 η ανεργία στην ΠΓΔΜ μειώθηκε στο 29%, πέφτοντας για πρώτη φορά, από το 1994, κάτω από το όριο του 30% (η χειρότερη χρονιά από αυτήν την άποψη ήταν το 2005, όταν η ανεργία κορυφώθηκε στο 37,3%). Εξ άλλου, το 2012 η ανεργία ήταν στο επίπεδο στο 30,6%, μειωμένη κατά 0,8 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το έτος 2011 (όταν ανήλθε στο 31,4%). Το 2014 η ανεργία σημείωσε περαιτέρω υποχώρηση και ανήλθε στο 28% του ενεργού δυναμικού της χώρας. Σημειώνουμε ότι το 2012 τα αντιπολιτευόμενα ΜΜΕ είχαν καταγγείλει ότι η εν λόγω μείωση της ανεργίας ήταν πλασματική και ήταν το αποτέλεσμα ενός νέου νόμου, σύμφωνα με τον οποίο οι άνεργοι δεν είχαν υποχρέωση να εγγραφούν στον Οργανισμό Απασχόλησης προκειμένου να δικαιούνται κάρτα υγείας.

Ας σημειωθεί, πάντως, ότι οι επίσημες στατιστικές δεν καταγράφουν την πραγματική εικόνα της οικονομίας της ΠΓΔΜ, δεδομένου ότι δεν συνυπολογίζονται οι δραστηριότητες στο πλαίσιο της έντονης παραοικονομίας (άνω του 20% της συνολικής δραστηριότητας στη χώρα) που την χαρακτηρίζει. Τα επίσημα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας για την ανεργία στη χώρα θεωρούνται ανακριβή καθώς η πραγματική ανεργία θεωρεί ότι είναι χαμηλότερη σε σύγκριση με ό,τι εμφανίζουν τα στοιχεία αυτά - κυμαίνεται δηλαδή στο 25% - εφ' όσον πολλοί εργαζόμενοι εγγράφονται επισήμως ως άνεργοι είτε διότι απασχολούνται στην παραοικονομία, είτε προκειμένου να αποφύγουν, μαζί με τους εργοδότες τους, την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών, είτε τέλος για να επωφεληθούν από το προσφερόμενο επίδομα ανεργίας.

Δικαίωμα λήψης επιδόματος ανεργίας στην ΠΓΔΜ έχουν τα άτομα που μένουν άνεργα έπειτα από συνεχή απασχόληση τουλάχιστον 9 μηνών ή έπειτα από απασχόληση τουλάχιστον 12 μηνών με ένα διάλειμμα κατά τους τελευταίους 18 μήνες πριν την παύση της εργασίας τους.

Το ποσό του επιδόματος ενός ανέργου ανέρχεται στο 50% του μέσου μηνιαίου καθαρού μισθού που έπαιρνε κατά τους τελευταίους 24 μήνες της εργασίας του (δεν μπορεί πάντως σε καμία περίπτωση να υπερβαίνει το 80% του μέσου μηνιαίου καθαρού μισθού στη χώρα) και του παρέχεται για διάρκεια 12 μηνών. Υπάρχουν περιπτώσεις κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις όπου η καταβολή του επιδόματος ανεργίας δύναται να συνεχισθεί για κάποιο διάστημα. Τότε το ύψος του επιδόματος ανεργίας πέραν των 12 μηνών, κυμαίνεται στο 40% του μέσου μηνιαίου καθαρού μισθού που έπαιρνε τους τελευταίους 24 μήνες της εργασίας του.

Προϋπολογισμός

Ο κρατικός προϋπολογισμός το 2007 ήταν πλεονασματικός (0,6% του ΑΕΠ), το 2008 όμως παρουσίασε έλλειμμα της τάξης του 0,9% του ΑΕΠ (3,9 δισ. δηνάρια), το οποίο το 2009 αυξήθηκε στο 2,7% του ΑΕΠ (10,9 δισ. δηνάρια). Το 2010 το έλλειμμα σημείωσε ελαφρά βελτίωση στο 2,5% του ΑΕΠ (10,5 δισ. δηνάρια), το 2011 κυμάνθηκε στο ίδιο ποσοστό (2,5% του ΑΕΠ ή 11,5 δισ. δηνάρια) και το 2012 εκτινάχθηκε στο 3,9% του ΑΕΠ, φθάνοντας στα 17,8 δισ. δηνάρια. Τέλος, το 2013 συνέχισε να αυξάνει, φθάνοντας στο 4,1% του ΑΕΠ.

Ο προϋπολογισμός του 2015 περιλαμβάνει τις εξής βασικές προβλέψεις:

- Το ΑΕΠ της χώρας θα αυξηθεί κατά 4%, ο μέσος πληθωρισμός θα διαμορφωθεί στο 2% και το έλλειμμα του προϋπολογισμού θα ανέλθει στο 3,5% του ΑΕΠ, ελαφρά μειωμένο έναντι του 2014.
- Τα έσοδα θα διαμορφωθούν σε 2,65 δισ. ευρώ, αυξημένα κατά 5% έναντι του προϋπολογισμού του 2014. Από τα συνολικά έσοδα, τα 1,45 δισ. ευρώ θα προέλθουν από φορολογία και τα 0,79 δισ. ευρώ από εισφορές. Οι συνολικές δαπάνες θα ανέλθουν σε 2,95 δισ. ευρώ.
- Οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων θα αυξηθούν κατά 4% και οι συντάξεις κατά 5% έως τον Οκτώβριο του 2015.
- Οι δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις θα φθάσουν τα 350 εκ. ευρώ, από τα οποία τα 27,6 εκ. ευρώ θα κατευθυνθούν σε έργα ύδρευσης και αποχέτευσης, τα 21,1 εκ. ευρώ θα διοχετευθούν για την αναβάθμιση του σιδηροδρομικού δικτύου, 9,75 εκ. ευρώ για δημοτικά έργα υποδομής, 8,59 για έργα στον τομέα της υγείας, 25,9 εκ. ευρώ για αγροτικές υποδομές, 8,98 εκ. ευρώ για αναβάθμιση των βιομηχανικών ζωνών και 5,16 εκ. ευρώ για επενδύσεις στους τομείς της πληροφορικής και επικοινωνιών. Παράλληλα, θα χρηματοδοτηθούν με 55,2 εκ. ευρώ τα έργα κατασκευής του οδικού άξονα Διάδρομος 10, που θα προέλθουν κυρίως από ευρωπαϊκές τράπεζες. Το ποσό συμμετοχής της ΕΕ από το μηχανισμό προενταξιακής βοήθειας έχει ήδη καταβληθεί.

Δημόσιο χρέος

Το δημόσιο χρέος της ΠΔΓΜ βαίνει σταθερά αυξανόμενο ως ποσοστό του ΑΕΠ (27,8% του ΑΕΠ το 2011 σε σύγκριση με 24,2% το 2010, 23,9% το 2009 και 20,6% το 2008). Το 2012 ανήλθε στο 33,8% του ΑΕΠ, υπερβαίνοντας το κρίσιμο - για το συγκεκριμένο μέγεθος της χώρας όριο του 30% του ΑΕΠ, ενώ περαιτέρω αύξηση σημείωσε το 2013 φθάνοντας στο 34,3%. Σε απόλυτους αριθμούς, το 2013 το δημόσιο χρέος ανήλθε στα 2,7 δισ. ευρώ, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 10,4% σε σύγκριση με το 2012 (όταν ήταν 2,5 δισ. ευρώ).

Το δημόσιο χρέος της ΠΓΔΜ ανήλθε σε 3,921 δισ. ευρώ την 31^η Δεκεμβρίου 2014 ή 45,8% του ΑΕΠ, και εμφανίζεται μειωμένο κατά 0,7% έναντι του προηγούμενου τριμήνου, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών. Αντίστοιχα, το χρέος της γενικής κυβέρνησης διαμορφώθηκε σε 3,262 δισ. ευρώ (38,1% του ΑΕΠ), σημειώνοντας μείωση κατά 1,1%. Η υποχώρηση του χρέους οφείλεται στη μείωση του δανεισμού διά μέσω κρατικών εγγυήσεων κατά 74,1 εκ. ευρώ και στην προγραμματισμένη εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους κατά 88,9 εκ. ευρώ.

Στην τελευταία έκθεση του ΔΝΤ για την οικονομία της ΠΓΔΜ αναφέρεται ότι η κυβέρνηση πρέπει να ελέγξει τις κρατικές δαπάνες που σταδιακά διογκώνονται και να περιορίσει τις ανεπάρκειες που αφορούν τη διαχείριση του δημόσιου χρέους. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, το δημόσιο χρέος θα συνεχίσει να διογκώνεται και αναμένεται να φθάσει το 52% του ΑΕΠ το 2019, λόγω της αύξησης του χρέους της γενικής κυβέρνησης σε επίπεδα άνω του 40%.

Σύμφωνα με την άποψη που εκφράζουν οι οικονομικοί αναλυτές, το δημόσιο χρέος της ΠΓΔΜ βρίσκεται μεν σε χαμηλά επίπεδα συγκριτικά με άλλες χώρες, ωστόσο η σύγκριση θα πρέπει να γίνεται με βάση την αύξηση του ΑΕΠ της χώρας, η οποία υπολείπεται της σημειωθείσας αύξησης του δημόσιου χρέους. Κατά τους ίδιους, με τους τρέχοντες ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης και προκειμένου το ποσοστό του χρέους να είναι ασφαλές, δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 10-20% του ΑΕΠ. Αλλά και ο διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας της ΠΓΔΜ σύστησε εντός του 2014 προσοχή σχετικά με την περαιτέρω αύξηση του δημοσίου χρέους. Επίσης η αντιπολίτευση τα τελευταία χρόνια αμφισβητεί αυτά τα επίσημα μεγέθη εκτιμώντας ότι το πραγματικό ύψος του δημοσίου χρέους είναι σαφώς μεγαλύτερο εάν συμπεριληφθεί το χρέος των δημοσίων επιχειρήσεων και των δήμων.

Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος

Ιδιαίτερος αυξημένο επίσης παρουσιάζεται και το ακαθάριστο εξωτερικό χρέος της χώρας που στο τέλος του 2014 ανήλθε, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στο 69,8% (5,97 δισ. ευρώ), παρουσιάζοντας αύξηση πέντε ποσοστιαίων μονάδων σε σύγκριση με το 2013.

Βελτίωση σημειώθηκε κατά το 2014 στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το έλλειμμα του οποίου περιορίστηκε στο 1,4% του ΑΕΠ (113 εκατ. ευρώ) σε σύγκριση με 1,8% του ΑΕΠ (146,8 εκατ. ευρώ) το 2013.

Συναλλαγματικά διαθέσιμα

Το 2009, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα αυξήθηκαν, φθάνοντας τα 1.597,5 εκατ. ευρώ έναντι 1.494,9 εκατ. ευρώ το 2008, ως αποτέλεσμα της προσπάθειας της Κεντρικής Τράπεζας να εξασφαλίσει τη στήριξη του Διναρίου, μέσω έκδοσης ομολόγων με ρήτρα σε ευρώ, ενώ το 2010 τα συναλλαγματικά αποθέματα αυξήθηκαν περαιτέρω, φθάνοντας στα 1.714,5 εκατ. ευρώ. Η αυξητική τάση συνεχίστηκε και εντός του 2011, όταν τα συναλλαγματικά αποθέματα ανήλθαν στα 2.068,9 εκατ. ευρώ ενώ το 2012 ανήλθαν στα 2.193,3 εκατ. ευρώ. Το 2013 σημειώθηκε μείωσή, στα 1.990 εκατ. ευρώ.

Την 31^η Δεκεμβρίου 2014 τα συναλλαγματικά διαθέσιμα αυξήθηκαν κατά 437 εκατ. ευρώ έναντι του προηγούμενου έτους και διαμορφώθηκαν στα 2.436,5 εκατ. ευρώ.

Μέσος μηνιαίος μισθός

Σύμφωνα με την Κρατική Στατιστική Υπηρεσία της ΠΓΔΜ, τον Δεκέμβριο του 2014 ο μέσος μηνιαίος καθαρός μισθός στην ΠΓΔΜ διαμορφώθηκε στα 21.104 δηνάρια (350 ευρώ), ενώ τον ίδιο μήνα ο μέσος μηνιαίος μεικτός μισθός στη χώρα ήταν 31.126 δηνάρια (516 ευρώ), με αύξηση της τάξεως του 1% έναντι του προηγούμενου έτους.

Επίπεδο φτώχειας

Σύμφωνα με διαθέσιμα για το 2013 στοιχεία, το επίπεδο φτώχειας στην ΠΓΔΜ ανέρχεται στο 29,2% του πληθυσμού της χώρας. Σύμφωνα με τους αναλυτές, οι οικονομικοί μετανάστες της χώρας στο εξωτερικό στηρίζουν σε μεγάλο βαθμό, μέσω των εμβασμάτων που στέλνουν, πολλά από τα νοικοκυριά στην ΠΓΔΜ, προκειμένου να αντεπεξέλθουν στις ανάγκες τους.

Τραπεζικές καταθέσεις

Οι τραπεζικές καταθέσεις στη χώρα το 2011 ανήλθαν σε αξία περίπου στα 4 δισ. ευρώ, το 2012 περίπου στα 3,96 δισ. ευρώ και το 2013 στα 4,2 δισ. ευρώ. Στο τέλος του 2014 παρουσιάστηκαν περαιτέρω αυξημένες, στα 4,78 δισ. ευρώ. Οι καταθέσεις σε εγχώριο νόμισμα (δηνάρια) κυμαίνονται περίπου στο 55% των συνολικών και οι καταθέσεις σε ξένο νόμισμα στο 45%.

3. Εξέλιξη και Ανάλυση Βασικών Οικονομικών Μεγεθών

3.1 Σύνθεση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ)

Το 2014 το ΑΕΠ της χώρας ανήλθε στα 525.843 εκατ. δηνάρια (8,533 δισ. ευρώ), αυξημένο κατά 3,8% σε σύγκριση με το 2014. Η συμμετοχή των τομέων της οικονομίας στη σύνθεση του ΑΕΠ έχει ως ακολούθως:

- Γεωργία, θήρα, δασοκομία και αλιεία: **9%**
- Ορυχεία, λατομεία, μεταποίηση, ενέργεια και ύδρευση: **14%**
- Κατασκευές: **8,5%**
- Χονδρικό και λιανικό εμπόριο: **13%**

- Ξενοδοχεία και εστιατόρια: **1%**
- Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες: **6,3%**
- Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση, κτηματαγορά και λοιπές υπηρεσίες: **20,5%**
- Δημόσια διοίκηση και άμυνα, κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση και υγεία: **13,8%**
- Καθαροί φόροι επί των προϊόντων: **13,8%**

Σημειώνεται επίσης ότι το 1992, δηλαδή κατά την αμέσως μετα-γιουγκοσλαβική περίοδο, στον βιομηχανικό τομέα αντιστοιχούσε άνω του ενός τρίτου του συνολικού ΑΕΠ. Ο εν λόγω τομέας κυριαρχείται από τη μεταλλοβιομηχανία (σιδήρου και χάλυβα), την κλωστοϋφαντουργία και την εξόρυξη ορυκτών και μετάλλων.

Τέλος, σε αντίθεση με τους δύο άλλους τομείς, οι υπηρεσίες (συμπεριλαμβανομένου και του σημαντικού, κατασκευαστικού τομέα), οι οποίες το 1992 αντιστοιχούσαν στο 44% του ΑΕΠ, σημείωσαν, με βάση το ποσοστό (70%) που προαναφέραμε, άνοδο.

Τη ραχοκοκαλιά της εθνικής οικονομίας αποτελούν οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς της εθνικής οικονομίας, ανέρχονται περίπου στις 61.000 (σε σύνολο 71.290 καταγεγραμμένων ενεργών επιχειρήσεων) και απασχολούν το 80% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Αναπτύσσονται δε με αρκετά ικανοποιητικούς ρυθμούς, αν και απαιτούνται αρκετές νέες επενδύσεις προς την κατεύθυνση της αύξησης της ανταγωνιστικότητας και της καταστολής της παραοικονομίας.

3.2 Γεωργία/Αγροτική Παραγωγή

Το συνολικό παραγόμενο προϊόν του αγροτικού τομέα στην ΠΓΔΜ ανήλθε σε αξία το 2011 - έτος για το οποίο η Στατιστική Υπηρεσία της ΠΓΔΜ προσφέρει τα πιο πρόσφατα στοιχεία - στα 77.127 εκατ. δηνάρια (περίπου στο 1,25 δισ. ευρώ). Το ίδιο έτος, η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στον τομέα της γεωργίας ανερχόταν στα 41.702 εκατ. δηνάρια (678 εκατ. ευρώ) και η ενδιάμεση κατανάλωση στα 35.425 εκατ. δηνάρια (576 εκατ. ευρώ).

Από τα σημαντικότερα αγροτικά προϊόντα της ΠΓΔΜ είναι ο οίνος, ο καπνός, το ρύζι, τα φρούτα και τα λαχανικά. Συνεπώς, για την προστασία και την ενίσχυση των εν λόγω προϊόντων υπάρχει συνήθως αυξημένη κρατική μέριμνα που εκδηλώνεται μέσω επιδοτήσεων ή άλλων μέτρων (λ.χ. χρήση προστατευτικών μέτρων, όπως οι δασμοί και οι ποσοστώσεις, με σκοπό τον περιορισμό των εισαγωγών και την προστασία της εγχώριας παραγωγής).

Αμπελουργία

Η καλλιέργεια σταφυλιών στην ΠΓΔΜ παράγει εισόδημα για 30.000-40.000 οικογένειες.

Η χώρα προσπαθεί να προωθήσει τα κρασιά της στο εξωτερικό χρησιμοποιώντας την επωνυμία «Μακεδονία» ή «Μακεδονικός», η οποία αναγράφεται στις ετικέτες των φιαλών. Στην προσπάθειά της αυτή προσκρούει, όπως είναι φυσικό, στις ελληνικές αντιδράσεις αλλά και στην ευρωπαϊκή νομοθεσία. Σύμφωνα με την τελευταία, η πλευρά της ΠΓΔΜ δεν μπορεί να προωθήσει στην αγορά τα κρασιά της με την ανωτέρω επωνυμία, καθώς αυτή αποτελεί Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη (ΠΓΕ) κατοχυρωμένη από την Ελλάδα. Το 2013 ελήφθη η απόφαση, με ημερομηνία

εφαρμογής τις αρχές του 2014, να εισαγάγει την ΠΓΕ Povardarski (κρασιά της κοιλάδας του Βαρδάρη).

Η ΠΓΔΜ λοιπόν προσπαθεί εναλλακτικά, αλλά και για οικονομικούς λόγους, να προωθήσει το κρασί της σε χύδην μορφή, με βάση το πρωτόκολλο του 2001 μεταξύ ΕΕ και ΠΓΔΜ, καθώς και του συμπληρωματικού πρωτοκόλλου για το κρασί μεταξύ των δύο πλευρών, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της συμφωνίας Σταθερότητας και Σύνδεσης. Παρ' όλα αυτά, όσον αφορά στην ευρωπαϊκή αγορά, υπάρχουν κάποιες ποσοστώσεις για μειωμένους εισαγωγικούς δασμούς. Κατά τα προηγούμενα χρόνια η ποσόστωση για το χύδην κρασί εξαντλούταν ενώ μόνο τμήμα της ποσόστωσης για το εμφιαλωμένο κρασί χρησιμοποιείτο. Ενώ το 2005 οι εξαγωγές εμφιαλωμένου κρασιού ανήλθαν σε περίπου 5,5 εκ λίτρα. Η κλαδική ένωση οινοπαραγωγών προέβη στην εκπόνηση στρατηγικού σχεδίου για την περίοδο 2015-2020 με σκοπό την κατάκτηση των αγορών της Ευρώπης, της Αμερικής και της Ασίας.

Ακόμη, ξένες εταιρείες και χρηματοπιστωτικοί φορείς συμμετέχουν ως εταίροι στη διανομή του εγχώριου οίνου στις διεθνείς αγορές, αλλά και στην ίδια την παραγωγή του οίνου. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα της Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) διαθέτει το 25% του γνωστού οινοποιείου της χώρας Tikves.

Τελευταία αυξήθηκαν σημαντικά οι εξαγωγές οίνου της ΠΓΔΜ γενικά προς τις τρίτες χώρες και κυρίως Κίνα, ΗΠΑ, Καναδά, Σερβία και άλλες γειτονικές χώρες, κλπ, όπου το κρασί εξάγεται κυρίως εμφιαλωμένο. Στο πλαίσιο του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η παραγωγή οίνου για την ΠΓΔΜ, βρίσκεται σε εξέλιξη πρόγραμμα κατασκευής εκατό μικρών οινοποιείων, για τα οποία το κράτος προσφέρει τα οικόπεδα και οι δήμοι τα κατασκευαστικά σχέδια, ενώ αναμένονται οι επενδύσεις σε αυτά από πλευράς επιχειρηματιών.

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ως προς την οινοποιία στην ΠΓΔΜ, ότι η εισαγωγή φελλών για τις φιάλες οίνου γίνεται κυρίως από την Ελλάδα, η εισαγωγή φιαλών από την Κροατία και τη Βουλγαρία και βαρελιών από τη Γαλλία, την Ουγγαρία και τις ΗΠΑ.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργίας της ΠΓΔΜ, οι εξαγωγές οίνου της χώρας παρουσιάζουν κατά τα τελευταία χρόνια αυξητική τάση. Έτσι, το 2011 εξήχθησαν 968.000 εκατόλιτρα οίνου, αξίας 44,7 εκατ. ευρώ, ενώ το 2012 εξήχθησαν 1,15 εκατ. εκατόλιτρα. Επίσης, κατά το πρώτο μόνον τρίμηνο του 2013 καλύφθηκε από τη χώρα η ετήσια ποσόστωση για τις εξαγωγές χύδην οίνου προς τις χώρες της ΕΕ, ύψους 31.400.000 λίτρων. Το 2013 ήταν χρονιά ρεκόρ για τις εξαγωγές κρασιού από την ΠΓΔΜ. Συγκρίνοντας το μέσο όρο της περιόδου 2007-2012, διαπιστώνουμε αύξηση 48% σε ποσότητα και 24% σε αξία.

Οι εξαγωγές οίνου από την ΠΓΔΜ την περίοδο 2013-2014 διαμορφώθηκαν ως εξής:

Δασμολογική κλάση 220421: Άλλα κρασιά σε δοχεία με περιεχόμενο κάτω των 2 λίτρων

Εξαγωγές οίνου	2013	2014	Μεταβολή
Αξία (εκ. ευρώ)	17,899	19,398	8,37%
Βάρος (τον.)	17.314	18,295	5,66%

Δασμολογική κλάση 220429: Άλλα κρασιά σε δοχεία με περιεχόμενο άνω των 2 λίτρων

Εξαγωγές οίνου	2013	2014	Μεταβολή
Αξία (εκ. ευρώ)	32,737	28,662	-12,44%
Βάρος (τον.)	71,735	62,088	-13,45%

Καπνοκαλλιέργεια

Κρατικές επιδοτήσεις προσφέρονται κάθε έτος στους περίπου 34.600 καπνοπαραγωγούς (χαρακτηριστικά, τον Μάρτιο του 2013 κατεβλήθησαν 26 εκατ. ευρώ στους καπνοπαραγωγούς της ΠΓΔΜ από την Κυβέρνηση της χώρας). Κυρίως καλλιεργείται καπνός ανατολικού τύπου, ο οποίος παράγεται στο 90% της συνολικής καλλιεργημένης επιφάνειας καπνού, ενώ η χώρα συμμετέχει με ποσοστό 3% στην παγκόσμια παραγωγή του συγκεκριμένου τύπου.

Ωστόσο, λόγω μείωσης πλέον των παραγγελιών και δυσκολίας διάθεσης του καπνού στις διεθνείς αγορές, το υπουργείο Γεωργίας της ΠΓΔΜ, εκπρόσωποι των καπνοπαραγωγών της χώρας και καπνέμποροι συμφώνησαν, τον Μάρτιο του 2014, να μειωθεί κατά την εφετινή χρονιά η συγκομιδή καπνού κατά 17% κατά μέσο όρο, ώστε να μην υπάρξουν αδιάθετες ποσότητες καπνού. Από το μέτρο αυτό εξαιρούνται οι καπνοκαλλιεργητές που παράγουν έως και 500 κιλά καπνού ετησίως.

Στον τομέα επεξεργασίας καπνού δραστηριοποιείται, κατέχοντας σημαντικό μερίδιο του συνόλου της παραγωγής, η ελληνικών συμφερόντων εταιρεία Strumica Tabak.

Λοιπές αγροτικές καλλιέργειες

Σημαντική είναι ακόμη και η καλλιέργεια του ρυζιού, η οποία συμμετέχει στο σύνολο της αγροτικής παραγωγής της χώρας κατά περίπου 3%.

Ένας άλλος τομέας ενδιαφέροντος είναι αυτός των βιολογικών καλλιεργειών, τον οποίο η Κυβέρνηση ενισχύει με επιδοτήσεις. Έτσι το 2012 διατέθηκαν στους παραγωγούς βιολογικών προϊόντων επιδοτήσεις ύψους 110 εκατ. δηναρίων (1.793.000 ευρώ), ενώ για το 2013 δόθηκαν για το ίδιο σκοπό 130 εκατ. δηνάρια (2.119.000 ευρώ).

Επίσης, σημαντικός είναι ο τομέας των μεταποιημένων φρούτων και λαχανικών, όπου όμως λείπουν οι εγχώριες παραγωγής κατάλληλες συσκευασίες για τα εν λόγω μεταποιημένα προϊόντα.

Στην αγορά φρούτων και λαχανικών δραστηριοποιούνται τα τελευταία χρόνια ξένες επιχειρήσεις (κροατικές, ισραηλινές, σλοβενικές κλπ), κατασκευάζοντας εγκαταστάσεις αποθήκευσης και συντήρησης/ψύξης φρέσκων φρούτων και λαχανικών, λειτουργώντας ως κέντρα συλλογής των αγροτικών προϊόντων από μικροπαραγωγούς με την καταβολή χαμηλών τιμών αγοράς σε σύγκριση με τις τιμές των αγορών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προωθώντας τα προϊόντα αυτά στις ξένες αγορές, επιτυγχάνοντας σημαντικά κέρδη που προκύπτουν από τη διαφορά στις τιμές αγοράς και διάθεσης.

Γάλα – γαλακτοκομικά προϊόντα

Ο τομέας αυτός, όπως και άλλοι τομείς της αγροτικής οικονομίας, ενισχύεται με κρατικές επιδοτήσεις. Με την τελευταία από τις σχετικές αποφάσεις της κυβέρνησης τον Μάρτιο του 2013 διοχετεύθηκε το ποσό των 3,5 εκατ. ευρώ στους γαλακτοπαραγωγούς.

Επίσης, ο τομέας συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών, εφ' όσον τα τελευταία χρόνια πραγματοποιήθηκε σειρά εξαγωγών από επενδυτές Σουηδούς, Τούρκους, Σέρβους, Γάλλους κλπ.

Τα τελευταία έτη σημειώνεται έλλειψη φρέσκου γάλακτος στην ΠΓΔΜ. Οι γαλακτοκομικές εταιρείες, βασιζόμενες στις ποσότητες που προσφέρει η εγχώρια παραγωγή γάλακτος, αδυνατούν να εργαστούν εξαντλώντας την πλήρη δυναμικότητά τους. Η ζήτηση γάλακτος λοιπόν εμφανίζεται πολύ υψηλότερη από την προσφερόμενη εγχώρια ποσότητα, το δε 2010 δαπανήθηκαν 30 εκατ. ευρώ για εισαγωγές γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων.

Οι τιμές γάλακτος που προσφέρονται στους παραγωγούς στη χώρα δεν είναι δελεαστικές έτσι ώστε να τους οδηγήσει στην αύξηση του παραγόμενου γάλακτος, εφ' όσον το ένα λίτρο γάλακτος αντιστοιχεί σε 18-20 δηνάρια, ανάλογα με την ποιότητά του, με την παράλληλη επιδότηση ύψους 3,5 δηνάρια ανά λίτρο. Η σταδιακή μείωση στην παραγωγή γάλακτος στη χώρα οφείλεται και στο αυξανόμενο, υψηλό κόστος ζωοτροφών. Η μείωση στην παραγωγή γάλακτος που σημειώνεται κατά τα τελευταία τρία έτη, ανέρχεται στο 20%, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της χώρας. Το γεγονός ότι κατά το 2012 η παραγωγή γάλακτος ανήλθε στα 100 εκατ. λίτρα σε σύγκριση με 116 εκατ. λίτρα το 2009, αποδεικνύει την ως άνω πτωτική τάση.

Επιπλέον, εκτός από την ανεπάρκεια στην ποσότητα, στην εγχώρια αγορά γάλακτος παρατηρείται και ανεπάρκεια στην ποιότητα του φρέσκου γάλακτος, η οποία δεν ανταποκρίνεται στις ευρωπαϊκές προδιαγραφές. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο αποφασίστηκε, εντός του 2013, η εκπόνηση από το Υπουργείο Γεωργίας, νέας στρατηγικής για την ανάπτυξη της εγχώριας παραγωγής φρέσκου γάλακτος, βάσει της οποίας αναμένεται η πλήρης εναρμόνιση με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές στον συγκεκριμένο τομέα έως το 2020.

Τρόφιμα

Σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία, η ΠΓΔΜ εξαρτάται από εισαγωγές τροφίμων παρά τον αγροτικό χαρακτήρα της.

Συγκεκριμένα, βάσει των στατιστικών στοιχείων, κάθε πολίτης της ΠΓΔΜ καταναλώνει, κατά μέσο όρο, περίπου 260 kg εισαγόμενων τροφίμων. Ως εκ τούτου, κατά το 2012 – έτος για το οποίο διαθέτουμε στοιχεία - δαπανήθηκαν περίπου 667 εκατ. δολάρια για εισαγωγές τροφίμων, ή 338 δολάρια ανά κάτοικο. Σύμφωνα με την Ένωση Αγροτών της ΠΓΔΜ, η χώρα θα μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες της σε τρόφιμα, ωστόσο οι αγρότες της θεωρούν ότι το να εξάγουν τα προϊόντα τους είναι πιο αποδοτικό από το να τα διαθέσουν στην εγχώρια αγορά. Έτσι, οι εξαγωγές τροφίμων της ΠΓΔΜ αυξήθηκαν κατά 307 εκατ. δολάρια σε διάστημα ένδεκα ετών, από 66 εκατ. δολάρια το 200 σε 373 εκατ. δολάρια το 2011, ενώ, αντιστοίχως κατά την προαναφερθείσα περίοδο, οι εισαγωγές τροφίμων αυξήθηκαν κατά 456 εκατ. δολάρια, από 211 σε 667 εκατ. δολάρια. Η σημαντικότερη χώρα από την οποία η ΠΓΔΜ εισάγει τρόφιμα είναι η Σερβία: κατά το παρελθόν έτος οι εν λόγω εισαγωγές από τη Σερβία ανήλθαν στα 109 εκατ. ευρώ.

Η κατάσταση λοιπόν στον τομέα των τροφίμων φαίνεται ότι διαγράφεται αρνητική, καθώς μάλιστα στο πρώτο εξάμηνο του 2013 σημειώθηκε για τις εταιρείες του κλάδου πτώση των πωλήσεων, μείωση του κέρδους, απώλειες και αύξηση των επιχειρηματικών δαπανών. Μάλιστα, μολονότι κάποιες από τις προαναφερθείσες εταιρείες επέτυχαν αύξηση των εξαγωγών τους κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, δεν εξασφάλισαν εν τούτοις θετικά συνολικά οικονομικά αποτελέσματα.

Κτηνοτροφία – παραγωγή κρέατος

Ο τομέας της κτηνοτροφίας της ΠΓΔΜ αποτελείται από μικρές κτηνοτροφικές μονάδες, η παραγωγή των οποίων δεν καλύπτει τις εγχώριες ανάγκες σε κρέας. Αυτό συμβαίνει κυρίως όσον αφορά στο μοσχαρίσιο και βοδινό κρέας, όπου η χώρα αναγκάζεται να πραγματοποιεί εισαγωγές φρέσκου ή κατεψυγμένου κρέατος κυρίως από την Πολωνία και την Αυστρία. Οι μικρές ποσότητες εγχώριου μοσχαρίσιου κρέατος που καταλήγουν στη λιανική πώληση φθάνουν εκεί κατόπιν δράσης μεσαζόντων οι οποίοι πραγματοποιούν την εισαγωγή από τις προαναφερθείσες μικρές μονάδες.

Η ίδια κατάσταση επικρατεί και στον τομέα των πουλερικών, όπου το μοναδικό σφαγείο που βρίσκεται στη χώρα δεν δύναται να λειτουργεί κατά τη διάρκεια ολόκληρου του έτους εφ' όσον δεν εξασφαλίζονται επαρκείς ποσότητες που να επιτρέπουν τη λειτουργία του. Λειτουργεί συνεπώς συγκυριακά και μόνο όταν οι μεσαζόντες εξασφαλίσουν τις απαιτούμενες ποσότητες. Η κάλυψη των αναγκών της αγοράς γίνεται σχεδόν εξ ολοκλήρου από εισαγωγές, κυρίως από Κροατία και Σλοβενία. Η εγχώρια αγορά τροφοδοτείται επίσης και με αρκετά μεγάλες ποσότητες κατεψυγμένων πουλερικών που προέρχονται από την Ελλάδα.

Η χώρα διαθέτει επαρκή παραγωγή, το ύψος της οποίας ξεπερνά τις ανάγκες της εγχώριας κατανάλωσης και επιτρέπει εξαγωγές, σε δύο είδη κρέατος, το χοιρινό και το αιγοπρόβειο.

3.3 Βιομηχανία/ Βιομηχανική Παραγωγή

Ο δευτερογενής τομέας στην ΠΓΔΜ παρουσίασε, μετά τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, σημαντική κάμψη. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι από το σύνολο των επιχειρήσεων της χώρας (περίπου 71.000), ποσοστό χαμηλότερο του 14% δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτόν (ήτοι, στις εξορύξεις, τη μεταποίηση και στον τομέα της ενέργειας).

Η οικονομική κρίση που εκδηλώθηκε το 2009, καταδεικνύεται και από την πτώση, τη χρονιά εκείνη, του πλέον αντιπροσωπευτικού οικονομικού δείκτη, της βιομηχανικής παραγωγής (-8,7%). Η πτωτική αυτή τάση αναχαιτίσθηκε έως έναν βαθμό, καθώς η μείωση της βιομηχανικής παραγωγής κατά το 2010 ήταν της τάξης του 4,8%. Στο σύνολο του 2011, η βιομηχανική παραγωγή παρουσίασε ρυθμό αύξησης 3,3%, ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί ότι από το Σεπτέμβριο του έτους, άρχισε να παρουσιάζεται ξανά πτώση της βιομηχανικής παραγωγής, η οποία συνεχίσθηκε κατά τους υπόλοιπους μήνες του 2011 αλλά και ολόκληρο το 2012. Έτσι, την περίοδο Ιανουαρίου – Δεκεμβρίου 2012 και σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011, ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής ήταν 93,4, το δε έτος έκλεισε με πτώση κατά το μήνα Δεκέμβριο 8% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 2011. Ωστόσο το 2013 η βιομηχανική παραγωγή της χώρας αυξήθηκε κατά 3,2% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, ενώ τον Δεκέμβριο του 2013 και σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 2012 παρουσιάσθηκε αυξημένη κατά 9,5%.

Κατά το υπό εξέταση έτος 2014, ο γενικός δείκτης βιομηχανικής παραγωγής στην ΠΓΔΜ παρουσίασε αύξηση 4,8%, που οφείλεται στην αύξηση του δείκτη παραγωγής μεταποιητικών βιομηχανιών κατά 9%, έναντι αύξησης 2,8% το 2013. Το προϊόν της μεταποιητικής βιομηχανίας κάλυψε το 2014 το 75,52% της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής της χώρας. Αντίθετα, πτωτικά κινήθηκαν οι δύο άλλοι βασικοί επιμέρους τομείς της βιομηχανίας. Ο δείκτης παραγωγής ορυχείων-λατομείων υποχώρησε κατά 1,9% έναντι αύξησης 3,4% το 2013 και ο δείκτης παραγωγής ηλεκτρισμού και παροχής νερού κατά 14,2%, έναντι αύξησης 5,3% το προηγούμενο έτος.

Αναλυτικότερα:

Στην αύξηση του δείκτη παραγωγής μεταποιητικών βιομηχανιών κατά 9% συνέβαλαν κυρίως οι αυξήσεις των δεικτών των εξής κλάδων: τροφίμων, ειδών ένδυσης, κλωστοϋφαντουργικών υλών, μηχανημάτων και εξοπλισμού, καπνού, βασικών μετάλλων, ηλεκτρικού εξοπλισμού, μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων, μεταλλικών προϊόντων, πλαστικών-ελαστικών και φαρμακευτικών προϊόντων. Αντίθετα, πτωτικά κινήθηκαν οι κλάδοι: δέρματα και είδη υπόδησης, εκτυπώσεις και ηχογραφήσεις, έπιπλα και εγκαταστάσεις μηχανολογικού εξοπλισμού.

Η υποχώρηση του δείκτη παραγωγής ορυχείων-λατομείων κατά 1,9% οφείλεται στις μειώσεις των επιμέρους δεικτών των κλάδων της εξόρυξης σιδηρούχων

μεταλλευμάτων και της εξόρυξης άνθρακα και λιγνίτη, ενώ αύξηση σημειώθηκε στην παραγωγή των λοιπών ορυχείων και λατομείων.

Μεταλλουργία

Σημαντικές δυσκολίες αντιμετωπίζουν πλέον δύο από τους δυναμικότερους βιομηχανικούς κλάδους της ΠΓΔΜ, δηλαδή η μεταλλοβιομηχανία και η κλωστοϋφαντουργία.

Ο κλάδος της μεταλλουργίας, ο οποίος είναι ο σπουδαιότερος της χώρας, συνεισφέρει με ποσοστό 7,5% στη διαμόρφωση του ΑΕΠ και απασχολεί το 15% επί του συνόλου των εργαζομένων στον βιομηχανικό τομέα, ενώ συμμετέχει επίσης με ποσοστό 35% επί του συνόλου των εξαγωγών της ΠΓΔΜ.

Σύμφωνα λοιπόν με πληροφορίες της Ένωσης Μεταλλουργίας της χώρας, κατά το πρώτο τετράμηνο του 2012 οι παραγγελίες είχαν μειωθεί κατά 11% σε σύγκριση με το αντίστοιχο τετράμηνο του 2011, ενώ περαιτέρω κατά το πρώτο τετράμηνο του 2013 οι παραγγελίες παρουσιάστηκαν μειωμένες κατά 21,9% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012. Η κατάσταση διαγράφεται ακόμη πιο αρνητική, καθώς αναμένεται ότι η μείωση των παραγγελιών θα αγγίξει έως και το 40% μέχρι το τέλος του 2013 και, ενδεχομένως, θα υπάρξουν απολύσεις εργαζομένων. Ήδη, οι περισσότερες μεταλλουργικές επιχειρήσεις άρχισαν να λειτουργούν μόνον περιστασιακά.

Κλωστοϋφαντουργία

Ιδιαίτερα σημαντικός τομέας της οικονομίας της ΠΓΔΜ. Αναλυτικότερα μπορεί να πληροφορηθεί κανείς για αυτόν από τη σχετική έρευνα αγοράς του Γραφείου μας που έχει αναρτηθεί στον διαδικτυακό τόπο www.agora.mfa.gr και συγκεκριμένα <http://agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=7&xcc=mk&mid=103>, <http://agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=57&fid=35937>

Ολόκληρο το διάστημα από την έναρξη της κρίσης (2007-2008) οι εξαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων της ΠΓΔΜ μειώθηκαν σε ποσότητα κατά εν τέταρτο. Σύμφωνα επίσης με νεώτερες πληροφορίες, στον κλάδο αυτό οι παραγγελίες μειώθηκαν δραματικά το πρώτο εξάμηνο του 2013, από 1,3 εκατ. τεμάχια ενδυμάτων τον Ιανουάριο σε 400.000 τεμάχια τον Ιούνιο, ωστόσο, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία, οι εξαγωγές των ειδών φασόν το διάστημα Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2013 υπερέβησαν σε αξία το 1 δισ. δολάρια, σημειώνοντας αύξηση κατά 2,8%.

Ο τομέας αυτός αποτελεί τον κατ' εξοχή τομέα της κλωστοϋφαντουργίας για τις ελληνικές επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται κυρίως στο νότιο τμήμα της χώρας και δουλεύουν κυρίως με τη μέθοδο του φασόν (παθητικής τελειοποίησης).

Ενέργεια

Ενδιαφέρον για διασύνδεση ΠΓΔΜ με αγωγούς φυσικού αερίου

Σε επίσημες επαφές της κυβέρνησης, εκδηλώθηκε ενδιαφέρον για τη σύνδεση της χώρας με τον αγωγό φυσικού αερίου TAP.

Ανώτατοι αξιωματούχοι της χώρας προχώρησαν σε συζητήσεις με εκπροσώπους της εταιρείας Socar όπου συζητήθηκε εκτενώς η διασύνδεση της χώρας με τον αγωγό TAP, με προοπτική την ολοκλήρωση του έργου και πρώτες παραδόσεις φυσικού αερίου στην ΠΓΔΜ το 2022-2023. Σύμφωνα με τους συγκεκριμένους αξιωματούχους, η χώρα θα μπορούσε να διακλαδωθεί είτε με τον αγωγό Ρουμανίας-Βουλγαρίας, είτε με το ελληνικό δίκτυο φυσικού αερίου, που απέχει 30 χλμ. από τα σύνορα των δύο χωρών.

Χρήση φυσικού αερίου: πρόγραμμα κατασκευής δικτύου διανομής φυσικού αερίου στη χώρα

Η χρήση φυσικού αερίου θεωρείται και στην ΠΓΔΜ μία συμφέρουσα μορφή εξασφάλισης ενέργειας. Ως εκ τούτου, υπάρχει πρόγραμμα δημιουργίας δικτύου διανομής φυσικού αερίου στη χώρα, το οποίο θα κατασκευαστεί κυρίως με χρήματα που οφείλει στην ΠΓΔΜ η Ρωσία λόγω παλαιού χρέους clearing ενώ, όπως είναι αναμενόμενο, την εν λόγω κατασκευή θα αναλάβει ρωσική εταιρεία σε σύμπραξη ιδιωτικού και δημοσίου τομέα. Το 2013 προκηρύχθηκε σύμβαση για την αγορά υπηρεσιών εκ μέρους του δημοσίου που αφορούν στην εκπόνηση μελέτης σκοπιμότητας για τη δημιουργία του εν λόγω δικτύου, ενώ το αργότερο έως τα τέλη του 2014 πρόκειται να υπογραφεί η συμφωνία με τον ανάδοχο για την κατασκευή και λειτουργία του δικτύου διανομής φυσικού αερίου στην πόλη των Σκοπίων, το οποίο θα πρέπει να έχει περατωθεί εντός τεσσάρων ετών.

Έμφαση στην λειτουργία υδροηλεκτρικών σταθμών

Η Κυβέρνηση της ΠΓΔΜ με διακηρύξεις της δίνει έμφαση σε αναπτυξιακά έργα – δημόσιες επενδύσεις που αφορούν στον τομέα της ενέργειας, ειδικά στην εκμετάλλευση των ανανεώσιμων μορφών της.

Η μεγαλύτερη πάντως έμφαση δίνεται στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω της λειτουργίας υδροηλεκτρικών σταθμών. Έτσι, τον Φεβρουάριο του 2013 δημοσιεύθηκε διαγωνισμός του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Χωροταξίας της ΠΓΔΜ για την εκχώρηση υδάτων για περίοδο 23 ετών, με σκοπό την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας μέσω της κατασκευής 80 μικρών υδροηλεκτρικών σταθμών σε πέντε ποταμούς (Vardar - Αξιός, Treska, Bregalnica, Strumica και Crn Drim). Ωστόσο, στις αρχές του 2014 αποφασίσθηκε η εγκατάλειψη ενός μεγαλεπήολου σχεδίου (με την ονομασία Vardar Valley) που προέβλεπε την κατασκευή κατά μήκος του Αξιού (Vardar) στη χώρα 10 υδροηλεκτρικών σταθμών καθώς το εκτιμώμενο κόστος ήταν ασύμφορο για τον οποιοδήποτε επενδυτή.

Εξ άλλου, με διαγωνισμό που προκηρύχθηκε εντός του 2014 και ο οποίος βρίσκεται σε εξέλιξη, η κυβέρνηση της χώρας προχώρησε στην εκχώρηση υδάτων για περίοδο

23 ετών, με σκοπό την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας μέσω της κατασκευής 80 μικρών υδροηλεκτρικών σταθμών σε πέντε ποταμούς (Vardar - Αξίος, Treska, Bregalnica, Strumica και Crn Drim).

Αιολικό πάρκο Bogdanci

Το φθινόπωρο του 2014 ξεκίνησε η λειτουργία του αιολικού πάρκου Bogdanci, εγκατεστημένης ισχύος 36,8 MW. Η μονάδα αναμένεται να παράγει περίπου 100 GWh ηλεκτρικής ενέργειας ετησίως, και θα μπορεί να καλύψει τις ανάγκες σε ηλεκτρισμό 60.000 κατοίκων της χώρας. Η δοκιμαστική λειτουργία των 16 ανεμογεννητριών που περιλαμβάνει το πάρκο ξεκίνησε τον Απρίλιο, και έως σήμερα έχουν παραχθεί 31 GWh ηλεκτρισμού, που διοχετεύθηκαν στο δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας. Προβλέπεται να εγκατασταθούν έξι ακόμη ανεμογεννήτριες, οι οποίες θα αυξήσουν τη δυναμικότητα της μονάδας στα 50 MW και την ετήσια παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στις 125 GWh.

Το Bogdanci είναι το πρώτο αιολικό πάρκο στην ΠΓΔΜ. Την προμήθεια, εγκατάσταση και θέση σε λειτουργία των 16 ανεμογεννητριών SWT-2.3-93 υλοποίησαν οι εταιρίες Siemens Ελλάδος και Siemens Wind Power Δανίας, ενώ κοινοπραξία της Siemens A.E. και της Τέρνα Ενεργειακή Α.Β.Ε.Τ.Ε. ανέλαβε το σκέλος της ανάπτυξης των αναγκαίων υποδομών. Η κατασκευή της μονάδας στοίχισε 55,5 εκ. ευρώ.

Κατασκευές

Ο συγκεκριμένος τομέας είναι από τους σημαντικότερους της χώρας, καθώς το 2012 συμμετείχε στο σχηματισμό του ΑΕΠ περίπου κατά 7% ενώ απασχολούνται σε αυτόν περίπου 40.000 άτομα. Το 2013 συμμετείχε στον σχηματισμό του ΑΕΠ περίπου κατά 8,5%, σημειώνοντας αύξηση κατά 33%. Ο εν λόγω τομέας ενισχύεται σε πολύ μεγάλο βαθμό, ιδίως κατά τα τελευταία έτη (και ειδικά στο πλαίσιο του προγράμματος "Σκόπια 2014"), από τα δημόσια έργα – κατασκευές της κυβέρνησης.

Εν τούτοις, η οικοδομική δραστηριότητα υποχώρησε κατά τη διετία 2012-2013, συρρίκνωση που οφείλεται στο γεγονός ότι κατά τα προηγούμενα τρία χρόνια παρατηρήθηκε έκρηξη της οικοδομικής δραστηριότητας στη χώρα, ειδικά στην πρωτεύουσα, με αποτέλεσμα η προσφορά να υπερκαλύπτει πλέον τη ζήτηση στην αγορά ακινήτων και με συνακόλουθη πτώση της οικοδομικής δραστηριότητας. Ωστόσο οι τιμές ακινήτων έχουν σημειώσει, επί του παρόντος, μικρή σχετικά πτώση, καθώς οι κατασκευαστικές εταιρείες υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχουν αρκετά περιθώρια για μεγαλύτερη πτώση των τιμών, διότι το κόστος κατασκευής παραμένει το ίδιο ενώ το περιθώριο κέρδους παρουσιάζεται περιορισμένο (βλ. επίσης παρακάτω για τον κτηματομεσιτικό τομέα).

Η οικοδομική δραστηριότητα στην ΠΓΔΜ το 2014 παρουσίασε ανάκαμψη, με βάση τις εκδοθείσες οικοδομικές άδειες, ύστερα από δύο χρονιές υποχώρησης. Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, κατά τη διάρκεια του έτους χορηγήθηκαν 2.628 οικοδομικές άδειες, με αύξηση κατά 15,82% έναντι του 2013. Εξ αυτών, οι

1.830 αφορούσαν νέες κατασκευές, οι 323 δημόσια έργα και οι 475 ανακατασκευές υπαρχόντων κτιρίων. Η συνολική προβλεπόμενη αξία των νέων κατασκευών βάσει των αδειών που εκδόθηκαν υπερδιπλασιάστηκε το 2014, καθώς εκτιμάται στα 1,14 δις. ευρώ, έναντι 465 εκ. ευρώ το 2013. Παράλληλα, οι 1.783 νέες άδειες εκδόθηκαν σε φυσικά πρόσωπα και οι 845 σε εταιρικά σχήματα.

Δραστηριοποίηση κατασκευαστικών εταιρειών της ΠΓΔΜ στις αγορές του εξωτερικού

Όσον αφορά στη δραστηριότητα που αναπτύσσουν στο εξωτερικό οι εγχώριες κατασκευαστικές εταιρείες, κατά το έτος 2012 και μολονότι η κατασκευαστική δραστηριότητα στην Ευρώπη υπήρξε αυξημένη, οι κατασκευαστικές εταιρείες της ΠΓΔΜ παρέδωσαν κατασκευαστικά έργα στο εξωτερικό συνολικής αξίας περίπου 15 εκατ. ευρώ, ποσό μειωμένο κατά 59% σε σύγκριση με το έτος 2011.

Σύμφωνα με στοιχεία της Κρατικής Στατιστικής Υπηρεσίας της ΠΓΔΜ, την περίοδο Ιανουαρίου – Μαρτίου 2015 προκύπτει ότι κατασκευαστικές εταιρείες της ΠΓΔΜ ολοκλήρωσαν στο εξωτερικό έργα συνολικής αξίας 46,56 εκατ. ευρώ, μειωμένη κατά 46,8% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014. Κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, οι εγχώριες εταιρείες δραστηριοποιήθηκαν κυρίως στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη, στην Ιταλία, στην Ολλανδία και στην Κροατία.

Η αυξημένη δραστηριότητα εγχώριων κατασκευαστικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό υπολογίζεται ότι θα έχει θετικό αντίκτυπο στον αριθμό των εργαζομένων. Η σχετικά περιορισμένη ζήτηση σε γενικό επίπεδο, ο ανταγωνισμός και το κόστος των κατασκευαστικών υλικών που αυξάνει συνεχώς, προφανώς δεν θα επιτρέψουν την αύξηση των κερδών, εξασφαλίζεται όμως η δραστηριότητα των εν λόγω επιχειρήσεων.

Στοιχεία για τον τομέα μεταποίησης

Η ανάλυση της δομής του τομέα μεταποίησης της ΠΓΔΜ, δείχνει ότι τα ημιτελή προϊόντα, τα κράματα μετάλλων και τα φαρμακευτικά προϊόντα, είναι από τα πλέον παραγόμενα στη χώρα. Εξ αυτών όμως, μόνον τα τελευταία παρασκευάζονται με την εφαρμογή μεθόδων υψηλής τεχνολογίας.

Όσον αφορά στα αγροτικά προϊόντα και τα τρόφιμα, τα σημαντικότερα είναι το εμφιαλωμένο νερό, το κρασί, ο επεξεργασμένος καπνός και το ραφιναρισμένο ηλιέλαιο.

Αρνητική ωστόσο φαίνεται ότι διαγράφεται γενικά η κατάσταση και στον τομέα των τροφίμων. Κατ' αρχάς, η χώρα δεν είναι αυτάρκης στην παραγωγή τροφίμων για την κάλυψη των αναγκών τους πληθυσμού της και έτσι αναγκάζεται και πραγματοποιεί εισαγωγές τροφίμων, με όποιες επιπτώσεις μπορεί να έχει η διακύμανση των τιμών τους στις παγκόσμιες αγορές για το επίπεδο του πληθωρισμού στην ΠΓΔΜ.

Στο πρώτο εξάμηνο του 2013 σημειώθηκε για τις εταιρείες του κλάδου τροφίμων πτώση των πωλήσεων, μείωση του κέρδους, απώλειες και αύξηση των

επιχειρηματικών δαπανών. Μάλιστα, μολονότι κάποιες από τις προαναφερθείσες εταιρείες επέτυχαν αύξηση των εξαγωγών τους κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, δεν εξασφάλισαν εν τούτοις θετικά συνολικά οικονομικά αποτελέσματα.

Χαρακτηριστικά, αναφέρουμε ότι η εταιρεία τροφίμων Zito Vardar από το Veles έκλεισε το πρώτο εξάμηνο με μείωση των εσόδων κατά 45% και απώλειες ύψους 1,12 εκατ. ευρώ, ενώ η Zito Polog έκλεισε με μείωση των εσόδων κατά 33%. Ανάλογη είναι η κατάσταση και για τις εταιρείες εμφιαλωμένου νερού, χυμών και λοιπών αναψυκτικών – ποτών.

Ως εξαίρεση παρουσιάζεται η εταιρεία ζαχαρωτών Engora, η οποία ανέφερε αύξηση των καθαρών κερδών της κατά 4,2%, λόγω κυρίως, όπως δήλωσαν οι εκπρόσωποί της, της μείωσης των ενεργειακών της δαπανών χάριν στις επενδύσεις της στην εξοικονόμηση ενέργειας που πραγματοποιήσε κατά το 2012.

3.4 Υπηρεσίες

Κτηματομεσιτικός τομέας

Σε κατάλογο 20 χωρών της Ευρώπης που διαθέτουν τις καλύτερες προϋποθέσεις για επενδύσεις σε ακίνητη περιουσία, σύμφωνα με την έκθεση «Global Property Guide» έτους 2011, η ΠΓΔΜ καταλάμβανε τη δεύτερη θέση, μετά την Ουγγαρία. Βάσει της πηγής αυτής, στην ΠΓΔΜ πραγματοποιούνται τεράστια κέρδη από την εμπορία ακινήτων, η αγορά ενοικίασης κατοικιών και επιχειρηματικών χώρων είναι ευνοϊκή για τους ιδιοκτήτες και οι δαπάνες συναλλαγής, όπως και οι φόροι, είναι χαμηλοί. Στην έκθεση ωστόσο υπήρχε η επισήμανση ότι η χώρα παρουσιάζει περιορισμούς στην ιδιοκτησία και ανησυχίες τόσο πολιτικού χαρακτήρα όσο και σε σχέση με την ασφάλεια.

Το 2012 εν τούτοις οι τιμές των ακινήτων, αντίθετα από τις προσδοκίες για περαιτέρω αύξηση κατά 10-15%, σημείωσαν πτώση λόγω μειωμένης ζήτησης.

Έτσι μέσα σε ένα έτος οι τιμές, ειδικά στην πόλη των Σκοπίων, μειώθηκαν κατά 13,8%, ενώ το πρώτο εξάμηνο του 2013 σημειώθηκε περαιτέρω μείωση κατά 5%. Ωστόσο η πτώση των τιμών δεν οδήγησε σε αύξηση της ζήτησης. Χαρακτηριστικά στα Σκόπια, όπου κατά τα τελευταία έτη παρουσιαζόταν η μεγαλύτερη αύξηση σε σύγκριση με την υπόλοιπη χώρα τόσο ως προς τις νέες κατασκευές όσο και ως προς τις τιμές, τα απούλητα διαμερίσματα και μάλιστα σε νεόδμητες πολυκατοικίες ανέρχονταν, στις αρχές του 2013, σχεδόν στο 50% ως αποτέλεσμα της υπερβάλλουσας ανοικοδόμησης στην πόλη σε συνδυασμό με τη μείωση της αγοραστικής δύναμης των κατοίκων.

Αντιθέτως προς τα ανωτέρω, σταθερές έχουν παραμείνει οι τιμές των επαγγελματικών χώρων και των καταστημάτων.

Ο τομέας κατασκευής κατοικιών/ εμπορικών χώρων παρουσιάζει εμφανές ενδιαφέρον για τους ξένους επενδυτές, οι οποίοι προβαίνουν στην ανάληψη

κατασκευών κτηρίων στη χώρα. Οι περισσότεροι επενδυτές προέρχονται από την Τουρκία, υπάρχει ωστόσο και παρουσία Ελλήνων επενδυτών.

Χρηματιστήριο

Το χρηματιστήριο της ΠΓΔΜ (Σκοπίων) παρουσιάζει γενικά χαμηλές επιδόσεις με ετήσιο κύκλο εργασιών περίπου 94 εκατ. ευρώ το 2010, 217,5 εκατ. ευρώ το 2011, 89 εκατ. ευρώ το 2012 και 53,54 εκατ. ευρώ το 2013. Το 2014 ο συνολικός κύκλος εργασιών του αυξήθηκε σημαντικά, κατά 169,1%, και έφθασε τα 144,1 εκατ. ευρώ. Πραγματοποιήθηκαν 13.398 συναλλαγές, ενώ η συνολική κεφαλαιοποίηση αυξήθηκε κατά 2,58% και ανήλθε σε 1.744,5 εκατ. ευρώ.

Ως αποτέλεσμα της ιδιαίτερα αρνητικής επίδοσής του εντός του 2012, το χρηματιστήριο της ΠΓΔΜ κατέλαβε, όπως αναμετέδωσαν τα εγχώρια ΜΜΕ στις αρχές του 2013, την έκτη θέση στον κατάλογο των 10 χειρότερων χρηματιστηρίων στον κόσμο, ο οποίος συντάσσεται από την επιχειρηματική διαδικτυακή πύλη «Business Insider».

Στο χρηματιστήριο της ΠΓΔΜ μπορούν να εγγραφούν οι επιχειρήσεις που διαθέτουν κεφάλαιο τουλάχιστον 250.000 ευρώ. Με βάση πρόσφατο νόμο, έχει γίνει υποχρεωτική η εγγραφή στο χρηματιστήριο για τις μετοχικές εταιρείες καθώς και για τις εταιρείες που διαθέτουν κεφάλαιο τουλάχιστον 1 εκατ. ευρώ. Το σύστημα αυτό αποβλέπει στην αναζωογόνηση της χρηματαγοράς. Σύμφωνα με την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς της χώρας, οι εταιρείες που πληρούν τα κριτήρια για την υποχρεωτική εγγραφή ανέρχονται στις 112, σε περίπτωση δε που αδιαφορήσουν ως προς το νέο μέτρο θα τους επιβληθεί πρόστιμο ύψους 4.000 – 5.000 ευρώ.

Το μέτρο αυτό αναμένεται ότι θα οδηγήσει σε μεγαλύτερη εταιρική διαφάνεια, καθώς οι εγγεγραμμένες εταιρείες θα υποχρεούνται να δημοσιεύουν περισσότερα εταιρικά δεδομένα, ενώ επίσης, όπως προαναφέρθηκε, εκτιμάται ότι θα τις βοηθήσει στην εξεύρεση κεφαλαίων μέσω διάθεσης των μετοχών τους.

3.5. Αγορά Εργασίας

Η ανεργία στην ΠΓΔΜ, όπως αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο (βλ. Εξέλιξη και Ανάλυση Βασικών Οικονομικών Μεγεθών) ανήλθε στο τέλος του τέταρτου τρίμηνου του 2014 στο 28%, με μείωση κατά μία ποσοστιαία μονάδα έναντι του 2013. Η συγκεκριμένη επίδοση αποτελεί τη χαμηλότερη των τελευταίων 20 ετών. Συγκεκριμένα, σε σύνολο ενεργού πληθυσμού 961.416, ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε στους 696.046 και των ανέργων στους 265.370.

Ο μέσος μηνιαίος καθαρός μισθός τον Δεκέμβριο του 2013 διαμορφώθηκε στα 21.104 δηνάρια (350 ευρώ), ενώ τον ίδιο μήνα ο μέσος μηνιαίος μεικτός μισθός στη χώρα ήταν 31.126 δηνάρια (516 ευρώ), με αύξηση της τάξεως του 1% έναντι του προηγούμενου έτους.

Όσον αφορά στις ασφαλιστικές εισφορές, αυτές ανέρχονται στο σύνολό τους στο 27% επί του μεικτού μισθού, παρακρατούνται από τον εργοδότη και καταβάλλονται από τον ίδιο στα ασφαλιστικά ταμεία (18% για τη σύνταξη, 7,3% για την υγεία, 1,2% ανεργία και 0,5% για αναπηρία λόγω εργασιακού ατυχήματος).

Εργατική Νομοθεσία – Κοινωνική Ασφάλιση

Γενικά

Οι σχέσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων ρυθμίζονται από τον εργατικό κώδικα και την ετήσια συλλογική σύμβαση εργασίας. Επιπλέον, υπάρχουν ιδιαίτερες διατάξεις κοινωνικής ασφάλισης, οι οποίες προστατεύουν τα εργασιακά δικαιώματα των εργαζομένων σε ειδικές περιπτώσεις, όπως η ασφάλιση του εργαζομένου, οι διακοπές, οι ώρες εργασίας κλπ και καθιστούν δύσκολη την απόλυση εργαζομένων.

Εργατική νομοθεσία

Από το 2008 εφαρμόστηκε και ισχύει νέος εργατικός νόμος (Νόμος 161/2008), σε συμφωνία με τα πρότυπα της ΕΕ, ο οποίος αυξάνει την ελαστικότητα της αγοράς εργασίας καθώς προσφέρει τη δυνατότητα ελαστικών και διαφορετικών μορφών εργασίας καθώς και ελαστικοποίηση του ωραρίου.

Οι σχέσεις μεταξύ εργαζομένου και εργοδότη ρυθμίζονται με ατομική σύμβαση. Υφίσταται, πάντως, και ο θεσμός της συλλογικής σύμβασης εργασίας (συλλογικές διαπραγματεύσεις). Η απασχόληση των αλλοδαπών πολιτών ρυθμίζεται από το νόμο περί αλλοδαπών. Η σύμβαση εργασίας, η οποία θα πρέπει να είναι γραπτή και να διατηρείται στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης, οφείλει να καλύπτει τις ακόλουθες διατάξεις: περιγραφή των καθηκόντων του εργαζομένου, διάρκεια ισχύος της σύμβασης (ορισμένου ή αορίστου χρόνου), ημερομηνίες έναρξης και λήξης, θέση στον χώρο εργασίας, ώρες εργασίας και ανάπαυσης και περίοδοι διακοπών, προσόντα και κατάρτιση του εργαζομένου, μισθό και χρονοδιάγραμμα πληρωμών.

Ο νόμος είναι σχετικά ελαστικός όσον αφορά στις ώρες εργασίας. Κανονικά οι ώρες εργασίας για τον εργαζόμενο είναι οκτώ ημερησίως, πέντε ημέρες την εβδομάδα. Σύμφωνα με την εργατική νομοθεσία, ένας εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε τουλάχιστον 20 εργάσιμες ημέρες και έως 26 εργάσιμες ημέρες ετήσιας άδειας με αποδοχές κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους. Άδειες εργασίας απαιτούνται για τους ξένους υπηκόους. Σύμφωνα με τα νέα δεδομένα, οι διαδικασίες έκδοσης αυτού του είδους άδειας έχουν πλέον απλουστευτεί με την ίδρυση ειδικής Υπηρεσίας έκδοσης σχετικών αδειών. Πάντως, δεν ισχύει κάποιος περιορισμός στον αριθμό των απασχολούμενων αλλοδαπών ή στη διάρκεια της παραμονής τους.

Μισθοί

Ο μέσος μεικτός μηνιαίος μισθός στην ΠΓΔΜ (Δεκέμβριος 2014) ανέρχεται στα 516 ευρώ και ο μέσος μεικτός μηνιαίος μισθός στα 350 ευρώ. Οι ασφαλιστικές εισφορές και ο φόρος προσωπικού εισοδήματος παρακρατούνται από τον εργοδότη κατά την καταβολή του καθαρού μισθού στους εργαζομένους.

Βασικός μισθός

Εκπρόσωποι της τριμερούς επιτροπής των κοινωνικών εταίρων, της κυβέρνησης της ΠΓΔΜ, της Ένωσης Συνδικάτων και της Ένωσης Εργοδοτών της χώρας, κατέληξαν, εντός του 2011, σε συμφωνία για το ελάχιστο επίπεδο των μισθών, το οποίο καθορίστηκε στα 8.050 δηνάρια (περίπου 131 ευρώ) για τον καθαρό μισθό και στα 12.265 δηνάρια (περίπου 200 ευρώ) για τον μεικτό.

Ο πρωθυπουργός της χώρας είχε δήλωσει σχετικά ότι πρόκειται για μια ιστορική πράξη, δεδομένου ότι το ύψος του κατώτερου μισθού δεν είχε καθοριστεί από την εποχή της ανεξαρτησίας της χώρας. Τόνισε επίσης ότι η απόφαση αυτή θα βελτιώσει την κατάσταση για 65.000 εργαζομένους, των οποίων οι αποδοχές ήσαν έως εκείνη τη στιγμή χαμηλότερες από 8.050 δηνάρια. Ο νόμος για τον κατώτερο μισθό τέθηκε σε ισχύ στις αρχές του 2012 ενώ για τους τομείς της κλωστοϋφαντουργίας και των δερμάτινων προϊόντων, όπου καταβάλλονταν οι χαμηλότεροι μισθοί, θα υπάρξει τριετής προθεσμία για την εφαρμογή του νόμου. Σημειώνεται ότι η ΠΓΔΜ ήταν η τελευταία χώρα στην περιοχή, στην οποία δεν είχε καθορισθεί ο κατώτερος μισθός.

Εντός του 2014 η κυβέρνηση αναπροσάρμοσε τον κατώτατο καθαρό μισθό, ο οποίος καθορίστηκε στα 9.590 δηνάρια (159 ευρώ) από 1^η Ιανουαρίου 2015 και στα 10.080 δηνάρια (167 ευρώ) από 1^η Ιανουαρίου 2016.

Σύστημα καταβολής μισθών

Το 2008 η Κυβέρνηση της ΠΓΔΜ, οι εργαζόμενοι και τα εργατικά συνδικάτα αποδέχθηκαν και υιοθέτησαν την έννοια του ακαθάριστου μισθού ως βάση υπολογισμού των αποδοχών τους με έναρξη ισχύος την 1^η Ιανουαρίου 2009.

Βάσει του νέου συστήματος καταβολής μεικτών μισθών στην ΠΓΔΜ που ισχύει από την ανωτέρω ημερομηνία:

- Οι μισθοί που καταβάλλονται στους εργαζόμενους στην ΠΓΔΜ υπολογίζονται στη μεικτή τους μορφή. Ο σκοπός της εφαρμογής του μέτρου αυτού είναι ο υπολογισμός του πραγματικού κόστους που καταβάλλουν οι εργοδότες και το ακριβές ποσό που λαμβάνουν οι εργαζόμενοι.
- Το σύνολο του μισθού ενσωματώνει πλέον τα επιδόματα, προκειμένου να αυξηθεί η ασφαλιστική και φορολογική βάση.
- Ο κάθε εργαζόμενος καθίσταται υπεύθυνος για την καταβολή των εισφορών, ωστόσο η πληρωμή τους γίνεται από τον εργοδότη για λογαριασμό των εργαζομένων.

Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης

Το συνολικό ποσοστό των εισφορών, οι οποίες βαραίνουν πλήρως τους εργαζομένους, ανέρχονται συνολικά στο 27% και κατανέμονται ως εξής:

Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	
Εισφορά για ασφάλεια σύνταξης	18%
Εισφορά για το Ασφαλιστικό Ταμείο Υγείας	7,3%
Εισφορά για το Ταμείο Απασχόλησης	1,2%
Εισφορά για το Ασφαλιστικό Ταμείο Αναπηρίας	0,5%

Όσον αφορά στην ασφάλεια σύνταξης, δημιουργείται ένα νέο σύστημα αποτελούμενο από τρεις πυλώνες:

1^{ος} πυλώνας: Η συμμετοχή είναι υποχρεωτική για όλους τους εργαζόμενους και στηρίζεται σε ανταποδοτική βάση (pay as you go).

2^{ος} πυλώνας: Η συμμετοχή είναι υποχρεωτική για όσους άρχισαν για πρώτη φορά να εργάζονται από 1^{ης} Ιανουαρίου 2003 και εθελοντική για όσους άρχισαν να εργάζονται προ της ημερομηνίας αυτής. Στο πλαίσιο του πυλώνα αυτού δραστηριοποιούνται ιδιωτικά ασφαλιστικά ταμεία των εργαζομένων (δύο μέχρις στιγμής, το Nov Penziski Fond KB και το Prv Otroven Penziski Fond).

3^{ος} πυλώνας: Η διαφορά του με τον 2^ο πυλώνα έγκειται στο ότι λειτουργεί πλήρως σε εθελοντική βάση.

3.6. Εξωτερικό Εμπόριο

Γενικά – εμπορικές σχέσεις της ΠΓΔΜ

Οικονομικές και Εμπορικές Συμφωνίες

Η ΠΓΔΜ έχει υπογράψει έως σήμερα τις κάτωθι συμφωνίες, οι οποίες δημιουργούν πολυμερές καθεστώς ελευθέρων συναλλαγών:

- με τον **Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου**
- με τη **CEFTA** (Αλβανία, Μολδαβία, Κροατία, Σερβία, Μαυροβούνιο, Βοσνία - Ερζεγοβίνη, Κόσοβο / UNMIK)
- με την **EFTA** (Ελβετία, Νορβηγία, Ισλανδία και Λίχτενσταϊν)
- με την **SAA** - Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Ε.Ε. (κράτη-μέλη της Ε.Ε.)
- με την Τουρκία και την Ουκρανία, με τις οποίες ισχύει καθεστώς ελευθέρου εμπορίου

Οι εταιρείες ξένων συμφερόντων στην ΠΓΔΜ συμμετέχουν στον όγκο των εμπορικών συναλλαγών περισσότερο από ό,τι οι εγχώριες, καθώς εξαγωγή το 60% της παραγωγής τους (όσες μάλιστα δραστηριοποιούνται στις τεχνολογικές και βιομηχανικές ζώνες της χώρας έχουν 100% εξαγωγικό προσανατολισμό), ενώ οι εγχώριες το 40%. Ως εκ τούτου, οι ΑΞΕ έχουν σημαντική επίδραση στη δομή του εξωτερικού εμπορίου της χώρας.

Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της ΠΓΔΜ, ο συνολικός όγκος του εξωτερικού εμπορίου της χώρας κατά το 2014 ανήλθε σε 9.207,90 εκ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση κατά 12,04% έναντι της προηγούμενης χρονιάς. Οι εξαγωγές ανήλθαν στα 3.722,95 εκ. ευρώ με αύξηση 15,07% έναντι του προηγούμενου έτους, ενώ οι εισαγωγές έφθασαν τα 5.484,95 εκ. ευρώ, με αύξηση 10,07%. Το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας διαμορφώθηκε σε 1.762 εκ. ευρώ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΠΓΔΜ 2013- 2014 (σε εκ. ευρώ)

	2013	2014	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
ΕΞΑΓΩΓΕΣ	3.235,20	3.722,95	15,07%
ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	4.983,28	5.484,95	10,07%
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ	-1.748,08	-1.762,00	0,80%
ΟΓΚΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	8.218,48	9.207,90	12,04%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία ΠΓΔΜ

Η σημαντικότερη χώρα προορισμού των εξαγωγών της ΠΓΔΜ είναι η Γερμανία, καθώς το 2014 η συνολική αξία τους ανήλθε σε 1.543,63 εκ. ευρώ, αυξημένες κατά 33,3% έναντι του 2013 και με ποσοστό 41,5% επί των συνολικών εξαγωγών της χώρας. Αυτό συμβαίνει διότι πολλές γερμανικές εταιρείες που είναι εγκατεστημένες στις Βιομηχανικές ζώνες της χώρας παράγουν προϊόντα που απευθύνονται αποκλειστικά για τις γερμανικές αυτοκινητοβιομηχανίες. Στη δεύτερη θέση βρίσκεται η Βουλγαρία με 246,39 εκ. ευρώ, ενώ ακολουθούν η Ιταλία, η Σερβία και το Κόσσοβο. Η Ελλάδα βρίσκεται στη έκτη θέση, με εισαγωγές από την ΠΓΔΜ αξίας 169,92 εκ. ευρώ, με αύξηση κατά 5,4% έναντι του 2013 και κάλυψη του 4,6% των συνολικών εξαγωγών της χώρας.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της ΕΕ, με 2.851, 35 εκ. ευρώ κάλυψαν το 76,59% των συνολικών εξαγωγών της ΠΓΔΜ, ενώ οι χώρες των Δυτ. Βαλκανίων απορρόφησαν το 13,96% των εξαγωγών (519 εκ. ευρώ).

ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΠΓΔΜ ΑΝΑ ΧΩΡΑ 2013/2014 (σε εκ. ευρώ)

Χώρα	2013	2014	Μεταβολή 2013/2014 %
Γερμανία	1.157,90	1.543,63	33,31
Βουλγαρία	245,19	246,39	0,48
Ιταλία	215,93	226,54	4,68
Σερβία	204,29	194,96	-4,56
Κόσσοβο	208,70	174,03	-16,61
Ελλάδα	161,29	169,92	5,35
Βέλγιο	50,87	113,99	124,08
Κίνα	80,31	70,81	-11,82
Κροατία	75,69	70,41	-6,98
Ρουμανία	65,44	70,38	-7,55
Βοσνία Ερζεγοβίνη	71,87	70,32	-2,16
Σλοβακία	58,63	61,65	5,15
Αλβανία	59,16	56,47	-4,55
Ισπανία	33,75	53,19	57,60
Ηνωμένο Βασίλειο	60,88	51,43	-15,52
Ολλανδία	51,37	51,22	-0,22
Τουρκία	54,13	50,86	-6,04
Ταϊβάν	10,44	44,24	323,75
Σλοβενία	44,83	42,78	-4,57
ΗΠΑ	34,23	40,70	18,90
Αυστρία	35,65	38,17	7,07
Ελβετία	31,70	37,70	18,93
Ρωσία	23,76	31,94	34,43
Γαλλία	19,23	29,36	52,68
Τσεχία	21,58	24,47	13,39
Μαυροβούνιο	24,75	23,99	-3,07
Σύνολο	3.235,20	3.722,95	

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία ΠΓΔΜ

Τα σημαντικότερα εξαγωγικά προϊόντα της ΠΓΔΜ είναι οι ενισχυμένοι με πολύτιμα μέταλλα καταλύτες, το σιδηρονικέλιο, το σίδηρο και τα προϊόντα χάλυβα, τα ενδύματα και τα πετρελαϊκά προϊόντα ενώ οι εισαγωγές της συνίστανται κυρίως σε πετρελαϊκά προϊόντα, πλατίνια και κράματα αυτής, ηλεκτρική ενέργεια και επιβατηγά οχήματα, τρόφιμα, δομικά υλικά.

ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΠΓΔΜ 2013-2014 (σε εκ. ευρώ)

ΠΡΟΙΟΝΤΑ	2013		2014		Μεταβολή 2013/2014 (%)
	βάρος/τόνοι	αξία/ευρω	βάρος/τόνοι	αξία/ευρω	
Χημικά προϊόντα	7.605	483,97	14.565	655,42	35,42
Χυτοσίδηρος, σίδηρος και χάλυβας	594.122	593,21	595.623	544,85	-8,15
Ενδύματα και συμπληρώματα ενδύματος	19.404	469,65	20.343	504,01	-7,31
Γενικός βιομηχανικός μηχανολογικός εξοπλισμός και ανταλλακτικά	3.802	214,30	5.549	334,99	56,32
Ηλεκτρικός εξοπλισμός, ηλεκτρικές συσκευές και μέρη αυτών	19.350	149,50	33.665	324,93	117,34
Καρποί και φρούτα	353.817	145,49	377.454	158,03	8,62
Μεταλλεύματα, σκουριές και τέφρες	249.290	164,13	221.714	154,77	-5,70
Καπνά και παρασκευάσματα καπνού	29.099	137,34	26.207	109,50	-20,27
Οχήματα, ελκυστήρες	6.570	35,29	10.603	90,12	155,37
Έπιπλα και εξαρτήματα, στρώματα, στηρίγματα, μαξιλάρια	19.117	49,22	21.558	75,64	53,68
Ιατρικά και φαρμακευτικά προϊόντα	2.663	59,75	2.625	61,71	3,28
Ενδύματα πλεκτά και συμπληρώματα του ενδύματος	12.525	58,44	12.729	59,18	1,27
Ποτά	117.462	65,97	103.854	58,46	-11,38
Δημητριακά και παρασκευάσματα δημητριακών	37.580	50,71	39.716	55,43	9,30
Υποδήματα	2.369	52,91	2.404	55,41	4,72
Ορυκτά καύσιμα, ορυκτέλαια	142.617	71,46	130.015	55,16	-22,80
Τεχνουργήματα από χυτοσίδηρο, σίδηρο και χάλυβα	32.571	43,76	34.915	53,03	21,18
Πλαστικές ύλες	21.377	42,62	18.821	38,13	-10,53
Μη μεταλλικά, ορυκτά προϊόντα	310.012	37,52	256.666	37,03	-0,22
Διάφορα προϊόντα	9.965	28,46	11.112	29,99	5,37
Κρέας και παρασκευάσματα κρέατος	10.586	28,25	9.633	27,13	-3,96
Λιπάσματα	292.103	22,27	367.553	26,06	17,02
Διάφορα προϊόντα διατροφής και παρασκευάσματα	12.210	15,67	11.261	15,94	1,72
Άλλος μεταφορικός εξοπλισμός	634.731	9,62	1.017	13,94	44,90
Μηχανολογικός εξοπλισμός για εξειδικευμένους βιομηχανικούς κλάδους	3.075	10,68	2.526	11,92	11,61
Καφές, τσάι, κακάο. Αρωματικά φυτά και παρασκευάσματα	5.289	11,02	5.113	11,36	3,08
Πλαστικά σε ακατέργαστη μορφή	16.483	12,74	14.823	11,19	-12,16
Επαγγελματικός, επιστημονικός εξοπλισμός και ελεγκτικά μηχανήματα	2.110	8,89	2.479	10,66	19,91
Δεψικά και βαφικά εκχυλίσματα, χρωστικές ύλες	69.318	10,47	67.089	10,39	0,76
Μη σιδηρούχα μεταλλεύματα	5.925	16,54	2.391	10,26	-37,97
Αιθέρια έλαια, προϊόντα, αρωματοποιίας και καλλωπισμού, καθαριστικά	3.086	9,54	3.564	9,68	1,47
Γαλακτοκομικά προϊόντα και	5.228	7,18	6.493	9,17	27,16

αυγά					
Φυτικά λίπη και έλαια ακατέργαστα	7.321	6,91	11.540	9,01	30,39
Ζάχαρα, γλυκαντικές ουσίες και μέλι	4.412	8,92	4.051	8,75	-1,90
Ηλεκτρικό ρεύμα	0	4,78	0	8,34	74,47
Ανόργανα χημικά προϊόντα	60.708	8,72	59.579	7,66	-12,15
Τηλεπικοινωνιακός εξοπλισμός, εξοπλισμός ήχου και εικόνας	413	4,66	285	7,03	50,86
Χαρτί και χαρτόνι	5.558	6,50	5.850	6,87	5,69
Άλλα ακατέργαστα ζωικά και φυτικά προϊόντα	5.124	7,14	4.924	6,12	-14,28
Δέρματα και γουναρικά ακατέργαστα	2.736	7,61	2.424	5,09	33,11
Ιχθείς και μαλακόστρακα	980	4,22	930	3,91	-7,34
Προϊόντα από ελαστική ύλη	796	2,53	1.262	3,71	46,64
Ξυλεία και τεχνουργήματα από ξύλο, εκτός από έπιπλα	6.042	2,87	7.673	3,21	13,44
Εξοπλισμός γραφείου και ηλεκτρονικοί υπολογιστές	95	3,18	126	3,11	-2,22
Πολτοί, χαρτί και χαρτόνι	27.775	2,87	30.749	3,05	6,27
Ελαιώδεις καρποί και άλλα σπέρματα	4.867	2,25	6.267	2,75	22,22
Φυσικό αέριο	3.463	3,84	1.408	2,14	-44,27
Ξυλεία και φελλός	12.123	1,81	13.876	2,05	13,26
Ζώντα ζώα	902	1,76	1.290	1,92	9,09
Ταξιδιωτικός εξοπλισμός, τσάντες και βαλίτσες	167	1,73	187	1,49	-13,87
Οργανικά χημικά προϊόντα	992	1,28	1.472	1,46	14,06
Ζωοτροφές (δεν περιλαμβάνονται ακατέργαστα δημητριακά)	9.125	1,44	11.371	1,39	-3,47
Φωτογραφικός εξοπλισμός, οπτικά, ρολόγια	39	1,00	47	1,30	30
Μηχανήματα επεξεργασίας μετάλλου	323	1,00	183	1,17	17
Γουνοδέρματα και γουναρικά	79	1,44	40	1,11	22,92
Σύνολο	2.578.774	3.211.77	2.603.410	3.722,95	

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία ΠΓΔΜ

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΠΓΔΜ ΑΝΑ ΧΩΡΑ 2013/2014 (σε εκ. ευρώ)

Χώρα	2013	2014	Μεταβολή 2013/2014 (%)
Ηνωμένο Βασίλειο	547,03	671,90	22,83
Γερμανία	522,33	608,35	16,47
Ελλάδα	526,29	501,62	-4,69
Σερβία	393,20	450,49	14,57
Ιταλία	324,12	342,23	5,59
Κίνα	285,76	325,99	14,08
Βουλγαρία	276,02	288,55	4,54
Τουρκία	237,92	281,80	18,44
Ρουμανία	95,23	157,27	65,15
Σλοβενία	126,07	119,32	-5,35
Αυστρία	108,12	108,37	0,05
ΗΠΑ	93,54	107,37	14,79
Ρωσία	123,29	106,31	-13,77
Κροατία	86,75	84,03	3,13
Ουκρανία	69,63	79,86	14,69

Γαλλία	71,49	79,37	11,02
Πολωνία	76,43	76,55	0,36
Ολλανδία	61,81	72,82	17,81
Τσεχία	68,24	69,53	1,89
Ισπανία	50,68	64,76	27,43
Ουγγαρία	41,70	63,30	51,80
Ελβετία	98,18	57,32	41,62
Γουατεμάλα	32,92	53,91	63,76
Βέλγιο	37,03	53,79	45,26
Βοσνία Ερζεγοβίνη	47,80	48,19	0,82
Σύνολο	4.983,28	5.484,96	

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία ΠΓΔΜ

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΣΕ ΠΓΔΜ 2013-2014

ΠΡΟΪΟΝΤΑ	2013		2014		Μεταβολή 2013/2014 (%)
	βάρος/τόνοι	αξία/εκ. ευρω	βάρος/τόνοι	αξία/εκ. ευρω	
Μη σιδηρούχα μεταλλεύματα	17.831	445,99	19.431	687,08	54,06
Ορυκτά καύσιμα, ορυκτέλαια	913.372	561,22	939.235	531,03	-30,19
Ενδύματα πλεκτά και συμπληρώματα του ενδύματος	42.178	361,58	46.723	396,39	9,63
Ηλεκτρικός εξοπλισμός, ηλεκτρικές συσκευές και μέρη αυτών	30.165	197,19	37.879	294,32	49,26
Χυτοσίδηρος, σίδηρος και χάλυβας	556.952	274,58	556.038	273,47	-0,40
Οχήματα, ελκυστήρες	68.491	190,64	71.451	223,86	17,42
Μη μεταλλικά, ορυκτά προϊόντα	451.114	142,09	476.796	186,64	31,35
Γενικός βιομηχανικός μηχανολογικός εξοπλισμός και ανταλλακτικά	17.600	149,86	17.658	159,11	6,17
Διάφορα προϊόντα	25.503	120,29	29.709	141,65	17,76
Ηλεκτρικό ρεύμα	0	127,84	0	140,68	10,04
Ιατρικά και φαρμακευτικά προϊόντα	4.078.011	126,08	4.067	133,22	5,66
Μεταλλεύματα, σκουριές και τέφρες	1.324.155	96,45	1.553.413	125,94	30,57
Κρέας και παρασκευάσματα κρέατος	70.323	127,96	67.035	118,56	-7,34
Τηλεπικοινωνιακός εξοπλισμός, εξοπλισμός ήχου και εικόνας	2.189	112,55	2.312	117,37	4,82
Τεχνουργήματα από χυτοσίδηρο, σίδηρο και χάλυβα	41.527	103,68	45.700	115,24	11,15
Μηχανολογικός εξοπλισμός για εξειδικευμένους βιομηχανικούς κλάδους	19.525	89,16	22.588	103,76	16,37
Χαρτί και χαρτόνι	90.319	96,47	92.551	98,24	1,83
Διάφορα χημικά προϊόντα	31.608	71,59	31.645	89,80	25,44
Αιθέρια έλαια, προϊόντα, αρωματοποιίας και καλλωπισμού, καθαριστικά	42.483	84,31	44.656	88,22	4,64
Φυσικό αέριο	150.280	82,73	165.616	85,98	3,93
Πλαστικά κατεργασμένα	27.824	73,65	30.752	81,66	10,87
Πλαστικά σε ακατέργαστη μορφή	65.015	85,45	58.538	77,32	-9,51
Δημητριακά και παρασκευάσματα δημητριακών	189.579	73,44	211.981	76,32	3,92
Καρποί και φρούτα	89.688	63,09	100.829	71,34	13,08
Ανόργανα χημικά προϊόντα	37.661	57,24	38.783	60,98	5,93
Ενδύματα και συμπληρώματα ενδύματος	6.998	54,60	7.862	59,65	9,25
Εξοπλισμός γραφείου και ηλεκτρονικοί υπολογιστές	1.310	52,23	1.319	59,33	13,59
Καφές, τσάι, κακάο. Αρωματικά φυτά και παρασκευάσματα	20.876	58,82	20.818	58,89	0,20

Παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων	25.906	57,97	25.090	58,40	0,74
Εξοπλισμός και μηχανήματα παραγωγής ενέργειας	5.668	60,65	5.257	51,32	-15,38
Επαγγελματικός, επιστημονικός εξοπλισμός και ελεγκτικά μηχανήματα	1.945	49,72	2.023	51,17	2,92
Δειφικά και βαφικά εκχυλίσματα, χρωστικές ύλες	51.381	102,43	53.765	47,85	-53,28
Προϊόντα από ελαστική ύλη	10.102	38,53	11.071	44,15	14,59
Γαλακτοκομικά προϊόντα και αυγά	31.123	44,33	32.121	43,42	-2,05
Ξυλεία και τεχνουργήματα από ξύλο, εκτός από έπιπλα	82.498	38,64	89.025	43,08	10,02
Φυτικά λίπη και έλαια ακατέργαστα	50.749	46,81	50.083	37,89	-19,05
Ζάχαρα, γλυκαντικές ουσίες και μέλι	100.873	43,06	90.141	37,54	-12,82
Έπιπλα και εξαρτήματα, στρώματα, στηρίγματα, μαξιλάρια	13.421	33,96	14.259	36,94	8,77
Υποδήματα	4.909.916	29,53	5.216	31,99	8,33
Γουνοδέρματα και γουναρικά	1.154	31,20	1.162	31,45	0,80
Λιθάνθρακας	312.559	35,19	250.266	29,58	-15,94
Ζωοτροφές (δεν περιλαμβάνονται ακατέργαστα δημητριακά)	64.589	24,67	113.075	28,57	15,81
Ποτά	54.472	29,98	50.565	27,99	6,64
Καπνά και παρασκευάσματα καπνού	6.945	28,76	4.779	25,92	-9,87
Λιπάσματα (εκτός ομάδας 27)	76.185	27,78	78.533	25,24	-9,14
Ιχθείς και μαλακόστρακα	6.979	17,38	8.029	19,66	13,12
Οργανικά χημικά προϊόντα	9.133	20,19	7.437	19,46	3,62
Προκατασκευασμένα κτίρια, υδραυλικός εξοπλισμός, φωτιστικά, προϊόντα θέρμανσης	6.845	18,31	7.190	18,44	0,71
Ξυλεία και φελλός	83.607	14,96	91.490	16,48	10,16
Άλλα ακατέργαστα ζωικά και φυτικά προϊόντα	10.414	13,69	11.154	15,58	13,80
Μηχανήματα επεξεργασίας μετάλλου	2.806	15,04	3.244	14,35	-4,59
Ελαιώδεις καρποί και άλλα σπέρματα	9.099	9,46	13.026	12,20	28,96
Λιπάσματα	109.845	10,44	94.335	11,09	6,87
Πλεκτικές ύλες και άλλα προϊόντα φυτικής προέλευσης	5.909	11,55	5.672	9,96	-13,77
Φωτογραφικός εξοπλισμός, οπτικά, ρολόγια	626	9,21	653	9,26	0,10
Άλλος μεταφορικός εξοπλισμός	737	4,05	1.341	6,56	61,97
Ταξιδιωτικός εξοπλισμός, τσάντες και βαλίτσες	722	4,26	906	5,27	23,71
Ζώντα ζώα	625	2,17	969	3,80	75,11
Ζωικά και φυτικά λίπη και έλαια, κατεργασμένα	2.498	2,97	3.006	3,39	19,35
Γόμες, ρητίνες και άλλα φυσικά εκχυλίσματα	22.944	2,79	19.021	2,62	6,09
Σύνολο	5.509.147	4.968,42	5.843.083	5.484,95	

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία ΠΓΔΜ

4. Οικονομικό-Επιχειρηματικό Περιβάλλον

4.1. Κίνητρα³

- Μείωση των κοινωνικών εισφορών κατά την περίοδο των τελευταίων ετών από 31% σε 27%.
- Πλεονέκτημα εξαγωγής προϊόντων παραγομένων στην ΠΓΔΜ και εξαγομένων στις χώρες με τις οποίες η ΠΓΔΜ έχει συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών – ελεύθερη πρόσβαση σε αγορά άνω των 650 εκατ. καταναλωτών από τα κράτη μέλη της ΕΕ, τις χώρες ΕFTA και CEFTA, την Τουρκία και την Ουκρανία μέσω πολυμερών και διμερών συμφωνιών ελευθέρου εμπορίου. Ελληνικές επιχειρήσεις με δυσκολία πρόσβασης σε αγορές εκτός ΕΕ, μπορούν να διεισδύσουν στις ανωτέρω αγορές με τον ακόλουθο τρόπο: τα προϊόντα τους μπορούν να εισαχθούν στην ΠΓΔΜ προκειμένου να αποκτήσουν εγχώρια προστιθέμενη αξία, η οποία θα οδηγήσει σε μεταβολή της δασμολογικής κλάσης και θα επιτρέψει την ελεύθερη πρόσβασή τους στις εν λόγω διευρυμένες αγορές.
- Ταχεία εγγραφή των εταιρειών στο εμπορικό μητρώο της χώρας (απαιτούμενος χρόνος μίας ημέρας).
- Ανταγωνιστικό εργατικό δυναμικό χαμηλού κόστους.
- Εκτεταμένη γλωσσομάθεια – ευρεία χρήση της αγγλικής γλώσσας και άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών της περιοχής.
- Σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία του δηναρίου σε σχέση με το ευρώ.
- Ευνοϊκή γεωγραφική θέση – προοπτική ολοκλήρωσης των δύο πανευρωπαϊκών οδικών αξόνων Διαδρόμου 10 (Βορράς - Νότος) και Διαδρόμου 8 (Ανατολή – Δύση).
- Κατάταξη της χώρας στην 25^η θέση σε σύνολο 189 χωρών σύμφωνα με την έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας «Doing Business 2014».
- Υποψήφια χώρα για ένταξη στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ.
- Παρεχόμενα προνόμια εντός των Τεχνολογικών και Βιομηχανικών Αναπτυξιακών Ζωνών (βλ. Τεχνολογικές και Βιομηχανικές Αναπτυξιακές Ζώνες).
- Φορολογικά κίνητρα (βλ. επόμενη παράγραφο).

Φορολογικά Κίνητρα

Από το 2008 ισχύει ενιαίος φορολογικός συντελεστής φυσικών προσώπων, κερδών επιχειρήσεων και μερισμάτων 10% ενώ ο φορολογικός συντελεστής για τα αδιανέμητα κέρδη και τα επανεπενδύόμενα είναι 0%. (Βλ. Φορολογία επί των κερδών).

Ελαφρύνσεις

- ❖ Η φορολογική βάση του φορολογούμενου μειώνεται αναλόγως του ποσού της επένδυσής του σε πάγια ενεργητικά που αναλαμβάνονται ώστε να διευρυνθεί το πεδίο των δραστηριοτήτων του. Οι μειώσεις δεν ισχύουν όταν τα κεφάλαια επενδύονται σε αυτοκίνητα, έπιπλα, τάπητες, πολύτιμα και διακοσμητικά αντικείμενα εξοπλισμού των γραφείων. Η μείωση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 25% της φορολογικής βάσης.
- ❖ Ο φορολογούμενος δικαιούται να επιταχύνει την απόσβεση των παγίων ενεργητικών σε περιπτώσεις τεχνολογικής ανακαίνισης ή σε περίπτωση προμήθειας μέσω προστασίας του περιβάλλοντος, έως και 25% της απόσβεσης.

³ Πηγή: Υπουργείο Οικονομίας της ΠΓΔΜ

- ❖ Η φορολογική βάση του φορολογούμενου μειώνεται κατά το ποσό των επενδεδυμένων κεφαλαίων για σκοπούς προστασίας περιβάλλοντος. Η μείωση φθάνει μέχρι και 100%.
- ❖ Η φορολογική βάση του φορολογούμενου που έχει επανεπενδύσει το κέρδος του σε καθυστερημένες οικονομικά περιοχές μειώνεται από το ποσό επένδυσής του, αλλά όχι περισσότερο από 50% της φορολογικής βάσης.
- ❖ 50% μείωση για τις πρόσφατα εγκαθιδρυμένες επιχειρήσεις στο πρώτο έτος λειτουργίας τους.
- ❖ Μειωμένη φορολογική βάση, για επένδυση €100.000 σε κινητά ή ακίνητα διαθέσιμα.

Φορολογικές απαλλαγές

- ◆ Ο φορολογούμενος που έχει καταβάλει φόρο σε ξένη χώρα για κέρδος που πραγματοποιήθηκε από εργασία του στο εξωτερικό απολαμβάνει δικαιώματος μειωμένης φορολογίας στην ΠΓΔΜ, εφ' όσον υπάρχει μεταξύ των δύο αυτών χωρών συμφωνία αποφυγής διπλής φορολογίας.
- ◆ Ο «δικαιούχος» χρήσης ελεύθερης οικονομικής ζώνης για βιομηχανικές επενδύσεις απαλλάσσεται από φορολόγηση επί των κερδών για δέκα έτη, ενώ επίσης μειώνεται κατά το 50% (φορολογικός συντελεστής 5%) η φορολόγησή του για το προσωπικό του εισόδημα για τα πέντε πρώτα έτη.
- ◆ Ωστόσο, από 01.01.2007 καταργήθηκε η φορολογική απαλλαγή ξένων επενδύσεων, για τα τρία πρώτα έτη της επένδυσης.

Κεφαλαιουχικά κέρδη και ζημιές εταιρειών

Τα κεφαλαιουχικά κέρδη που πραγματοποιούνται από την πώληση τίτλων, εξοπλισμού και ακίνητης περιουσίας συμπεριλαμβάνονται στη φορολογική βάση έως και 70%. Τα κεφαλαιουχικά κέρδη που πραγματοποιούνται από την πώληση τίτλων δεν φορολογούνται μετά την 01.01.2006, με στόχο την ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς της ΠΓΔΜ. Επιτρέπεται η μεταφορά ζημιών μέχρι τριών ετών που μπορούν να αντισταθμισθούν από κέρδη της εταιρείας.

(Για περισσότερες πληροφορίες για το φορολογικό σύστημα βλ. κατωτέρω 8. Κανονιστική Συμμόρφωση/8.2. Φορολογικό σύστημα).

4.2. Προβλήματα

Το συμβούλιο ξένων επενδυτών που λειτουργεί εντός του Οικονομικού Επιμελητηρίου της ΠΓΔΜ έχει θέσει στην κυβέρνηση της χώρας ως τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ξένοι επενδυτές, μεταξύ άλλων τα εξής:

- Την έλλειψη εξειδικευμένων εργαζομένων
- Διοικητικά και θεσμικά εμπόδια
- Τις δυσκολίες και την καθυστέρηση που μερικές φορές παρουσιάζονται κατά τη διαδικασία απόκτησης άδειας παραμονής και εργασίας για τους ξένους εργαζομένους

(βλ. επίσης Κεφάλαιο Β' / 1. Γενικά στοιχεία και Κεφάλαιο Δ' / 2. Επενδύσεις/Ελληνικές επενδύσεις).

4.3. Τεχνολογικές και Βιομηχανικές Αναπτυξιακές Ζώνες (TBAZ)

- Η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ προωθεί τα τελευταία χρόνια την λειτουργία τεχνολογικών και βιομηχανικών αναπτυξιακών ζωνών ως μοντέλο για την ανάπτυξη κυρίως της περιφέρειας της χώρας μέσω της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων. Η προνομιακή μεταχείριση των επιχειρηματιών οι οποίοι αποφασίζουν να δραστηριοποιηθούν στις εν λόγω ζώνες αποτελεί σοβαρότατο κίνητρο για ξένους και ντόπιους επενδυτές. Πρόκειται για επενδύσεις τύπου «Greenfield», γεγονός που σημαίνει ότι δημιουργείται νέα παραγωγική μονάδα με ότι αυτό συνεπάγεται.
- Η κυβέρνηση της χώρας, μέσω της Υπηρεσίας Τεχνολογικών και Βιομηχανικών Αναπτυξιακών Ζωνών και σε συνεργασία με τους ενδιαφερόμενους δήμους, ανακοίνωσε τη δημιουργία των κάτωθι ζωνών: Skorje 1 (στην περιοχή του Bunardzik), Skorje 2 (σε περιοχή βορείως των Σκοπίων), Tetovo, Stip, Prilep, Radovis, Veles (Recani), Γευγελή, Struga, Strumica, Bitola, Kriva Palanka και Kicevo.
- Μέχρι στιγμής έχει ολοκληρωθεί η δημιουργία τεσσάρων TBAZ, οι οποίες καταλαμβάνουν συνολική έκταση περίπου 500 εκταρίων: δύο στην περιοχή των Σκοπίων (Skorje 1 – Bunardzik και Skorje 2), μία στο Stip και μία στο Τέτοβο. Επιπλέον, εργάζεται για τη δημιουργία επτά ακόμη TBAZ σε ισάριθμες περιοχές της χώρας. Έτσι, στα τέλη του 2012 ξεκίνησε η κατασκευή δύο TBAZ: στο Prilep, έκτασης 67 εκταρίων και με δυνατότητα επέκτασης κατά 35 εκτάρια ακόμη (πρόκειται για την βιομηχανική ζώνη Prilep 1, ενώ ο δήμος της πόλης σχεδιάζει την κατασκευή τριών ακόμη TBAZ στην περιοχή), καθώς και στην περιοχή της Γευγελής (στο χωριό Prdejci), έκτασης 50 εκταρίων.
- Εντός του 2014 ξεκίνησε η κατασκευή των έργων υποδομής στην τεχνολογική και βιομηχανική αναπτυξιακή ζώνη (TBAZ), σε έκταση 30 εκταρίων και απόσταση 10 χλμ. από την πόλη Στρούγκα. Η δραστηριότητα αυτή εντάσσεται στο σχέδιο της κυβέρνησης να προσελκύσει ξένες επενδύσεις, και έτσι αναλαμβάνει την υλοποίηση όλων των αναγκαίων έργων υποδομής, όπως κατασκευή παράπλευρων δρόμων, ηλεκτροδότηση, σύνδεση με δίκτυα τηλεπικοινωνιών, ύδρευσης, αποχέτευσης, προκειμένου οι εταιρείες που θα επενδύσουν στη ζώνη να μπορούν άμεσα να λειτουργήσουν. Η πρώτη εταιρεία που θα εγκατασταθεί στη βιομηχανική ζώνη Στρούγκα είναι η γερμανική ODW Electric, με μονάδα παραγωγής ηλεκτρονικών κυκλωμάτων για την αυτοκινητοβιομηχανία. Σύμφωνα με τον Πρωθυπουργό της χώρας, η συγκεκριμένη επένδυση θα δημιουργήσει 1000 νέες θέσεις εργασίας σε διάστημα τριών χρόνων.
- Στο δήμο Rankovce, κοντά στην Kriva Palanka προς τα σύνορα με Βουλγαρία, ξεκίνησε η κατασκευή νέας τεχνολογικής και βιομηχανικής αναπτυξιακής ζώνης. Σημειώνουμε στο σημείο αυτό ότι η ίδρυση και λειτουργία τεχνολογικών και βιομηχανικών αναπτυξιακών ζωνών (TBAZ), εντός των οποίων προσφέρονται σημαντικά φορολογικά και άλλα κίνητρα για τη δραστηριοποίηση ξένων Greenfield επενδύσεων, αποτελεί ένα – αμφιλεγόμενο κατά μία άποψη - μοντέλο που επέλεξε η Κυβέρνηση της ΠΓΔΜ για την ανάπτυξη κυρίως της περιφέρειας της χώρας μέσω της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων. Στην προαναφερθείσα ζώνη στο Rankovce θα προσφερθούν 18 οικόπεδα που θα καταλαμβάνουν συνολική έκταση 40 εκταρίων. Η κυβέρνηση πρόκειται να καλύψει, με το ποσό των 12 εκατ. ευρώ, τις δαπάνες για την κατασκευή των υποδομών εντός της ζώνης (δρόμο πρόσβασης, ηλεκτρισμό, ύδρευση και αποχέτευση).

- Παράλληλα με αυτές τις ειδικές ζώνες, διάφορες “βιομηχανικές περιοχές” έχουν δημιουργηθεί γύρω από αρκετούς δήμους της ΠΓΔΜ οι οποίοι και τις διαχειρίζονται. Έτσι, βιομηχανικές περιοχές υπάρχουν στους δήμους: Veles, Bitola, Kavadarci, Prilep, Kicevo, Pankovce, Radovis, Gevgelija, Prespa, Demir Karija κ.ά. Εκεί έχουν ήδη εγκατασταθεί εγχώριες κυρίως εταιρείες, όμως κάποιοι δήμοι έχουν ανακοινώσει ότι αναμένονται και ξένες επενδύσεις. Ωστόσο, το καθεστώς σε αυτές τις βιομηχανικές περιοχές είναι διαφορετικό σε σύγκριση με τις TBAZ και σε καμιά περίπτωση δεν ισχύουν σε αυτές τα προνόμια που παρέχονται στις ξένες (μόνον) εταιρείες που δραστηριοποιούνται εντός των TBAZ.
- Επίσης, η Κυβέρνηση έχει υιοθετήσει το μοντέλο της ανάθεσης, σε ορισμένες περιπτώσεις, της δημιουργίας και της μετέπειτα διαχείρισης των ελεύθερων οικονομικών ζωνών, σε ειδικές εταιρείες με σχετική εμπειρία στην ανάπτυξη βιομηχανικών ζωνών. Στόχος των εταιρειών αυτών θα είναι επίσης και η προσέλκυση νέων ξένων επενδύσεων στις βιομηχανικές ζώνες που διαχειρίζονται.
- Ως εκ τούτου, η Κυβέρνηση προκήρυξε διαγωνισμό για την κατασκευή και τη διαχείριση, στη βάση ιδιωτικής – δημόσιας σύμπραξης και για περίοδο 96 ετών, της τεχνολογικής και βιομηχανικής αναπτυξιακής ζώνης στο Τέτοβο. Στις αρχές του 2013, η νορβηγική κοινοπραξία «Normak Investment Group», αποτελούμενη από πέντε εταιρείες (εκ των οποίων οι δύο είναι κρατικές), κέρδισε στον διαγωνισμό. Στο πλαίσιο του συμβολαίου, σε διάστημα τριών ετών η «Normak Investment Group» θα κατασκευάσει το 40% των υποδομών της ζώνης, ενώ εντός επτά ετών θα πρέπει να έχει ολοκληρώσει το σύνολο αυτής. Το ελάχιστο επενδυτικό κεφάλαιο ανέρχεται στα 7 εκατ. ευρώ, οι δε συμπληρωματικές επενδύσεις θα είναι συνολικού ύψους 150 εκατ. ευρώ.

Κίνητρα προσφερόμενα στους επενδυτές εντός των εν λόγω ζωνών:

Φορολογικές απαλλαγές στις ZEE

Είδος φόρου	Φόρος εκτός ZEE	Φόρος σε ZEE
ΦΠΑ	18% (5% για πρώτες ύλες γεωργίας)	0%
Φόρος κατανάλωσης	5% - 62%	0%
Φόρος κερδών	10%	0% για 10 έτη
Φόρος ιδιοκτησίας	έως 1%	0% για 10 έτη
Φόρος εισοδήματος	10%	5% για 5 έτη

Τελωνειακές απαλλαγές στις ZEE

Προϊόντα	Φόρος εκτός ZEE	Φόρος σε ZEE
Πρώτες ύλες	έως και 15%	0%
Εξοπλισμός	5% - 20%	0%
Καταναλωτικά αγαθά	15%- 30%	0%
Γεωργικά προϊόντα, τρόφιμα	25%-60%	0%
Απαλλαγή από τελωνειακούς δασμούς για παραγωγή που προορίζεται για εξαγωγή		

Πηγή: Υπ.Οικονομίας ΠΓΔΜ και Υπηρεσία Προσέλκυσης Ξένων Επενδύσεων ΠΓΔΜ

Άλλες παροχές στις ZEE

- Παρέχεται ελεύθερη πρόσβαση στις υπάρχουσες υποδομές (αγωγός φυσικού αερίου, ηλεκτρισμός, ύδρευση και αποχέτευση).
- Υπάρχει πρόσβαση στο κύριο οδικό δίκτυο (από τη ZZE του Bunardzik στα Σκόπια, υπάρχει επίσης πρόσβαση στο αεροδρόμιο της χώρας και στο σιδηροδρομικό δίκτυο).
- Τα οικόπεδα εντός των βιομηχανικών ζωνών διατίθενται προς μακροχρόνια μίσθωση για περίοδο έως και 99 ετών.
- Έπειτα από τροποποίηση στο νόμο για τις τεχνολογικές και βιομηχανικές ζώνες στην ΠΓΔΜ, η οποία έγινε τον Σεπτέμβριο 2009, ισχύουν πλέον και για τους εγχώριους επενδυτές οι προϋποθέσεις που ισχύουν για τους ξένους. Συνεπώς, στο εξής και οι εγχώριες εταιρείες εξαιρούνται πλήρως από την καταβολή φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων και θα έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν κρατική επιδότηση του κόστους κατασκευής έως 500.000 ευρώ.

Εντός των ΤΒΑΖ δεν επιτρέπεται να εγκατασταθούν επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται σε τομείς που προκαλούν εσωτερικό ανταγωνισμό (κατά συνέπεια, όχι επί παραδείγματι κλωστοϋφαντουργίες). Κυρίως αδειοδοτούνται εταιρείες των οποίων η παραγωγή (λ.χ. ανταλλακτικά αυτοκινήτων) προορίζεται για εξαγωγή. Θα πρέπει ακόμη να διευκρινισθεί ότι υπάρχει διάκριση των λεγόμενων βιομηχανικών ζωνών της ΠΓΔΜ σε δύο κατηγορίες:

- τις επίσημες ειδικές, οι οποίες ιδρύονται κατόπιν αποφάσεως της κυβέρνησης, προσφέρουν σημαντικά πλεονεκτήματα (φοροαπαλλαγή, μη καταβολή ΦΠΑ, ευνοϊκοί όροι για ενοικίαση οικοπέδου, δωρεάν σύνδεση με τις υποδομές κ.ά.), λειτουργούν αυστηρά στο πλαίσιο των διεθνών προδιαγραφών και λειτουργούν ουσιαστικά ως ελεύθερες ζώνες
- τις βιομηχανικές ζώνες τις οποίες ιδρύουν και λειτουργούν κάποιοι δήμοι της χώρας, όπως λ.χ. ο δήμος του Μοναστηρίου (Bitola), οι οποίες ωστόσο δεν προσφέρουν κίνητρα φορολογικού χαρακτήρα αλλά αποτελούν απλώς χώρο εκτός πόλεων, όπου συγκεντρώνεται η βιομηχανική δραστηριότητα.

Σημειωτέον πάντως ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εκφράσει την αντίθεσή της στη λειτουργία αντιστοίχων ζωνών καθώς δημιουργούν όρους αθέμιτου ανταγωνισμού και στρέβλωσή του. Παρόμοια θέση έχουν διατυπώσει και εκπρόσωποι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF), ότι, δηλαδή, το IMF δεν εγκρίνει τα σχέδια της κυβέρνησης της ΠΓΔΜ περί φορολογικών απαλλαγών εντός ειδικών ζωνών εγκατάστασης των επιχειρήσεων καθώς παρόμοιες δράσεις δημιουργούν φορολογικές διακρίσεις έναντι των επιχειρήσεων και αντίκεινται στις αρχές λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς.

Δημοσιεύματα στην ΠΓΔΜ αναφέρονται στην πληθώρα των βιομηχανικών ζωνών που ιδρύονται στη χώρα σχολιάζοντας μάλλον ειρωνικά ότι, εάν συνεχισθεί ο νυν ρυθμός, πολύ σύντομα αυτές θα καταλάβουν ολόκληρη την εδαφική επικράτεια.

Είναι πράγματι γεγονός ότι η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ έχει δώσει μεγάλη έμφαση στον συγκεκριμένο τομέα. Προς το παρόν δε, ξένες εταιρίες δραστηριοποιούνται στις εξής ζώνες: στο Bunardzik η 'Johnson Controls' με δύο μονάδες, εκ των οποίων η μία ξεκίνησε τη λειτουργία της πρόσφατα, καθώς και οι 'Johnson Matthey', 'Van Hool', 'Technohose', 'Kemet Electronics', 'Protek Group' and 'Maderson Group' (το

εργοστάσιο δεν έχει αρχίσει ακόμη να λειτουργεί). Επιπλέον, η 'Johnson Controls' πραγματοποίησε και δεύτερη επένδυση, στην κατασκευή εργοστασίου εντός της TBAZ στο Stip.

Η γερμανική εταιρεία 'Kromberg & Shubert' πραγματοποίησε επένδυση εντός βιομηχανικής περιοχής 'Zabeni' κοντά στη Bitola (Μοναστήρι), όπου επίσης ξεκίνησε πρόσφατα η κατασκευή εργοστασίου από την ελληνικών συμφερόντων εταιρεία 'Windor'. Περαιτέρω, η γερμανική 'Draxlmaier' έχει ανοίξει εργοστάσιο στη βιομηχανική περιοχή του Kavadarci. Μάλιστα, πριν από λίγες ημέρες ανακοινώθηκε ότι εταιρεία από την Τυνησία πρόκειται επίσης να κατασκευάσει εργοστάσιο στο Kavadarci, κοντά στο εργοστάσιο της 'Draxmaier'. Πρόκειται για μια εταιρεία που συνεργάζεται με την τελευταία καθώς της προμηθεύει εξαρτήματα απαραίτητα για την παραγωγή του εργοστασίου της.

Το σύνολο των ΑΞΕ που έχουν επενδυθεί εντός των TBAZ ανέρχεται σε αξία στα 230 εκατ. ευρώ, ενώ έχουν δημιουργήσει θέσεις εργασίας για περίπου 3.000 άτομα. Προσφάτως εκπρόσωποι της κυβέρνησης δήλωσαν ότι σύντομα θα υπάρξουν νέες ξένες επενδύσεις στη Bitola, ότι η κροατική 'Kumal' ανακοίνωσε την κατασκευή εργοστασίου παραγωγής θερμομονωτικών υλικών στο Stip και, τέλος, ότι τρεις ξένες εταιρείες ανακοίνωσαν προγραμματιζόμενες επενδύσεις εντός της ζώνης του Tetovo.

Ορισμένες από τις εταιρείες που ανακοίνωσαν την υλοποίηση επενδύσεων εντός των TBAZ κατά το 2014 είναι:

- Η ουκρανική εταιρεία Energia πρόκειται να πραγματοποιήσει επένδυση ύψους 18 εκ. ευρώ στη βιομηχανική ζώνη Σκόπια 2 της πΓΔΜ. Η σχετική συμφωνία που υπεγράφη μεταξύ του Γενικού Διευθυντή της εταιρείας και του Διευθύνοντος Συμβούλου των τεχνολογικών και βιομηχανικών αναπτυξιακών ζωνών της χώρας αφορά την εγκατάσταση μονάδας παραγωγής συστημάτων καθαρισμού νερού, φιλικών προς το περιβάλλον, σε οικόπεδο 8 εκταρίων, που θα δημιουργήσει 150 νέες θέσεις εργασίας. Η συνολική αξία της ετήσιας παραγωγής της νέας μονάδας προβλέπεται ότι θα φθάνει τα 20 εκ. ευρώ και θα προορίζεται αποκλειστικά για ξένες αγορές. Η υπάρχουσα παραγωγική μονάδα της εταιρείας Energia στο Κίεβο θα διακόψει σταδιακά τη λειτουργία της.
- Η εταιρεία Gentherm που εδρεύει στην πολιτεία Μίσιγκαν των ΗΠΑ ανακοίνωσε ότι θα πραγματοποιήσει επένδυση στη βιομηχανική και τεχνολογική ζώνη Στιπ της πΓΔΜ. Η επένδυση θα αφορά την εγκατάσταση μονάδας παραγωγής θερμαινόμενων καθισμάτων για την αυτοκινητοβιομηχανία και για άλλες βιομηχανικές χρήσεις, σε κτιριακές εγκαταστάσεις συνολικής έκτασης 6.400 τ.μ. Η νέα μονάδα θα τεθεί σε λειτουργία το τέταρτο τρίμηνο του 2015 και θα δημιουργήσει 1.000 νέες θέσεις εργασίας σε βάθος τριών χρόνων. Η Gentherm είναι εισηγμένη στη χρηματιστηριακή αγορά Nasdaq και απασχολεί πάνω από 8.300 εργαζομένους σε παραγωγικές μονάδες στις ΗΠΑ, Γερμανία, Καναδά, Κίνα, Αγγλία, Ουγγαρία, Ιαπωνία, Μάλτα, Μεξικό και Ουκρανία. Ασχολείται με την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων θέρμανσης και ψύξης υψηλής τεχνολογίας, με εφαρμογή σε πολλούς κλάδους της βιομηχανίας.
- Η γερμανική εταιρεία μονωτικών υλικών Technical Textile ανακοίνωσε ότι θα πραγματοποιήσει επένδυση ύψους 12 εκ. ευρώ, στη βιομηχανική ζώνη Στιπ της πΓΔΜ. Η επένδυση θα αφορά την εγκατάσταση μονάδας παραγωγής

φάιμπεργκλας για την αυτοκινητοβιομηχανία και την αεροναυπηγική, πρόκειται να δημιουργήσει 600 νέες θέσεις εργασίας και θα τεθεί σε λειτουργία εντός του 2015. Εκπρόσωπος της εταιρείας ανέφερε επίσης ότι, σε δεύτερη φάση, θα επενδυθούν ακόμη 12 εκ. ευρώ στη νέα μονάδα, οι δε εργαζόμενοι θα φθάσουν τους 1000.

- Όπως προαναφέραμε, οι μεγάλοι ξένοι επενδυτές στις TBAZ έχουν, δυνητικά, στη διάθεσή τους περίπου 500.000 ευρώ, καθώς βάσει του νόμου που διέπει την ίδρυση και λειτουργία των TBAZ, το κράτος μπορεί να συμμετάσχει στις δαπάνες κατασκευής ενός εργοστασίου εντός μίας TBAZ έως και στο ύψος του προαναφερθέντος ποσού. Επίσης, μπορεί να έχει συμμετοχή στις δαπάνες για την επιπρόσθετη επαγγελματική εκπαίδευση των εργαζομένων στις επιχειρήσεις εντός των ζωνών. Άλλα προνόμια που χορηγούνται για τη δραστηριοποίηση στις TBAZ αφορούν σε φοροαπαλλαγές, απαλλαγές από τελωνειακούς δασμούς για τις εισαγωγές υλικών, ελεύθερη διασύνδεση με τα κοινωφελή δίκτυα και τις υποδομές εντός των ζωνών κ.ά. Στις TBAZ δεν είναι δυνατόν να δραστηριοποιηθούν εταιρείες που παράγουν προϊόντα ανταγωνιστικά προς τα εγχώρια (λ.χ. κλωστοϋφαντουργίες).
- Λόγω των προνομίων αυτών και πέραν των θέσεων εργασίας τις οποίες δημιουργούν οι ξένες εταιρείες που επενδύουν στις TBAZ, ουσιαστικά δεν προσφέρουν τίποτε άλλο στην εγχώρια οικονομία παρά μόνον το γεγονός ότι τα προϊόντα τους, τα οποία προορίζονται αποκλειστικά για εξαγωγές και δεν μπορούν να διατεθούν στην εγχώρια αγορά, συνυπολογίζονται στο σύνολο των εξαγωγών της χώρας. Μάλιστα, κατά το παρελθόν έτος περίπου το 25% των εξαγωγών της ΠΓΔΜ το συνιστούσαν τα ανωτέρω προϊόντα ενώ το ποσοστό αυτό συνεχώς αυξάνει. Για το λόγο αυτό, από την αντιπολίτευση αλλά και από άλλες πλευρές ασκείται έντονη κριτική στην πολιτική ίδρυσης των TBAZ την οποία επέλεξε η κυβέρνηση ως τρόπο προσέλκυσης ξένων επενδύσεων.

5. Τραπεζικός Τομέας-Χρήση/Επαναπατρισμός Κεφαλαίων- Χρηματοδότηση

Τράπεζες

Στην ΠΓΔΜ παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση τραπεζών αλλοδαπών συμφερόντων, γεγονός το οποίο εκτιμάται ότι μπορεί να οδηγήσει σε συστημικό κίνδυνο, σε περίπτωση που οι μητρικές τράπεζες αντιμετωπίσουν χρηματοπιστωτικές δυσκολίες. Τέτοια θεωρήθηκε η περίπτωση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, καθώς στην ΠΓΔΜ υπάρχει σημαντική παρουσία των ελληνικών τραπεζών (σύμφωνα με εκτιμήσεις, μερίδιο αγοράς στην ΠΓΔΜ άνω του 40%). Επομένως, σε περίπτωση κρίσης των ελληνικών τραπεζών, ο κίνδυνος διάχυσής της στην τραπεζική αγορά της ΠΓΔΜ θα εμφανιζόταν μεγάλος. Εν τούτοις, οι ελληνικών συμφερόντων τράπεζες στην ΠΓΔΜ δεν έχουν αγοράσει ελληνικά κρατικά ομόλογα, ενώ επίσης η εξάρτησή τους για χρηματοδότηση από τις μητρικές τους τράπεζες είναι περιορισμένη. Συνεπώς, θεωρείται πιο πιθανό ότι τυχόν αρνητική επιρροή από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα θα συνίστατο σε μειωμένη χρηματοδότηση και χορήγηση πιστώσεων. Εξ άλλου, ο ρυθμός αύξησης των εγχώριων πιστώσεων προς τον ιδιωτικό τομέα άρχισε να παρουσιάζει μείωση από το 2008.

Εντός του 2010 η Κεντρική Τράπεζα της ΠΓΔΜ προέβη σε διαδοχικές μειώσεις του επιτοκίου αναφοράς, το οποίο έφτασε τελικά στο 4%, σε μία προσπάθεια βελτίωσης

του δυσμενούς χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος στη χώρα και μείωσης του κόστους δανεισμού του Δημοσίου. Το εν λόγω επιτόκιο αναφοράς μειώθηκε περαιτέρω το 2012 και το 2013 ενώ στο τέλος του 2014 είχε διαμορφωθεί στο 3,25%.

Όσον αφορά στο σταθμισμένο επιτόκιο καταθέσεων σε δηνάρια, το τέταρτο τρίμηνο του 2014 ήταν 3,7% ενώ την ίδια περίοδο το μέσο σταθμισμένο επιτόκιο δανεισμού σε δηνάρια ήταν 7,5%.

Ένα θέμα του τραπεζικού τομέα στην ΠΓΔΜ που απασχολεί ιδιαίτερως τους επιχειρηματίες, είναι η έλλειψη πιστώσεων και, συνακόλουθα, η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά. Σύμφωνα με τους επιχειρηματίες, η χορήγηση πιστώσεων στην ΠΓΔΜ είναι εξαιρετικά συντηρητική και προϋποθέτει καταβολή εγγυήσεων και υποθηκεύσεις από πλευράς των εταιρειών, ενώ οι τράπεζες δηλώνουν ότι δεν εγκρίνουν πιστώσεις διότι δεν υποβάλλονται αξιόλογα και τεκμηριωμένα προγράμματα.

Σημειώνουμε τέλος ότι στον εν λόγω τομέα δραστηριοποιούνται ξένες τράπεζες, η μεγαλύτερη εκ των οποίων (Stopanska Bank συμφερόντων Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος) μοιράζεται με την εγχωρίων συμφερόντων Komercijalna Bank τα μεγαλύτερα μερίδια της αγοράς, τόσο σε όρους συνολικού ενεργητικού, όσο και σε όρους καταθέσεων και χορηγήσεων, ενώ αισθητή είναι η παρουσία της σλοβενικής Tutunska Bank. Τις τρεις ανωτέρω τράπεζες ακολουθούν, κατά σειρά μεγέθους, οι: Ohridska Bank (Société Générale), Halk Bank (τουρκική), Procredit Bank, Sparkase (αυστριακή), Uni Bank (βουλγαρική), Centralna Cooperativna Bank (βουλγαρική), Stopanska Bank – Bitola, Eurostandard Bank, TTK Bank, Alpha Bank (ελληνική), Post Bank, και Capital Bank.

Η κατάταξη των τραπεζών του τραπεζικού συστήματος της ΠΓΔΜ, στο τέλος του 2014, με βάση το συνολικό ενεργητικό είχε ως εξής:

ΤΡΑΠΕΖΑ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ (σε εκ. δηνάρια)	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ (σε εκ. δηνάρια)
KOMMERCIALNA BANKA	93.456	23%	79.449
STOPANSKA BANKA	83.766	21%	64.848
NLB TUTUNSKA BANKA	64.608	16%	50.064
OHRIDSKA BANKA	31.980	8%	21.479
HALK BANKA	24.973	6%	14.798
PROCREDIT BANKA	18.622	5%	11.197
SPARKASSE BANK	15.300	4%	9.291
BANK FOR DEVELOPMENT PROMOTION	15.228	4%	-
UNIVERSALNA BANKA	11.647	3%	9.419
STOPANSKA BANKA BITOLA	9.086	2%	6.009
CENTRAL COOPERATIVE BANK	8.598	2%	5.194
EUROSTANDARD BANK	8.445	2%	6.495
TTK BANKA	6.762	2%	4.837
ALPHA BANK SKOPJE	5.156	1%	3.705
KAPITAL BANKA	2.614	1%	1.520
ΣΥΝΟΛΟ	400.242		288.305

Τέλος, ρυθμιστής της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος της χώρας είναι η Κεντρική Τράπεζα, η οποία παρακολουθεί αυστηρά την εξέλιξη της νομισματικής πολιτικής καθώς και τη λειτουργία των τραπεζών.

6. Υποδομές-Μεταφορές

Στις εξαγγελίες της όλων των τελευταίων ετών η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ τονίζει συνεχώς τη σημασία που αποδίδει στην υλοποίηση έργων που να αφορούν γενικά στις υποδομές και κυρίως στις μεταφορικές υποδομές της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό η κύρια έμφαση έχει δοθεί στην ολοκλήρωση της κατασκευής ή στην ανακατασκευή των δύο μεγάλων οδικών αξόνων που διασχίζουν τη χώρα, των Διαδρόμων VIII και X, καθώς και των σιδηροδρομικών γραμμών κατά μήκος αυτών.

Έτσι, εκτός από την έναρξη κατασκευής του νότιου τμήματος του οδικού Διαδρόμου X Σμόκβιτσα - Ντέμιρ Κάπια, αρχικά εκτιμώμενης αξίας 270 εκατ. ευρώ, το οποίο έχει αναλάβει η ελληνική εταιρεία ΑΚΤΩΡ και κατασκευάζεται με χρηματοδότηση από την ΕΕ μέσω του προγράμματος IPA (συμβάλλει με το ποσό των 45 εκατ. ευρώ), την Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (συμμετέχει με το ποσό των 107 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων τα 17 εκατ. ευρώ προορίζονται για τις εγκαταστάσεις σταθμών διοδίων κατά μήκος ολόκληρου του Διαδρόμου X – ξεχωριστός διαγωνισμός), την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (συνεισφέρει το ποσό των 130 εκατ. ευρώ) και τέλος το κράτος της ΠΓΔΜ που διαθέτει το ποσό των 6 εκατ. ευρώ από χρήματα του κρατικού προϋπολογισμού. Στην τελετή εγκαινίων του έργου, ο πρωθυπουργός της ΠΓΔΜ το χαρακτηρίστηκε ως το μεγαλύτερο επενδυτικό έργο από την εποχή της ανεξαρτησίας της χώρας. Η κατασκευή του έργου προχωράει σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα. Έχει ήδη κατασκευαστεί το 60% του έργου και η ολοκλήρωση του αναμένεται μέχρι το τέλος του 2016.

Εντός του 2013 προκηρύχθηκαν διάφοροι διαγωνισμοί που αφορούν και σε άλλα έργα του τομέα των μεταφορικών υποδομών. Συγκεκριμένα, το 2013 προκηρύχθηκαν διαγωνισμοί για έργα ανακατασκευής τμήματος της σιδηροδρομικής γραμμής κατά μήκος του Διαδρόμου X εντός της επικράτειας της ΠΓΔΜ (με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης-EBRD), για έργο που αφορά στην ανακατασκευή και βελτίωση του οδικού τμήματος Veles-Kadrifakono (EBRD), για την ανακατασκευή και βελτίωση του οδικού τμήματος Veles-Katlanovo (χρηματοδότηση από την ΕΕ στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος IPA/ Συνιστώσα “Περιφερειακή Ανάπτυξη”), επίσης δύο διαγωνισμοί που αφορούν στο πρόγραμμα ανακατασκευής και βελτίωσης περιφερειακών και τοπικών οδών στην ΠΓΔΜ (EBRD), στην ανακαίνιση και την αναβάθμιση του σιδηροδρομικού σταθμού Σκοπίων (ΕΕ - Πρόγραμμα IPA), στην προμήθεια σιδηροδρομικού υλικού (EBRD) και στην κατασκευή υπόγειας οδικής αρτηρίας καθώς και οδικού διαδρόμου κυκλοφορίας στην πόλη των Σκοπίων. Περαιτέρω, έληξε ο διαγωνισμός για την κατασκευή του σιδηροδρομικού τμήματος, μήκους 31 χλμ, Kumanovo-Beljakonce κατά μήκος του Διαδρόμου VIII προς τη Βουλγαρία, έργο για το οποίο η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης παρέχει το ποσό των 39 εκατ. ευρώ. Νικήτρια η γερμανική εταιρεία Wieber, η οποία τον Μάρτιο του 2014 ξεκίνησε τις κατασκευαστικές εργασίες. Τα εναπομείναντα τμήματα του σιδηροδρομικού δικτύου προς τη Βουλγαρία, το οποίο αναμένεται να περατωθεί το 2022, είναι το μήκους 36 χλμ. Beljakonce-Kriva Palanka (κόστους 144 εκατ. ευρώ) και το μήκους 23 χλμ. Kriva Palanka-Deve Bair (κόστους 360 εκατ. ευρώ). Η κατασκευή του πρώτου από τα δύο προαναφερθέντα τμήματα αναμένεται να ξεκινήσει το 2015, ενώ του δεύτερου στα τέλη του 2016.

Ακόμη, στις αρχές του 2014 προκηρύχθηκαν διαγωνισμοί που αφορούν στη σύμπραξη δημόσιου–ιδιωτικού τομέα για το σχεδιασμό, την κατασκευή, τη χρηματοδότηση, τη λειτουργία και τη μεταφορά συστήματος τραμ για τη μεταφορά επιβατών στα Σκόπια, στην εκχώρηση υδάτων για παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας από 80 μικρούς υδροηλεκτρικούς σταθμούς και στη σύμπραξη δημοσίου – ιδιωτικού τομέα για τη χρηματοδότηση, σχεδιασμό, κατασκευή, λειτουργία και ανάπτυξη συστήματος διανομής φυσικού αερίου στην πόλη των Σκοπίων.

Επιπλέον, εντός του 2013 οι κυβερνήσεις της ΠΓΔΜ και της Κίνας προέβησαν σε όλες τις απαραίτητες συνεννοήσεις και διαδικασίες για τη χορήγηση στην πρώτη κινεζικού δανείου (το οποίο μένει να εγκριθεί από το Κοινοβούλιο της χώρας) προκειμένου να κατασκευάσει δύο νέους αυτοκινητοδρόμους που εξασφαλίζουν τις οδικές συνδέσεις Σκόπια-Stip (μέσω Sveti Nikole) και Kicevo- Αχρίδα/Στρούγκα. Συγκεκριμένα το δάνειο, ύψους περίπου 580 εκατ. ευρώ και με διάρκεια αποπληρωμής 20 ετών, προέρχεται από επενδυτικό ταμείο, ύψους 10 δισ. ευρώ, το οποίο η κινεζική κυβέρνηση έχει συστήσει για την πραγματοποίηση επενδύσεων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, χορηγείται δε μέσω της κινεζικής Exim Bank. Στο πρόγραμμα αυτό συμμετέχει, επί παραδείγματι, και η Σερβία, η οποία κάνει ήδη χρήση κονδυλίων από το εν λόγω ταμείο για να κατασκευάσει τμήμα του Διαδρόμου 11. Τους δύο αυτοκινητοδρόμους στην ΠΔΓΜ, οι οποίοι έχουν συνολικό μήκος 110 χλμ., πρόκειται να κατασκευάσει η κινεζική κατασκευαστική εταιρεία «Sinohydro Corporation LTD». Όπως φημολογείται στα εγχώρια ΜΜΕ, στο έργο θα συμμετάσχουν, προφανώς ως υπεργολάβοι, και εγχώριες εταιρείες, μολονότι δεν έχει γίνει ακόμη γνωστό αν θα υπάρξει ίδια οικονομική συμμετοχή της ΠΓΔΜ.

Το 2014 η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης ενέκρινε χρηματοδότηση συνολικού ύψους 305 εκ. δολ. προς την ΠΓΔΜ, εκ των οποίων τα 145 εκ. δολ. αφορούν την κατασκευή της δεύτερης φάσης του σιδηροδρομικού δικτύου προς τη Βουλγαρία και τα 160 εκ. δολ. για λοιπά εθνικά έργα οδοποιίας. Ο χρόνος αποπληρωμής του δανείου είναι 15 έτη με περίοδο χάριτος τα πρώτα τέσσερα, ενώ το επιτόκιο καθορίστηκε στο 1,15%.

Επίσης, συμφωνία που αφορά το έργο διαχείρισης ηλεκτρονικής συλλογής διοδίων στον αυτοκινητόδρομο Διάδρομος 10 υπεγράφη μεταξύ της Κρατικής Εταιρείας Εθνικών Οδών της ΠΓΔΜ και της τουρκικής εταιρείας Aselsan. Η συνολική αξία του έργου ανέρχεται στα 18,7 εκ. ευρώ, εκ των οποίων τα 15 εκ. ευρώ θα προέλθουν από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης και τα υπόλοιπα από τον κρατικό προϋπολογισμό. Το νέο σύστημα συλλογής διοδίων θα λειτουργήσει εντός 18 μηνών. Η συμφωνία προβλέπει επιπλέον τον εκσυγχρονισμό των υπάρχοντων σταθμών διοδίων (Petrovec, Sorot και Otonica) και τη χωροθέτηση, κατασκευή και εξοπλισμό τεσσάρων νέων σταθμών διοδίων κατά μήκος του αυτοκινητόδρομου Διάδρομος 10.

Στην τελετή υπογραφής παρέστη ο Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και Υπουργός Οικονομικών Ζόραν Σταυρέσκι που δήλωσε ότι η συγκεκριμένη συμφωνία αποτελεί ένα σημαντικό έργο στον τομέα των υποδομών της χώρας και συγκεκριμένα στον Πανευρωπαϊκό Διάδρομο 10, δια μέσω του οποίου διακινείται άνω του 70% του

εξωτερικού εμπορίου της χώρας. Η τουρκική Aselsan εκπροσωπήθηκε από τον αντιπρόεδρο της εταιρείας Σουάτ Μπενγκκούρ, ο οποίος σημείωσε ότι το νέο σύστημα ηλεκτρονικής συλλογής διοδίων είναι υπερσύγχρονο και ιδιαίτερα αποτελεσματικό, ενδείκνυται για συνθήκες έντονης κυκλοφορίας και θα συντελέσει στην περαιτέρω ενδυνάμωση των ήδη εξαιρετικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.

Στο σχετικό διαγωνισμό για την επιλογή της εταιρείας που θα υλοποιούσε το συγκεκριμένο έργο συμμετείχαν ελληνικές επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων και ο Άκτωρας, που ανέλαβε την κατασκευή του τμήματος του αυτοκινητοδρόμου Διάδρομος 10 Ντέμιρ Κάπια – Σμόκβιτσα μήκους 28 χιλιομέτρων.

Τέλος, σε σχέση με τις μεταφορές σημειώνουμε ότι εντός του 2013 η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ εισήγαγε το σύστημα one stop shop για τη χορήγηση μεταφορικών και κατασκευαστικών αδειών. Με την εφαρμογή του εν λόγω συστήματος, πέραν της απλοποίησης των διαδικασιών και της εξοικονόμησης χρόνου από πλευράς των ενδιαφερομένων, εκτιμάται ότι θα αποφεύγονται πιθανές καταχρήσεις από τους μεταφορείς και τις κατασκευαστικές εταιρίες επιχειρήσεις σε σχέση με τις προϋποθέσεις που οφείλουν να πληρούν για τη λήψη των αδειών.

7. Κανονιστική Συμμόρφωση

Στην ΠΓΔΜ δεν υπάρχει ενιαίος νόμος για τις ξένες επενδύσεις αλλά το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο περιέχει διάφορους επιμέρους νόμους, όπως ο εταιρικός νόμος, ο νόμος για τα αξιόγραφα, ο νόμος για τη φορολόγηση των κερδών, η τελωνειακή νομοθεσία, ο νόμος για τον ΦΠΑ, ο εμπορικός νόμος, ο νόμος για την ίδρυση μετοχικών επιχειρήσεων, ο νόμος για τον έλεγχο του συναλλάγματος – ρύθμιση συναλλαγματικών θεμάτων, ο νόμος για τη διαδικασία πληρωμών, ο νόμος για τον εξωτερικό δανεισμό, ο νόμος για την ιδιωτικοποίηση κρατικού κεφαλαίου, ο νόμος για τα επενδυτικά ταμεία και ο τραπεζικός νόμος.

Ο εταιρικός νόμος

Συνιστά το πρωτογενές δίκαιο που διέπει την επιχειρηματική δραστηριότητα στην ΠΓΔΜ. Καθορίζει τις μορφές των εταιριών που μπορούν να λειτουργούν στη χώρα, καθώς και τις διαδικασίες και τους κανονισμούς για την ίδρυση και τη λειτουργία τους. Όλοι οι ξένοι επενδυτές τυγχάνουν εθνικής μεταχείρισης και έχουν το δικαίωμα να ιδρύουν και να διαχειρίζονται όλα τα είδη των ιδιωτικών ή των μετοχικών εταιριών. Οι ξένοι επενδυτές δεν είναι υποχρεωμένοι να λάβουν ειδική άδεια από εξουσιοδοτημένους κρατικούς φορείς πέραν αυτής που προβλέπεται σε κάθε περίπτωση από το νόμο.

Θετικές αλλαγές πραγματοποιήθηκαν ως προς τον εταιρικό νόμο της ΠΓΔΜ, βάσει τροπολογίας που επέφερε η Κυβέρνηση της χώρας κατά το 2012. Σύμφωνα λοιπόν με τις νέες τροποποιήσεις, το ελάχιστο υποχρεωτικό γενικό αποθεματικό για τις επιχειρήσεις μειώθηκε από το 15% στο 5% ενώ το συνολικό ποσό των αποθεματικών μειώθηκε από το ένα πέμπτο στο ένα δέκατο των παγίων περιουσιακών στοιχείων τους. Αυτό σημαίνει ότι, αντί οι εταιρείες να διαθέτουν ετησίως το 15% των καθαρών κερδών τους για τα αποθεματικά τους, θα δεσμεύουν πλέον για το σκοπό αυτό μόνον το 5%.

Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, οι ανωτέρω αλλαγές, οι οποίες έγιναν έπειτα από σχετικό αίτημα του επιχειρηματικού κόσμου, δίνουν τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να έχουν περισσότερα χρήματα στη διάθεσή τους για επενδύσεις, καθώς και να βελτιώσουν τη ρευστότητά τους.

Επιπλέον, με τις νέες τροποποιήσεις του εταιρικού νόμου οι εταιρείες που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο, προτού προβούν σε υπογραφή συμβολαίων που υπερβαίνουν σε αξία το 10% των στοιχείων του ενεργητικού τους, υποχρεούνται να ζητήσουν τη γνωμοδότηση εξουσιοδοτημένου ορκωτού λογιστή.

Νόμος για την ιδιωτικοποίηση κρατικού κεφαλαίου

Για τους ξένους επενδυτές διασφαλίζονται ίσα δικαιώματα με τους εγχώριους επενδυτές κατά την υποβολή προσφορών για την απόκτηση μετοχών κρατικών εταιρειών. Επίσης, δεν υπάρχουν νομικά κωλύματα για τους ξένους επενδυτές που συμμετέχουν στη διαδικασία ιδιωτικοποίησης των εγχώριων επιχειρήσεων.

Νόμος για τον εξωτερικό δανεισμό

Ο νόμος αυτός ρυθμίζει τις πιστωτικές σχέσεις των εγχώριων φορέων με τους αντίστοιχους φορείς του εξωτερικού. Ειδικότερα, ρυθμίζει τους όρους με τους οποίους οι ξένοι επενδυτές μπορούν να μετατρέψουν τις απαιτήσεις τους σε καταθέσεις, μετοχές ή επενδύσεις σε μετοχικό κεφάλαιο στην εταιρία ή στην τράπεζα - οφειλέτη. Η Επιτροπή Εξωτερικού Δανεισμού επίσης επιτρέπει τη μετατροπή του αναδιարθρωμένου χρέους σε ξένες επενδύσεις σε συγκεκριμένους τομείς ή σε δευτερογενείς αγορές κεφαλαίων.

Νόμος για τα επενδυτικά ταμεία

Ένας αναθεωρημένος νόμος για τα επενδυτικά ταμεία (investment funds) εγκρίθηκε τον Ιανουάριο του 2009. Ο νέος νόμος διέπει τις προϋποθέσεις για τις δραστηριότητες των επενδυτικών ταμείων καθώς και των εταιρειών διαχείρισης επενδυτικών κεφαλαίων, επίσης τον τρόπο και το εποπτικό έλεγχο της λειτουργίας τους, καθώς και τη διαδικασία επιλογής της τράπεζας - θεματοφύλακα. Ο νόμος δεν κάνει διακρίσεις σε βάρος των ξένων επενδυτών για τη δημιουργία ανοικτού ή κλειστού τύπου επενδυτικών ταμείων.

Νόμος για το συνάλλαγμα

Ο νόμος αυτός καθορίζει τους όρους για την περαιτέρω απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων. Ρυθμίζει τις τρέχουσες και κεφαλαιουχικές συναλλαγές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων, τη μεταφορά κεφαλαίων πέραν των συνόρων, καθώς και όλες τις πράξεις συναλλάγματος. Επιτρέπονται όλες οι τρέχουσες συναλλαγές αλλοδαπών φορέων. Δεν υπάρχουν περιορισμοί για τους μη μόνιμους κατοίκους να επενδύσουν στην ΠΓΔΜ. Οι ξένοι επενδυτές μπορούν να επαναπατρίζουν τόσο τα κέρδη όσο και τα κεφάλαια που αποκτήθηκαν από την πώληση των μετοχών μετά την καταβολή των φόρων και κοινωνικών εισφορών. Σε περίπτωση κρατικοποίησης, οι ξένοι επενδυτές έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν τη μορφή αποζημίωσης. Από το 2008, οι αλλοδαποί έχουν δικαίωμα απόκτησης γης στη χώρα και μπορούν να επενδύσουν ή

να κατέχουν πάγια στοιχεία του ενεργητικού και ακίνητα. Οι ξένοι επενδυτές μπορούν επίσης να ιδρύουν εγχώριες εταιρείες κάθε είδους.

Νόμος για τη φορολόγηση των κερδών

(Βλ. παρακάτω, *Φορολογικά Κίνητρα και Φορολογικό Σύστημα*)

Λοιπά Νομικά Θέματα

Οι ξένες επενδύσεις μπορούν να γίνονται με τη μορφή κεφαλαίων, εξοπλισμού ή πρώτων υλών. Σύμφωνα με το νόμο, οι ξένοι επενδυτές έχουν το δικαίωμα να αποζημιωθούν με την πλήρη αξία της επένδυσής τους σε περίπτωση κρατικοποίησης, μια διάταξη η οποία δεν ισχύει για τους εγχώριους επενδυτές. Οι ξένοι επενδυτές μπορούν να επενδύσουν άμεσα σε όλους τους τομείς της βιομηχανίας και των επιχειρήσεων εκτός εκείνων για τους οποίους υπάρχουν περιορισμοί από το νόμο. Οι επενδύσεις στον τομέα της παραγωγής όπλων και ναρκωτικών ουσιών (για φαρμακευτική χρήση) απαγορεύονται χωρίς την έγκριση της κυβέρνησης. Οι επενδυτές σε ορισμένους τομείς, όπως οι τράπεζες, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και η ασφάλιση, πρέπει να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις αδειοδότησης που ισχύουν τόσο για τους εγχώριους όσο και για τους ξένους επενδυτές.

Φορολογικό Σύστημα

Είδη φόρων

Από 1^{ης} Ιανουαρίου 2008 ο προσωπικός φόρος εισοδήματος και ο φόρος επί των κερδών μειώθηκαν ώστε να ανέρχονται πλέον στο 10%. Επίσης, ο φορολογικός συντελεστής για τα αδιανέμητα κέρδη είναι 0%.

Φορολογία επί των κερδών

α) Υποκείμενο φόρου

Υποκείμενο φόρου είναι νομικό πρόσωπο που διεξάγει δραστηριότητα (όπως έχει καταχωρηθεί), έχει έδρα στην ΠΓΔΜ και πραγματοποιεί κέρδη από τη συγκεκριμένη δραστηριότητα στη χώρα ή στο εξωτερικό. Φορολογούνται επίσης και τα νομικά πρόσωπα με έδρα εκτός ΠΓΔΜ, για κέρδη που πραγματοποιούνται μέσω των δραστηριοτήτων τους στο έδαφος της ΠΓΔΜ.

β) Φορολογική βάση

Βάση για τον υπολογισμό του φόρου επί των κερδών αποτελεί το κέρδος όπως καθορίζεται στον ισολογισμό, βάσει των λογιστικών κανόνων και προτύπων.

γ) Λοιπά

- Οι φορολογούμενοι εξαιρούνται από την καταβολή φόρου επί των κερδών για παρακρατημένα κέρδη καθώς και τα κέρδη που πρόκειται να επανεπενδυθούν και

η συλλογή του εν λόγω φόρου θα γίνεται όχι κατά το οικονομικό έτος αλλά κατά τη διανομή των μερισμάτων των εταιρειών.

- Εισήχθη η εφαρμογή των κανόνων της υποκεφαλαιοποίησης (thin capitalization rules).
- Ο φόρος που επιβάλλεται στις μικρές επιχειρήσεις με συνολικά έσοδα οικονομικού έτους έως 3.000.000 δηνάρια (περίπου 50.000 ευρώ) μειώθηκε από 1,5% στο 1%.

Φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ)

Ο ΦΠΑ υπολογίζεται και αποδίδεται σε όλες τις φάσεις παραγωγής και εμπορίου, σε ολόκληρο τον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, με την επιφύλαξη νομικών εξαιρέσεων. Έχει καθορισθεί σε 18% γενικώς, αλλά εφαρμόζεται προτιμησιακό ποσοστό 5% στην αγορά των ακόλουθων αγαθών:

τρόφιμα	ακατέργαστα βρώσιμα έλαια
νερό από το δημόσιο σύστημα ύδρευσης	ηλεκτρονικοί υπολογιστές
φάρμακα	λογισμικό
φαρμακευτικές και ιατρικές συσκευές	εκδόσεις
σπόροι και φυτευτικό υλικό	ηλιακοί θερμοσίφωνες
λιπάσματα	μεταφορές προσώπων
αγροτικά μηχανήματα	υπηρεσίες δημοσίας καθαριότητας
φύλλα πλαστικού για αγροτικές χρήσεις	διανυκτερεύσεις σε τουριστικά καταλύματα

α) Υποκείμενο του ΦΠΑ

Σε ΦΠΑ υπόκειται ο κύκλος εργασιών των αγαθών και των υπηρεσιών, όπως διαμορφώνεται από το φορολογούμενο κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής του δραστηριότητας ή κατά την εισαγωγή προϊόντων. Φορολογείται κάθε πρόσωπο, το οποίο, μόνιμα ή προσωρινά, διενεργεί επιχειρηματική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από τους στόχους και τα αποτελέσματα αυτής της δραστηριότητας.

β) Φορολογική βάση

Φορολογική βάση θεωρείται το συνολικό ποσό της αμοιβής που εισπράττεται ή που πρέπει να εισπραχθεί για τον κύκλο εργασιών, στον οποίο ο φόρος προστιθέμενης αξίας δεν συμπεριλαμβάνεται. Φορολογική βάση για την εισαγωγή των εμπορευμάτων θεωρείται η αξία των εισαγόμενων αγαθών, η οποία καθορίζεται βάσει των τελωνειακών εγγράφων.

γ) Απαλλαγές ΦΠΑ

Απαλλάσσονται χωρίς το δικαίωμα αφαίρεσης προηγούμενου φόρου:

- ♦ ο κύκλος εργασιών κτιρίων κατοικίας και διαμερισμάτων, κατά το μέρος κατά το οποίο χρησιμοποιούνται για κατοικία, με εξαίρεση τον πρώτο κύκλο εργασιών εντός της περιόδου πέντε ετών μετά την οικοδόμηση ή την κατασκευή,
- ♦ το ενοίκιο των αντικειμένων στις κατοικίες και στα διαμερίσματα, για λόγους κατοικίας,
- ♦ ο κύκλος εργασιών των τραπεζικών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών,
- ♦ οι υπηρεσίες ασφάλισης-αντασφάλισης, συμπεριλαμβανομένων των συνδεδεμένων υπηρεσιών των ασφαλιστικών μεσιτών και των πρακτόρων που συνδέονται με αυτούς,

- ◆ τα παιχνίδια λαχειοφόρων αγορών και τα παιχνίδια ψυχαγωγίας,
- ◆ οι υπηρεσίες των σταθμών ραδιοφωνικής και τηλεοπτικής μετάδοσης, εκτός από τις εμπορικές δραστηριότητες,
- ◆ η διεθνής μεταφορά των επιβατών
- ◆ οι υπηρεσίες υγείας
- ◆ οι υπηρεσίες εκπαίδευσης, κλπ.

Απαλλάσσονται με δικαίωμα αφαίρεσης του προηγούμενου φόρου:

- ◆ οι παραδόσεις των αγαθών που μεταφέρονται ή αποστέλλονται στο εξωτερικό από τον φορολογούμενο, τον παραλήπτη των αγαθών ή τρίτο πρόσωπο σε παραγγελία τους, εάν ο παραλήπτης των αγαθών εδρεύει στο εξωτερικό,
- ◆ ο κύκλος εργασιών των εμπορευμάτων που μεταφέρονται ή στέλνονται από τη χώρα στις ελεύθερες ζώνες, τις τελωνειακές ζώνες ή σε αποθήκες των τελωνείων,
- ◆ η παροχή υπηρεσιών από τους μεσίτες και άλλους μεσολαβητές που ενεργούν εκ μέρους και για λογαριασμό άλλου προσώπου,
- ◆ ο κύκλος εργασιών χρυσού και πολύτιμων μετάλλων προς τις κεντρικές τράπεζες,
- ◆ οι διεθνείς αεροπορικές μεταφορές των επιβατών (ισχύει για αεροπορικές εταιρείες με έδρα στο εξωτερικό, μόνον σε περίπτωση αμοιβαιότητας, κλπ).

Απαλλάσσονται κατά την εισαγωγή τους, αγαθά:

- ◆ ο κύκλος εργασιών των οποίων απαλλάσσεται από ΦΠΑ στην ΠΓΔΜ,
- ◆ που καλύπτονται από το καθεστώς των αγαθών σε μεταφορά,
- ◆ που εμπíπτον σε καθεστώς προσωρινών εισαγομένων ή επανεξαγωγής,
- ◆ που εισάγονται για λογαριασμό ξένου διπλωματικού ή προξενικού γραφείου για υπηρεσιακές και προσωπικές ανάγκες,
- ◆ που εισάγονται από διεθνείς οργανισμούς και μέλη τους, υπό όρους που καθορίζονται από διεθνείς συμφωνίες,
- ◆ προοριζόμενα για εκθέματα σε εκθέσεις και εμπορικές επιδείξεις, τα οποία θα εξαχθούν στη συνέχεια, κλπ.

δ) Εγγραφή στο ΦΠΑ

Όλοι οι φορολογούμενοι που έχουν διενεργήσει συνολικό κύκλο εργασιών 1.300.000 Δηνάρια (€21.000) στο προηγούμενο ημερολογιακό έτος, ή που προβλέπουν κύκλο εργασιών υψηλότερο από το ποσό αυτό, είναι υποχρεωμένοι να καταχωρηθούν ως φορολογούμενοι ΦΠΑ. Τα πρόσωπα / κάτοικοι της ΠΓΔΜ τα οποία δεν υποχρεούνται να καταχωρηθούν ως πληρωτές ΦΠΑ, δεν υποχρεούνται να δηλώσουν ΦΠΑ για τον κύκλο εργασιών των αγαθών-υπηρεσιών που διενήργησαν και επομένως δεν υποχρεούνται να δηλώσουν ΦΠΑ σε τιμολόγια χωριστά.

ε) Φορολογική περίοδος και περίοδος υπολογισμού

Ο ΦΠΑ καταβάλλεται κατά τη διάρκεια του έτους ως προκαταβολή, και μετά από τη λήξη της ετήσιας φορολογικής περιόδου, όταν καθορισθεί τελικά ο φόρος για την πληρωμή, επιστρέφεται. Η φορολογική περίοδος προσδιορίζεται σε ένα ημερολογιακό έτος. Εάν ο φορολογούμενος διενήργησε τις επαγγελματικές του δραστηριότητες σε τμήμα του ημερολογιακού έτους, μόνον εκείνη η περίοδος θα υπολογισθεί ως φορολογική περίοδος. Περίοδος υπολογισμού και καταβολής των προκαταβολών θεωρείται ένας ημερολογιακός μήνας.

στ) Λοιπά

Τροποποίηση του νόμου για τον Φόρο προστιθέμενης αξίας (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Νο.103/2008), βάσει της οποίας ο ΦΠΑ μειώνεται από 18% σε 5% για προσφορά υπηρεσιών που σχετίζονται με τη διατήρηση της δημόσιας υγιεινής και τη συλλογή αποβλήτων.

Φόρος παρακράτησης κερδών και μερισμάτων (Withholding tax)

Ο φόρος παρακράτησης κερδών και μερισμάτων (12% το 2007 και 10% από 1.1.2008) θεσπίστηκε στο τέλος του 2004 και επιβλήθηκε από 01.01.2006. Ο φόρος πλήττει τις επιχειρήσεις οι οποίες αμείβονται για εργασίες που πραγματοποίησαν στην ΠΓΔΜ και προέρχονται από χώρες με τις οποίες η ΠΓΔΜ δεν έχει συνάψει συμφωνία αποφυγής διπλής φορολογίας, όπως η Ελλάδα. Ο φόρος παρακράτησης υπολογίζεται επί του ακαθάριστου κέρδους.

Ειδικό φόρο κατανάλωσης

Οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης επιβάλλονται σε ορισμένα εγχώρια ή εισαγόμενα προϊόντα, όπως το αλκοόλ και τα οινόπνευματώδη ποτά, τα προϊόντα καπνού, τα ορυκτά έλαια και τα οχήματα.

Νεώτερες Τροποποιήσεις

Τροποποίηση του Νόμου περί ειδικών φόρων κατανάλωσης (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Νο 88/2008), βάσει των σημαντικότερων διατάξεων της οποίας:

- Καταργούνται οι ειδικές σφραγίδες σήμανσης των προϊόντων καπνού
- Εξαιρούνται του ειδικού φόρου κατανάλωσης τα υβριδικά οχήματα

Φόρος ιδιοκτησίας

Ο φόρος ακίνητης περιουσίας ανέρχεται στο 0,1%-0,2%.

Λοιπά

Βάσει των μεταρρυθμίσεων στον νόμο για τον φόρο ιδιοκτησίας, από 1-1-2008 επιβάλλεται πλέον φόρος ιδιοκτησίας στα κτήρια γραφείων και επιχειρήσεων, καθώς και στα διαμερίσματα στις ορεινές περιοχές.

Φόρος επί των πωλήσεων ακίνητης περιουσίας και δικαιωμάτων

Ο εν λόγω φόρος ανέρχεται στο 2-4%.

Φορολόγηση αγροτικού εισοδήματος

Θεσπίστηκαν νέοι κανόνες για τη φορολόγηση του εισοδήματος που προέρχεται από αγροτικές δραστηριότητες στην κατ' αποκοπήν βάση του ποσού των 1.300.000 δηναρίων (περίπου 21.000 ευρώ):

- Για έσοδα έως 300.000 δηνάρια οι δαπάνες που αναγνωρίζονται ανέρχονται στο 100%,
- Για έσοδα από 300.001 έως 1.300.000 δηνάρια οι δαπάνες που αναγνωρίζονται ανέρχονται στο 80%.

Άλλες ρυθμίσεις

- Η αρμοδιότητα είσπραξης των ειδικών φόρων κατανάλωσης στην ΠΓΔΜ περιήλθε από 1^{ης} Ιανουαρίου 2011 στη Διεύθυνση Τελωνείων της χώρας.
- Έπειτα από αλλαγές που επέφερε η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ στις ρυθμίσεις για τη φορολογία, όλες οι εταιρείες θα καταβάλλουν πλέον φόρο εισοδήματος για μη παραγωγικές δαπάνες.
- Οι επιχειρήσεις στην ΠΓΔΜ καταβάλλουν πλέον τον ΦΠΑ την 25η ημέρα κάθε μήνα αντί την 15η ημέρα, όπως ίσχυε έως την ανωτέρω ημερομηνία.
- Σύμφωνα με την Υπηρεσία Δημοσίων Εσόδων της ΠΓΔΜ, το ποσοστό των κερδών που οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν για την καταβολή μερισμάτων σε νομικά πρόσωπα (με έδρα στην ΠΓΔΜ) δεν υπόκειται σε φορολογία. Συγκεκριμένα, βάσει των πιο πρόσφατων τροποποιήσεων του νόμου που αφορά στο φόρο επί των κερδών, από την 7^η Ιουλίου 2010 ισχύει η εν λόγω απαλλαγή για τα μερίσματα. Από πλευράς Υπηρεσίας Δημοσίων Εσόδων υποστηρίζεται ότι ο κύριος στόχος των νομικών αυτών τροποποιήσεων είναι να διατηρούν οι εταιρείες τα κέρδη στη χώρα στην οποία δραστηριοποιούνται. Η ρύθμιση αυτή επίσης αναμένεται να ενθαρρύνει τις εγχώριες επιχειρήσεις να τοποθετούν τα χρήματά τους σε άλλες εταιρείες ή τράπεζες προς όφελος και των δύο πλευρών.

Λογιστικό Σύστημα

Το λογιστικό σύστημα στην ΠΓΔΜ ρυθμίζεται από το Νόμο Λογιστικής για τον Προϋπολογισμό και τους Αποδέκτες του Προϋπολογισμού (Law on Accounting for Budget and Budget Recipients - Εφημερίδα της Κυβερνήσεως No.61/02/ 26-7-2002, τροποποιήσεις στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως No 98/02/ 27-12-2002 και No 81/05/26-9-2005).

Η υιοθέτηση του νέου λογιστικού συστήματος στην ΠΓΔΜ επιχειρεί την εναρμόνιση των λογιστικών κανόνων της ΠΓΔΜ με την IV Οδηγία της Ε.Ε. και τα διεθνή λογιστικά πρότυπα (Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης -ΔΠΧΠ/ International financial reporting standard - IFRS).

Το 2009 δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της ΠΓΔΜ (αριθ. 159/09) εγχειρίδιο κανόνων (rulebook) για την τήρηση λογιστικών βιβλίων, το οποίο περιέχει σε απευθείας μετάφραση στη σλαβομακεδονική τα ανωτέρω Πρότυπα (ΔΠΧΠ), εφαρμοζόμενα από την 1^η Ιανουαρίου 2010.

Συγκρισιμότητα δημοσιευμένων οικονομικών στοιχείων

Οι εταιρείες στην ΠΓΔΜ είναι υποχρεωμένες να δημοσιεύουν και να εκδίδουν τον ισολογισμό και τον λογαριασμό εκμεταλλεύσεως, αλλά δεν υποχρεούνται να εκδίδουν στοιχεία ταμειακής ρευστότητας (“cash flow”) από τα οποία φαίνεται η χρηματοοικονομική εικόνα της επιχείρησης.

Αρωγή από την Παγκόσμια Τράπεζα

Δεδομένης της κατάστασης του λογιστικού συστήματος στην ΠΓΔΜ, η Παγκόσμια Τράπεζα προσπαθεί μέσω του προγράμματος REPARIS (Program of Accounting Reform and Institutional Strengthening) να συνδράμει στην εναρμόνιση των προτύπων που ισχύουν στην ΠΓΔΜ με τα διεθνή πρότυπα και να διασφαλίσει την ανεξαρτησία των επαγγελματιών των λογιστών, 'evaluators' και 'auditors' έναντι του Υπουργείου Οικονομικών. Επίσης, στο πλαίσιο της ενίσχυσης του προγράμματος REPARIS ιδρύθηκε το Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών το οποίο είναι υπεύθυνο για την εκπαίδευση και την πιστοποίησή τους.

Δικαιώματα Ιδιοκτησίας

Ιδιωτική και κρατική ιδιοκτησία

Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας προστατεύεται από το νόμο και το Σύνταγμα της ΠΓΔΜ. Σύμφωνα με το νόμο που διέπει το ιδιοκτησιακό καθεστώς (ΦΕΚ ΠΓΔΜ, αρ.18/2001), η απόκτηση ιδιοκτησιακού δικαιώματος είναι δυνατή από όλα τα εγχώρια και αλλοδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα.

Τα εγχώρια νομικά πρόσωπα που ιδρύονται από ξένα φυσικά ή νομικά πρόσωπα με καταχωρημένη έδρα στην ΠΓΔΜ μπορούν να αποκτήσουν δικαίωμα ιδιοκτησίας σε κινητά και ακίνητα στοιχεία (ακίνητη περιουσία) χωρίς περιορισμούς. Το ίδιο δικαίωμα δεν ίσχυε αρχικά για τα αλλοδαπά φυσικά πρόσωπα, τα οποία μπορούσαν να αποκτήσουν ιδιοκτησιακό δικαίωμα ακίνητων στοιχείων μέσω κληρονομιάς αλλά υπό τους όρους της αμοιβαιότητας. Επίσης, τα αλλοδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα μπορούσαν υπό τους όρους της αμοιβαιότητας να αποκτήσουν το δικαίωμα στην ιδιοκτησία ενός διαμερίσματος ή ενός κτιρίου κατοικίας. Η ύπαρξη της αμοιβαιότητας, βάσει του σχετικού νόμου, καθορίζεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Τα αλλοδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα μπορούσαν υπό τον όρο της αμοιβαιότητας να αποκτήσουν ιδιοκτησιακό δικαίωμα σε μακροπρόθεσμη μίσθωση εδάφους για την οικοδόμηση κτιρίων επαγγελματικής χρήσης και κτιρίων κατοικίας στο έδαφος της ΠΓΔΜ, βάσει απόφασης του Υπουργού Δικαιοσύνης, μετά από τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Αστικού Σχεδιασμού και Κατασκευών και του Υπουργού Οικονομικών. Υπό τους ίδιους όρους αμοιβαιότητας, μπορούν να αποκτήσουν ιδιοκτησιακό δικαίωμα σε μακροπρόθεσμη μίσθωση γεωργικής γης στο έδαφος της ΠΓΔΜ, βάσει απόφασης του Υπουργού Δικαιοσύνης, μετά από τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Γεωργίας, Δασών και Υδάτων και του Υπουργού Οικονομικών. Η από το κράτος εκμίσθωση, παραχώρηση και πώληση ακίνητης περιουσίας που έχει χαρακτηριστεί ως κρατική ιδιοκτησία είναι δυνατή υπό ορισμένους όρους.

Ωστόσο, με το νόμο περί οικοδομήσιμης γης που υιοθετήθηκε το 2008 (Επίσημη Εφημερίδα της Κυβερνήσεως Αριθ. 82/08/08.07.2008), παρέχεται πλέον το δικαίωμα σε αλλοδαπούς και σε ξένες εταιρίες να αποκτήσουν δικαίωμα ιδιοκτησίας οικοδομήσιμης γης στη χώρα. Ο νόμος επίσης προβλέπει τη δυνατότητα μακροπρόθεσμης (από 5 έως 99 έτη) και βραχυπρόθεσμης μίσθωσης της οικοδομήσιμης γης, καθώς και εκχώρησής της. Οι ξένοι πολίτες αποκτούν τη

δυνατότητα αγοράς διαμερισμάτων, σπιτιών και οικοδομήσιμης γης ως φυσικά πρόσωπα και όχι μέσω της ίδρυσης νομικού προσώπου, όπως ίσχυε έως της ψηφίσεως του νέου νόμου.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες της Υπηρεσίας για την Προσέλκυση Ξένων Επενδύσεων στην ΠΓΔΜ (Agency for Foreign Investments), δεν υπάρχει πλέον κανένας περιορισμός και νομικό εμπόδιο στη δυνατότητα ενός ξένου πολίτη να αποκτήσει ακίνητη περιουσία στη χώρα.

Ακόμη, θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι η αγορά κρατικών οικοπέδων και κτιρίων υπήρξε, μέχρι τώρα, προβληματική και μπορούσε να οδηγήσει και σε καθυστερήσεις έως και πέντε ετών, διότι δεν υπήρχε Κτηματολόγιο και ως εκ τούτου το ιδιοκτησιακό καθεστώς ήταν ασαφές. Σύμφωνα, βεβαίως, με εξαγγελία της κυβέρνησης, το Κτηματολόγιο έχει μέχρι στιγμής εφαρμοσθεί και καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της επικράτειας της χώρας. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, το πρόβλημα της χωροταξίας και του ιδιοκτησιακού καθεστώτος συνεχίζει να υφίσταται, με συνέπεια να αναφύονται διαρκώς εμπόδια, ιδίως σε ό,τι αφορά την απόκτηση γης από ξένους επενδυτές.

Η ΠΓΔΜ είναι η τρίτη χώρα στην περιοχή μετά το Μαυροβούνιο και τη Βουλγαρία που απελευθέρωσε την αγορά ακινήτων για τους πολίτες των κρατών μελών της ΕΕ. Οι επιχειρηματίες της χώρας αξιολόγησαν θετικά το συγκεκριμένο κυβερνητικό μέτρο θεωρώντας ότι είναι πιθανό να συμβάλει στην αύξηση των ΑΞΕ. Επιπλέον, ειδικοί εκτιμούν ότι με την απόφαση της κυβέρνησης να επιτραπεί σε ξένους πολίτες η αγορά ακίνητης περιουσίας, πολλοί επιχειρηματίες της χώρας οι οποίοι διαθέτουν offshore επιχειρήσεις, θα έχουν την ευκαιρία να επαναφέρουν στην ΠΓΔΜ κεφάλαια που εξήλθαν απ' αυτήν πριν κάποια χρόνια. Ωστόσο, ξένοι οικονομικοί αναλυτές σχολιάζουν ότι η απόφαση της κυβέρνησης της ΠΓΔΜ να επιτρέψει σε ξένους την αγορά ακινήτων στη χώρα ενδέχεται να διευκολύνει το ξέπλυμα χρήματος μέσω της ΠΓΔΜ.

Σημειώνουμε τέλος ότι οι αλλοδαποί δεν μπορούν να αγοράσουν κρατική αγροτική γη αλλά μόνο να την ενοικιάσουν.

Εγγυήσεις τίτλου ιδιοκτησίας

Σύμφωνα με το σχετικό νόμο περί κτηματολογίου, το κράτος εγγυάται την ισχύ του τίτλου ιδιοκτησίας κατά την εγγραφή του. Το δημόσιο υποθηκοφυλακείο απεικονίζει την πραγματική και νομική κατάσταση της ακίνητης περιουσίας και, συνεπώς, ο πολίτης ο οποίος, καλή τη πίστη, βασίσθηκε στο δημόσιο υποθηκοφυλακείο απολαμβάνει της προστασίας του συγκεκριμένου δικαιώματος. Διαγραφή της εγγραφής, εξαιτίας λάθους ή ανακρίβειας προηγούμενης εγγραφής μπορεί να ζητηθεί εντός τριών ετών από την ημέρα της καταχώρησης και το ζημιωμένο συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να ζητήσει αποζημίωση τόσο από το κράτος όσο και από όποιον ωφελήθηκε από το συγκεκριμένο λάθος.

Επενδύσεις σε ακίνητη περιουσία μη-κατοίκων της ΠΓΔΜ

Σύμφωνα με τα άρθρα 242-252 του νόμου περί ιδιοκτησίας (ΦΕΚ της ΠΓΔΜ 18/2001), υποκαταστήματα ξένων επιχειρήσεων στην ΠΓΔΜ, μπορούν να αποκτήσουν ιδιοκτησιακό δικαίωμα στο έδαφος της ΠΓΔΜ, βάσει των όρων χωριστού νόμου ή επικυρωμένων διεθνών συμφωνιών. Υποχρεούνται εντός 60 ημερών από την ημέρα της νομικής κατοχύρωσης του ιδιοκτησιακού δικαιώματος να υποβάλουν έκθεση περιγραφής του επενδεδυμένου κεφαλαίου σε ακίνητη περιουσία και όλων των μεταβολών των επενδύσεων στο κεντρικό υποθηκοφυλακείο. Το κεντρικό υποθηκοφυλακείο καταχωρεί την επένδυση ακίνητης περιουσίας και όλες τις μεταβολές των επενδύσεων στο αρχείο επενδύσεων ακίνητης περιουσίας και εκδίδει πιστοποιητικό για τη διενεργηθείσα εγγραφή και για κάθε περαιτέρω αλλαγή.

Προστασία ιδιοκτησίας

Η ΠΓΔΜ κατατάσσεται 80η στον διεθνή δείκτη για τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα (International Property Rights Index – IPRI 2013) του αμερικανικού οργανισμού Property Rights Alliance. Η θέση αυτή σημαίνει ότι η προστασία των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων στη χώρα εξακολουθεί να παραμένει μειωμένη. Ο διεθνής δείκτης συγκρίνει αφ' ενός τη φυσική και την πνευματική ιδιοκτησία και αφ' ετέρου την οικονομική σταθερότητα σε 130 χώρες.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (5η συνάντηση Υποεπιτροπής για θέματα εσωτερικής αγοράς και ανταγωνισμού, Βρυξέλλες, 18 Μαρτίου 2009) κάλεσε την ΠΓΔΜ να διασφαλίσει ένα επίπεδο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας ανάλογο με της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκφράστηκε θετικά για την πρόοδο που έχει γίνει όσον αφορά στη νομοθετική εναρμόνιση, ωστόσο τόνισε την ανάγκη για περαιτέρω προσπάθειες, ειδικά σε σχέση με την εφαρμογή των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Intellectual Property Rights-IPR).

Σε συνέχεια των παρατηρήσεων από πλευράς ΕΕ, η Κυβέρνηση της ΠΓΔΜ ανέπτυξε Στρατηγική για την Προστασία της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, με χρονικό ορίζοντα 2009-2012, στο πλαίσιο της οποίας προσδιόρισε τα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, καθώς και τους τρόπους εφαρμογής αυτών των μέτρων, με σκοπό την πλήρη εναρμόνιση σε αυτόν τον τομέα, με το ευρωπαϊκό κεκτημένο.

8. Συναλλαγματικές Ισοτιμίες

Η συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ προς το δηνάριο είναι 1 προς 61,58 και του δολαρίου προς το δηνάριο είναι 1 προς 54,84.

Όπως προαναφέραμε (Κεφάλαιο Β' / 8 Κανονιστική Συμμόρφωση / 8.2 Κίνητρα), υπάρχει σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία του δηναρίου σε σχέση με το ευρώ, η οποία δεν διαφαίνεται, με τα έως τώρα δεδομένα, ότι πρόκειται να μεταβληθεί. Αυτό οφείλεται στη σταθερή νομισματική πολιτική που εφαρμόζει όλα τα τελευταία χρόνια η κυβέρνηση με στόχο τη δημιουργία σταθερού επαγγελματικού περιβάλλοντος.

9. Διαχείριση Οικονομικής Κρίσης

Η ΠΓΔΜ αντιμετώπισε αρκετά αποτελεσματικά την προηγούμενη κρίση των ετών 2008-2009, διότι η οικονομία της, σε σύγκριση με τις οικονομίες των λοιπών χωρών της ΝΑ Ευρώπης, της Βαλτικής και της Κεντρικής Ευρώπης, προχωρούσε με πολύ βραδύτερους ρυθμούς, χωρίς να γνωρίσει υπερθέρμανση που θα έκανε πιο έντονα αισθητό το σοκ της οικονομικής κρίσης.

Η χώρα λοιπόν κατάφερε να διατηρήσει τη μακροοικονομική σταθερότητα για διάστημα άνω της δεκαετίας, ακόμη και κατά την κρίση των ετών 2008-2009, στηριζόμενη σε ελεγχόμενα ελλείμματα και χαμηλό δημόσιο χρέος, στα μεγάλα ξένα συναλλαγματικά αποθέματα και στη χρήση διορθωτικών πολιτικών όταν προέκυπτε ανάγκη.

Ωστόσο οι διεθνείς οικονομικοί φορείς και τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα εξέφρασαν κατά το παρελθόν ανησυχίες ότι η ΠΓΔΜ δεν πρόκειται να μείνει ανεπηρέαστη από την οικονομική κρίση που έχει ήδη εκδηλωθεί στην Ευρώπη, και η οποία θα διοχετευθεί στην ΠΓΔΜ μέσω των εξαγωγών, λόγω της μεγάλης εξάρτησης της οικονομίας της από αυτές, του χρηματοπιστωτικού τομέα και των εμβασμάτων από το εξωτερικό που θα συρρικνωθούν.

10. Επενδύσεις

Γενικά

Οι επενδύσεις στην ΠΓΔΜ παρέμεναν πολύ περιορισμένες έως το 1998. Στη συνέχεια σημείωσαν αύξηση, σε μεγάλο βαθμό λόγω των ιδιωτικοποιήσεων κρατικών εταιρειών και τραπεζών και όχι τόσο χάριν σε πρωτογενείς (Greenfield) επενδυτικές δράσεις.

Εξ άλλου, διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αποτελούν σημαντικούς μετόχους εταιρειών στην ΠΓΔΜ. Ένα σημαντικό μέρος των κεφαλαίων των τραπεζών της ΠΓΔΜ βρίσκεται στα χέρια της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για την Ανάπτυξη και την Ανασυγκρότηση (EBRD). Επιπλέον, η EBRD και η Παγκόσμια Τράπεζα, μέσω της Διεθνούς Εταιρείας Χρηματοδότησης (IFC), διαθέτουν μετοχές των επιχειρήσεων της ΠΓΔΜ που παρουσιάζουν τις καλύτερες οικονομικές επιδόσεις. Με τον τρόπο αυτό, οι μεν διεθνείς χρηματοδότες εξασφαλίζουν πρόσθετα κέρδη, οι δε εγχώριες εταιρείες νέα κεφάλαια. Σύμφωνα επίσης με τον εκπρόσωπο του IFC στην ΠΓΔΜ, με την εν λόγω πρακτική διευρύνεται η ενίσχυση προς τον ιδιωτικό τομέα στις αναπτυσσόμενες χώρες ενώ, μόλις διαπιστωθεί ότι κάποια επιχείρηση μπορεί να συνεχίσει μόνη της, οι ξένοι μέτοχοι αποσύρονται έχοντας ήδη εξασφαλίσει κέρδος. Στην ΠΓΔΜ συγκεκριμένα, η EBRD διαθέτει κυρίως μετοχές τραπεζών ενώ κατέχει και το 25% των μετοχών του οινοποιείου Tikves. Το IFC εξ άλλου, είναι μέτοχος στην εταιρεία βιολογικών προϊόντων Vitalia όπως και στον τομέα της φαρμακοβιομηχανίας. Επίσης, όπως υποστηρίζεται από πλευράς του Οικονομικού Επιμελητηρίου της ΠΓΔΜ, με την ανωτέρω πρακτική ικανοποιούνται οι επιχειρηματίες, οι οποίοι επιδιώκουν να έχουν εύκολη πρόσβαση σε κεφάλαια, ενώ η παρουσία της EBRD και

του IFC αποτελεί εγγύηση για τις εγχώριες τράπεζες προκειμένου να εγκρίνουν πιστώσεις με πιο ευνοϊκούς όρους. Επιπλέον, τα διεθνή αυτά ιδρύματα λαμβάνουν μεγαλύτερη φροντίδα για τα κεφάλαιά τους και απαιτούν, σχεδόν σε μηνιαία βάση, εκθέσεις για τις επιδόσεις των εταιρειών των οποίων είναι μέτοχοι.

Τα προσφερόμενα προς τους επενδυτές κίνητρα αφορούν κυρίως στη χαμηλή φορολογία και στις ευνοϊκές ρυθμίσεις που ισχύουν για τη δραστηριοποίηση στις τεχνολογικές και βιομηχανικές αναπτυξιακές ζώνες της χώρας.

Στο πλαίσιο της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ έχει κατά το τελευταίο έτος αρχίσει να στοχεύει στις Brownfield επενδύσεις (επενδύσεις δηλαδή που στηρίζονται σε προϋπάρχουσες στη χώρα εργοστασιακές ή άλλες εγκαταστάσεις). Για το σκοπό αυτό καταρτίστηκε εντός του 2013 κυβερνητικό πρόγραμμα που αφορά στη διάθεση σε ενδιαφερόμενους επενδυτές περίπου 400 εργοστασίων, αποθηκών και άλλων μονάδων που πλέον δεν χρησιμοποιούνται.

Οι ΑΞΕ παρουσίασαν εξαιρετικά μεγάλη μείωση (περίπου κατά 78,6%), το 2012 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Οι ξένες επενδύσεις στην ΠΓΔΜ το 2012 ανήλθαν, σύμφωνα με αναθεωρημένα στοιχεία, μόλις στα 72 εκατ. ευρώ (σε σχέση με αρχικά εκτιμώμενα 105 εκατ. ευρώ και σε σύγκριση με 337 εκατ. ευρώ το 2011). Το 2013 ωστόσο σημειώθηκε σημαντική αύξηση (κατά περίπου 77%) στις ΑΞΕ, οι οποίες ανήλθαν στα 312,2 εκατ. ευρώ. Συνεπώς, κατά τη τελευταία δεκαετία, η πλέον επιτυχημένη χρονιά όσον αφορά την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στην ΠΓΔΜ υπήρξε το 2007 με 506 εκ. ευρώ, ενώ η χρονιά με τις χαμηλότερες επενδύσεις ήταν το 2007, με 72 εκ. ευρώ.

Σύμφωνα λοιπόν με τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της ΠΓΔΜ, το σύνολο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην ΠΓΔΜ (εκτιμωμένων σε προσθετική βάση ανά έτος, αρχής γενομένης από το 1997 και έως το 2014, και συμπεριλαμβανομένων τόσο του μετοχικού κεφαλαίου όσο και των επανεπενδυμένων κερδών) ανέρχεται σε 4,242,31 δισ. ευρώ με σημαντικότερες επενδύτριες χώρες τις: Ολλανδία (824,76 εκατ. ευρώ και ποσοστό 19,44% επί του συνόλου), Αυστρία (506,92 εκατ. ευρώ και ποσοστό 11,95%), Ελλάδα (436,97 εκατ. ευρώ και ποσοστό 10,30%), Σλοβενία (412,45 εκατ. ευρώ και ποσοστό 9,72%), Ουγγαρία (368,45 εκατ. ευρώ και ποσοστό 8,68%) κ.ά.

Η συνολική αξία των ξένων επενδύσεων το 2014 ανήλθε σε 262 εκ ευρώ, με αύξηση κατά 10 εκ. ευρώ έναντι του 2013. Η χώρα από όπου προήλθαν τα υψηλότερα επενδυτικά κεφάλαια στην ΠΓΔΜ το 2014 ήταν η Ελβετία, με 126,64 εκ. ευρώ. Στην κατάσταση των σημαντικότερων επενδυτών ακολουθούν το Σαιντ Βίνσεντ στην Καραϊβική με 53,02 εκ. ευρώ, το Ηνωμένο Βασίλειο με 44,25 εκ. ευρώ, η Ουγγαρία με 43,89 εκ. ευρώ, η Γερμανία με 34,57 εκ. ευρώ και η Τουρκία με 32,31 εκ. ευρώ. Οι επενδύσεις από ελληνικά κεφάλαια ανήλθαν σε 3,52 εκ. ευρώ ενώ από τη Γαλλία καταγράφηκε αποεπένδυση ύψους 109,58 εκ. ευρώ. Σημειώνουμε εδώ ότι η χώρα προέλευσης των κεφαλαίων τις περισσότερες φορές δεν συμπίπτει με τη χώρα προέλευσης της επενδύτριας εταιρείας, καθώς αυτές συνήθως διατηρούν λογαριασμούς σε χώρες με ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς.

ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΓΔΜ 1997-2014

Χώρα	ΑΞΕ 1997-2013		ΑΞΕ 2014 (εκ. ευρώ)
	(εκ. ευρώ)	Ποσοστό	
Ολλανδία	815,07	20,48	9,76
Αυστρία	484,28	12,17	22,64
Ελλάδα	433,45	10,89	3,52
Σλοβενία	396,66	9,97	15,79
Ουγγαρία	324,56	8,15	43,89
Τουρκία	168,13	4,22	32,31
Βουλγαρία	138,89	3,49	-0,50
Γαλλία	137,19	3,45	-109,58
Ηνωμένο Βασίλειο	111,63	2,80	44,25
Γερμανία	111,26	2,80	34,57
Κροατία	92,08	2,31	9,09
Εσθονία	85,25	2,14	0,36
Σερβία	72,44	1,82	-0,83
Ελβετία	72,04	1,81	126,64
Κύπρος	68,70	1,73	3,81
Ιταλία	67,20	1,69	12,03
British Virgin Islands	66,79	1,68	5,62
ΗΠΑ	58,97	1,48	1,50
Saint Vincent / Grenadines	43,14	1,08	53,02
Αλβανία	30,47	0,77	1,35
Βέλγιο	29,91	0,75	1,30
Λιχτενστάιν	29,26	0,74	0,42
Σουηδία	21,35	0,54	0,23
Λουξεμβούργο	18,70	0,47	-1,96
Ρωσία	12,42	0,31	0,45
Παναμάς	10,31	0,26	0,01
Αυστραλία	9,41	0,24	0,45
Βοσνία Ερζεγοβίνη	8,67	0,22	-0,57
Πολωνία	6,50	0,16	0,01
Σύνολο	3.979,97		262,34

Επιχειρηματικοί φορείς ξένων επενδυτών στη ΠΓΔΜ

Το Συμβούλιο Ξένων Επενδυτών, το οποίο αριθμεί 111 μέλη - μεγάλες και μικρότερες επιχειρήσεις - στεγάζεται στο Οικονομικό Επιμελητήριο της ΠΓΔΜ. Στα μέλη του συγκαταλέγονται και 11 ελληνικές επιχειρήσεις, αλλά και ξένες επιχειρήσεις με Έλληνες διευθυντικά στελέχη.

Το 2014 έγινε η παρουσίαση της Λευκής Βίβλου 2014 από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Ξένων Επιχειρηματιών κ. J.P. Jimenez Navarro.

Εκφράστηκε η ικανοποίηση για το επίπεδο συνεργασίας μεταξύ της Κυβέρνησης και του αντιπροσωπευτικού οργάνου των ξένων επενδυτών στη χώρα. Οι κυβερνητικοί παράγοντες δεσμεύθηκαν να λαμβάνουν υπόψη τις συστάσεις και τις προτάσεις των ξένων επενδυτών, προκειμένου να βελτιωθεί περαιτέρω το επιχειρηματικό κλίμα στη χώρα και να αυξάνεται ο όγκος των άμεσων ξένων επενδύσεων, τις οποίες η κυβέρνηση θεωρεί ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας, την αύξηση των εξαγωγών, την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και know how στην

εσωτερική αγορά, την αύξηση θέσεων εργασίας αλλά και τη σύνδεση των νέων ξένων επενδύσεων με τις υπάρχουσες εγχώριες επιχειρήσεις με τη μορφή προμηθευτών ημιτελικών προϊόντων.

Πέντε είναι οι βασικές προτεραιότητες και συστάσεις του Συμβουλίου Ξένων Επενδυτών προς την ηγεσία της χώρας, όπως αυτές διατυπώνονται στο κείμενο:

- Η εξασφάλιση σταθερού, προβλέψιμου και ανταγωνιστικού περιβάλλοντος
- Ύπαρξη ανοιχτού διαλόγου μεταξύ ιδιωτικού τομέα και κυβερνητικών δομών προκειμένου να βελτιωθεί το επιχειρηματικό περιβάλλον και να αποφεύγονται οι αιφνιδιαστικές και συχνές αλλαγές του νομικού πλαισίου που δημιουργεί αβεβαιότητα στους ξένους επιχειρηματίες
- Είναι αναγκαία η συνέχιση της προσπάθειας για τη μείωση των γραφειοκρατικών και νομικών εμποδίων καθώς και η συνέχιση των δράσεων κατά της διαφθοράς και την επικράτηση της νομιμότητας
- Είναι απαραίτητες οι μεταρρυθμίσεις του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας έτσι ώστε να «παράγεται» υψηλής ποιότητας ειδικευμένο εργατικό δυναμικό με απαραίτητες γνώσεις και ικανότητες προκειμένου να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις ξένων αλλά και εγχώριων επιχειρήσεων.

Ο Πρόεδρος του Συμβουλίου Ξένων Επενδυτών δεσμεύθηκε να προβαίνει σε έκδοση Λευκής Βίβλου σε ετήσια πλέον βάση, έτσι ώστε να υπάρχει συνέχεια στις προσπάθειες βελτίωσης του επιχειρηματικού κλίματος και αυτή να καταγράφεται.

Το 2008 ιδρύθηκε το Οικονομικό Επιμελητήριο ΠΓΔΜ Τουρκίας, του οποίου αυτή τη στιγμή μέλη είναι 60 μεγάλες κυρίως τουρκικές επιχειρήσεις (ελάχιστες ντόπιες). Το Επιμελητήριο εφαρμόζει αυστηρά κριτήρια για τη συμμετοχή νέων μελών δεδομένου ότι επιδιώκει να κρατήσει ψηλά το επίπεδο αντιπροσώπευσης της τουρκικής επιχειρηματικότητας στην ΠΓΔΜ. Τα μέλη προέρχονται από διάφορους τομείς της οικονομίας, όπως αερογραμμές, διοίκηση αεροδρομίων, ιατρικά κέντρα, κατασκευαστικές εταιρείες, εμπορικά κέντρα, γαλακτοκομική βιομηχανία, πανεπιστημιακά ιδρύματα, κλπ.

Ο συνολικός αριθμός τουρκικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην ΠΓΔΜ δεν είναι γνωστός ούτε στο Επιμελητήριο. Είναι γνωστό όμως το ύψος του επενδεδυμένου κεφαλαίου, το οποίο αφορά τις τουρκικές επενδύσεις στη χώρα, είτε αυτό προέρχεται από Τουρκία, είτε από άλλες χώρες (π.χ. Βουλγαρία) στη περίπτωση της αλυσίδας Ramstore και ανέρχεται συνολικά στο 1 δις δολάρια, σύμφωνα με τα στοιχεία του Επιμελητηρίου.

Οι επιχειρηματικοί φορείς της Τουρκίας που εκπροσωπούν στις εκάστοτε χώρες την τουρκική επιχειρηματικότητα υποστηρίζονται έμπρακτα από την Κυβέρνηση της, με σκοπό την όσο το δυνατό μεγαλύτερη επέκτασή τους. Τα επιμελητήρια αυτά εξυπηρετούν συγκεκριμένους στόχους της τουρκικής Κυβέρνησης. Π.χ., το αντίστοιχο Επιμελητήριο στη Ρουμανία μετράει 10.000 μέλη, και σκοπός της δραστηριότητας του είναι η διεύρυνση των εμπορικών σχέσεων στην περιοχή. Το Επιμελητήριο με έδρα τα Σκόπια έχει ως στόχο την εξάπλωση των τουρκικών επενδύσεων στην περιοχή των Βαλκανίων, με την αμέσως επόμενη κίνηση την διείσδυση επενδύσεων, μέσω ΠΓΔΜ στη Σερβία, εκμεταλλεύόμενο τον νέο επενδυτικό της νόμο.

Μέχρι στιγμής δεν υπάρχει τουρκική εταιρεία που να δραστηριοποιείται σε Βιομηχανική Τεχνολογική Ζώνη της ΠΓΔΜ, αν και έχει αποσπαστεί η κυβερνητική υπόσχεση για την ανάπτυξη τέτοιας ζώνης για τις τουρκικές επιχειρήσεις. Οι υπεύθυνοι του εδώ Επιμελητηρίου δηλώνουν ότι ενδιαφέρονται κυρίως για τη διαχείριση της ζώνης αυτής και ότι θα επιτραπεί η πρόσβαση και σε επιχειρήσεις από τρίτες χώρες. Οι τουρκικές επιχειρήσεις εδώ δεν έχουν σε μεγάλο βαθμό εξαγωγικό προσανατολισμό και καλύπτουν κυρίως ανάγκες της εσωτερικής αγοράς.

Είναι γνωστό το ενδιαφέρον της τουρκικής πλευράς, η ζώνη αυτή να βρίσκεται στην περιοχή της Γευγελής, εκεί ακριβώς που ενδιαφέρονται και τα κινεζικά επιχειρηματικά συμφέροντα να δημιουργηθεί δική τους ζώνη.

Επισημαίνουμε επίσης την εξαιρετικά έξυπνη κίνηση εκ μέρους της Διοίκησης του Επιμελητηρίου Τουρκίας- ΠΓΔΜ να διεκδικήσει και να πετυχαίνει μια θέση σε διάφορα ΔΣ και συμβουλευτικούς κρατικούς φορείς της χώρας (Γενική Διεύθυνση Τελωνείων, Επιτροπές Ανταγωνισμού, κλπ.) στο πλαίσιο συνεργασίας δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, προκειμένου να έχει λόγο και να συνδιαμορφώνει αποφάσεις.

Οι Τούρκοι επιχειρηματίες θεωρούνται δραστήριοι, δεν φοβούνται να βαδίσουν σε νέους δρόμους και κυρίως αναζητούν συνεργασίες με σκοπό τις θετικές συνέργειες. Μέχρι στιγμής δεν μπόρεσαν οι Έλληνες επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην ΠΓΔΜ να οργανωθούν και να αποκτήσουν έτσι φωνή και δύναμη, όπως αυτό συμβαίνει με πολλούς από τους ανταγωνιστές τους.

Τέλος, επισυνάπτουμε για ενημέρωση, κατάλογο με στοιχεία μικτών επιχειρηματικών φορέων που δραστηριοποιούνται στην ΠΓΔΜ

Επιχειρηματικοί φορείς ξένων επενδυτών στη ΠΓΔΜ:

- ✓ Συμβούλιο Ξένων Επενδυτών , πρόεδρος κ. Pedro Juan Navarro (Arcelor Mittal)
- ✓ Επιμελητήριο Ρωσίας – ΠΓΔΜ
- ✓ Αμερικανικό Εμπορικό Επιμελητήριο
- ✓ Επιμελητήριο Βουλγαρίας – ΠΓΔΜ
- ✓ Επιμελητήριο Ολλανδίας – ΠΓΔΜ
- ✓ Επιμελητήριο Τουρκίας – ΠΓΔΜ
- ✓ Επιχειρηματική Βρετανική Ένωση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ

Προβλέψεις της Κεντρικής Τράπεζας της ΠΓΔΜ για τα μακροοικονομικά μεγέθη της χώρας (2015 -2016)

Η Υποδιοικήτρια της Κεντρικής Τράπεζας της ΠΓΔΜ κα Ανίτα Ανγκέλοβσκα-Μπέζοσκα σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε σε αίθουσα της Τράπεζας

παρουσίασε τις εαρινές μακροοικονομικές προβλέψεις για την οικονομία της χώρας, για την περίοδο 2015-2016, τα κυριότερα σημεία των οποίων είναι τα εξής:

1. Η αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της πΓΔΜ το 2015 και το 2016 αναμένεται να διαμορφωθεί στο 4,1% και 4,5% αντίστοιχα, χωρίς μεταβολή από τη φθινοπωρινή πρόβλεψη της Κεντρικής Τράπεζας, καθώς το μακροοικονομικό περιβάλλον της χώρας κατά τη διάρκεια των τελευταίων έξι μηνών έχει παραμείνει σχετικά σταθερό. Οι κύριοι παράγοντες που θα τροφοδοτήσουν τη διεύρυνση του εθνικού προϊόντος κατά τα συγκεκριμένα περίοδο πρόκειται να είναι η αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων και των εξαγωγών προϊόντων, η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική που υλοποιείται μέσω επενδύσεων σε δημόσια έργα υποδομών, η αυξημένη απόδοση των παραγωγικών συντελεστών και η επέκταση των τραπεζικών χορηγήσεων προς τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις.
2. Ο δείκτης τιμών καταναλωτή πρόκειται να διαμορφωθεί στο 0,5% το 2015, χαμηλότερα κατά μισή ποσοστιαία μονάδα από την πρόβλεψη του φθινοπώρου, εξ αιτίας της αναθεώρησης των στοιχείων της εσωτερικής ζήτησης και της τροποποίησης ορισμένων βασικών εξωτερικών παραμέτρων, η κυριότερη από τις οποίες είναι η διατήρηση των πτωτικών τάσεων στη τιμή του πετρελαίου. Για το 2016 η πρόβλεψη για το ύψος του πληθωρισμού παραμένει στο 2%, εξαιτίας της αύξησης της συνολικής εσωτερικής ζήτησης και της ανόδου των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων.
3. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της χώρας το 2015 αναμένεται να παρουσιάσει έλλειμμα της τάξεως του 1,6%, έναντι 1,3% το 2014, ενώ το 2016 το έλλειμμα θα διευρυνθεί περαιτέρω στο 3,1%. Η αύξηση του ελλείμματος θα οφείλεται στη μείωση των εισροών μεταναστευτικών εμβασμάτων, στην αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης και στην αύξηση των εισαγωγών πρώτων υλών και μηχανολογικού εξοπλισμού από τις ξένες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στη χώρα. Ωστόσο, η πρόβλεψη για το έλλειμμα του ισοζυγίου για το 2015 και 2016 είναι σημαντικά βελτιωμένη έναντι της αντίστοιχης φθινοπωρινής, καθώς αναμένεται η θετική επίδραση από τις μειωμένες τιμές των προϊόντων ενέργειας καθώς και από τα οικονομικά αποτελέσματα των νέων εταιρειών που δραστηριοποιούνται στη χώρα.
4. Το τραπεζικό σύστημα της χώρας παραμένει σταθερό, με υψηλή κεφαλαιακή επάρκεια που ανήλθε σε 15,7% το Δεκέμβριο 2014, υψηλή ρευστότητα και σχετικά αμετάβλητο ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων (11,6% τον Αύγουστο). Οι εγχώριες τράπεζες αναμένεται να αυξήσουν σταδιακά τις χορηγήσεις προς τις επιχειρήσεις και τους ιδιώτες. Η πιστωτική επέκταση διαμορφώθηκε στο 10% το Δεκέμβριο 2014, και αναμένεται να παραμείνει στα ίδια επίπεδα το 2015 και το 2016, καθώς θα συνεχιστεί η αύξηση των τραπεζικών καταθέσεων και θα βελτιωθεί περαιτέρω το εγχώριο και διεθνές οικονομικό περιβάλλον.
5. Η κατάσταση στην αγορά εργασίας πρόκειται να βελτιωθεί κατά τη διετία 2015-2016, καθώς το ποσοστό ανεργίας θα υποχωρήσει περαιτέρω από το 27,6% που διαμορφώθηκε στο τέλος του 2014 και ο μέσος μισθός θα συνεχίσει να αυξάνεται με ποσοστό περίπου 3% ετησίως. Βελτίωση θα σημειωθεί και στην παραγωγικότητα της εργασίας, η οποία αναμένεται να αυξηθεί κατά 1,5-2% τα επόμενα δύο έτη.

6. Υποχώρηση καταγράφηκε στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας στο πρώτο τρίμηνο του έτους, που οφείλεται κυρίως στην πρόωρη αποπληρωμή του δανείου που χορηγήθηκε από το ΔΝΤ. Χωρίς τη συγκεκριμένη εκροή, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα σημείωσαν μικρή μείωση, που βρίσκεται εντός των φθινοπωρινών προβλέψεων της Κεντρικής Τράπεζας. Οι δείκτες επάρκειας των συναλλαγματικών διαθεσίμων ωστόσο παραμένουν θετικοί και διασφαλίζουν τη ρευστότητα της οικονομίας σε ενδεχόμενο απρόβλεπτο χρηματοπιστωτικό κίνδυνο. Από το 2016 θα ξεκινήσει σταδιακά η επανασυσσώρευσή συναλλαγματικών διαθεσίμων, που θα οφείλεται κυρίως στην αύξηση των ξένων επενδύσεων στη χώρα.

Συμπερασματικά, οι προβλέψεις για την εξέλιξη των βασικών μακροοικονομικών δεικτών της εθνικής οικονομίας της χώρας παρουσιάζουν μικρές αποκλίσεις από τις αντίστοιχες φθινοπωρινές προβλέψεις. Η οικονομία της πΓΔΜ διαγράφει σταθερά ανοδική πορεία με ένα από τα υψηλότερα ποσοστά αύξησης του ΑΕΠ στην Ευρώπη, βασισμένη στην αύξηση της εσωτερικής ζήτησης και των εξαγωγών. Οι πληθωριστικές πιέσεις παραμένουν ασθενείς, ως αποτέλεσμα της επαρκούς προσφοράς οικονομικών συντελεστών. Τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας, αν και μειωμένα, είναι επαρκή για την οικονομική σταθερότητα και τη διατήρηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος. Οι αβεβαιότητες για την επίτευξη του συγκεκριμένου μακροοικονομικού σεναρίου σχετίζονται με το εξωτερικό οικονομικό περιβάλλον και κυρίως με την πορεία της ανάκαμψης των οικονομιών των χωρών της ΕΕ και την εξέλιξη των τιμών βασικών αγαθών στις διεθνείς αγορές, αλλά εν μέρει και με την κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας, την αυξανόμενη πολιτική αστάθεια και τους δυνητικούς κινδύνους που αυτή συνεπάγεται. Η Κεντρική Τράπεζα, σε κάθε περίπτωση, παρακολουθεί τις μακροοικονομικές εξελίξεις εκ του σύνεγγυς, και θα προχωρήσει εάν χρειαστεί στις αναγκαίες τροποποιήσεις νομισματικής πολιτικής, προκειμένου να επιτευχθούν οι μακροοικονομικοί στόχοι.

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Η εκτελεστική επιτροπή του ΔΝΤ ενέκρινε την έκθεση αξιολόγησης του Ιανουαρίου 2015 για την οικονομία της πΓΔΜ που συντάχθηκε από αντιπροσωπεία του οργανισμού, τα βασικότερα σημεία της οποίας είναι τα εξής:

1. Η μεγέθυνση του εθνικού προϊόντος κατά το 2014 υπήρξε αξιοσημείωτη, και στηρίχθηκε κυρίως στην ενδυνάμωση της εγχώριας ζήτησης και στην αύξηση των εξαγωγών. Η οικονομική δραστηριότητα επιταχύνθηκε στο δεύτερο τρίμηνο και έφθασε το 4% στο τέλος του έτους. Η επίδραση των έργων δημοσίων υποδομών αντικατοπτρίζεται στην αύξηση των δαπανών δημόσιας κατανάλωσης και δημοσίων επενδύσεων. Οι δαπάνες ιδιωτικής κατανάλωσης τροφοδοτήθηκαν από τις αυξήσεις των πραγματικών μισθών και συντάξεων, καθώς και την αύξηση των πιστώσεων προς τα νοικοκυριά, ενώ οι εξαγωγές προϊόντων ενδυναμώθηκαν κατά 15% περίπου, κυρίως λόγω της πρόσθετης παραγωγικής δυναμικότητας από νέες επιχειρήσεις που εγκαταστάθηκαν στις τεχνολογικές και βιομηχανικές αναπτυξιακές ζώνες της χώρας. Σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο, η ετήσια αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος αναμένεται να κυμανθεί στο 4%. Η συνεισφορά των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο υλοποίησης των δημοσίων έργων υποδομών, εκτιμάται ότι θα ανέλθει στο 1,5-2% του ΑΕΠ. Οι εξαγωγές θα

συνεχίσουν να αυξάνονται, ωστόσο το εμπορικό ισοζύγιο θα παραμείνει ελλειμματικό εξαιτίας των αυξημένων εισαγωγών κεφαλαιουχικών προϊόντων. Η κυβέρνηση, παράλληλα, προσπαθεί να εφαρμόσει το μοντέλο των αναπτυξιακών ζωνών στους τομείς της υγείας και των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών προκειμένου να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας υψηλής εξειδίκευσης.

2. Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας συνέχισαν την πτωτική τους πορεία κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους, η οποία διακόπηκε τον Ιούλιο με την έκδοση του επταετούς ομολόγου με ρήτρα ευρώ ύψους 500 εκ. ευρώ και επιτοκίου 3,975%, που αναμένεται να καλύψει τις χρηματοδοτικές ανάγκες της χώρας για το 2015.

3. Η κατάσταση στην αγορά εργασίας παρουσίασε βελτίωση το 2014, με χαμηλότερο ωστόσο ρυθμό από το 2013. Το ποσοστό ανεργίας υποχώρησε στο 28,2% στο τέλος του α' εξαμήνου του έτους, έναντι 29% το 2013 και 31% το 2012, κυρίως λόγω της μείωσης του αριθμού των ανέργων ηλικιακής ομάδας 25-64. Η επιβράδυνση της αύξησης της απασχόλησης οφείλεται στη μείωση των θέσεων εργασίας των νέων.

4. Ο δείκτης τιμών καταναλωτή σημείωσε πτώση που προήλθε από τη μείωση των τιμών στα βασικά είδη διατροφής. Κατά το πρώτο εννεάμηνο του έτους ο πληθωρισμός στη χώρα διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο 0,2%, ενώ τον Οκτώβριο καταγράφηκε αποπληθωρισμός της τάξεως του 0,4%, εξαιτίας της πτώσεως των τιμών των τροφίμων κατά 1,1%, αλλά και λόγω του χαμηλού εισαγόμενου πληθωρισμού. Το 2015 αναμένεται ανάκαμψη του δείκτη τιμών καταναλωτή, αντίστοιχη με την άνοδο των τιμών στις χώρες της ζώνης του ευρώ και της ανόδου των τιμών των προϊόντων διατροφής που αναμένεται στο δεύτερο μισό του έτους.

5. Ο τραπεζικός τομέας εμφανίζεται υγιής, παρά την πρόσφατη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Στο τέλος του δεύτερου τριμήνου του έτους, ο συνολικός δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών διαμορφώθηκε στο 16,9%, ο δείκτης ρευστότητας στο 26% και οι προθεσμιακές καταθέσεις σε τοπικό νόμισμα παρουσίαζαν ανοδική τάση. Η κερδοφορία των εγχώριων τραπεζών αυξήθηκε οριακά, καθώς διευρύνθηκαν τα περιθώρια κέρδους τους και μειώθηκε το κόστος ανά εργαζόμενο. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια έφθασαν το 11,3% των συνολικών δανείων στα μέσα του έτους, ενώ στη συνέχεια σημείωσαν καθοδική πορεία και θεωρούνται πλέον ελεγχόμενα από τις αρμόδιες εποπτικές αρχές.

6. Ως αποτέλεσμα, οι πιστώσεις των τραπεζών ανήλθαν σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, σημειώνοντας αύξηση, σε ετήσια βάση, ύψους 9,7% τον Οκτώβριο. Η αύξηση των πιστώσεων προς τα νοικοκυριά διαμορφώθηκε στο 12,3% ενώ η αύξηση προς τις επιχειρήσεις ανήλθε σε 7,8%, και αφορούσε κυρίως την παροχή κεφαλαίου εργασίας και λιγότερο τη χρηματοδότηση νέων επενδυτικών σχεδίων. Για τα επόμενα χρόνια προβλέπεται διατήρηση της ανοδικής τάσης των τραπεζικών πιστώσεων, καθώς οι τραπεζικές καταθέσεις θα εξακολουθήσουν να αυξάνονται και ο ανταγωνισμός μεταξύ των μεσαίων κυρίως τραπεζών θα ενταθεί. Εκτιμάται επίσης ότι θα πραγματοποιηθούν εξαγορές και συγχωνεύσεις μεταξύ των μικρότερων τραπεζών, διαδικασία που υποστηρίζεται από τις αρχές της χώρας.

7. Τα έσοδα του προϋπολογισμού παρουσίασαν υστέρηση κατά 0,8% του ΑΕΠ στο πρώτο εννεάμηνο του έτους. Το Σεπτέμβριο, το Κοινοβούλιο ψήφισε τον

αναθεωρημένο προϋπολογισμό, με τον οποίο το έλλειμμα του διευρύνθηκε από 297 εκ. ευρώ (3,5% του ΑΕΠ) στα 319 εκ. ευρώ (3,9% του ΑΕΠ). Το δημόσιο χρέος της χώρας θα συνεχίσει να διογκώνεται και αναμένεται να φθάσει το 52% του ΑΕΠ το 2019, λόγω της αύξησης του χρέους της γενικής κυβέρνησης σε επίπεδα άνω του 40%.

Επισημαίνεται ότι στελέχη του ΔΝΤ στη χώρα έχουν κατ' επανάληψη επισημάνει ότι τα στατιστικά στοιχεία βάσει των οποίων συντάσσουν τις εκθέσεις αξιολόγησης προέρχονται από τη Στατιστική Υπηρεσία και από άλλες αρχές της πΓΔΜ, με ότι αυτό συνεπάγεται για την ακρίβεια και την αξιοπιστία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΟΣ-ΠΓΔΜ

1. Διμερές Εμπόριο

Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της πΓΔΜ, η Ελλάδα είναι ο τρίτος σημαντικότερος εμπορικός εταίρος της χώρας μετά τη Γερμανία και τη Μεγάλη Βρετανία, με μερίδιο 7,29% των συνολικών συναλλαγών της. Συγκεκριμένα, το 2014 η Ελλάδα υπήρξε ο τρίτος προμηθευτής της πΓΔΜ, καλύπτοντας το 9,14% των εισαγωγών της και ο έκτος πελάτης της πΓΔΜ προς τον οποίο κατευθύνεται το 4,65% των εξαγωγών της.

Σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της ΠΓΔΜ, οι ελληνικές εξαγωγές προς την ΠΓΔΜ παρουσιάζουν μειωτική τάση κατά τα τελευταία δύο χρόνια. Συγκεκριμένα, οι ελληνικές εξαγωγές υποχώρησαν κατά 4,68% το 2014 και ανήλθαν σε 501,62 εκ. ευρώ, έναντι 526,29 εκ. ευρώ το 2013 και 627,82 εκ. ευρώ το 2012.

Οι εξαγωγές από την ΠΓΔΜ προς τη χώρα μας αυξήθηκαν σε ποσοστό 5,35% το 2014 και ανήλθαν σε 169,92 εκ. ευρώ, έναντι 161,29 εκ. ευρώ το 2013 και 146,83 εκ. ευρώ το 2012. Αντίστοιχα, το εμπορικό πλεόνασμα υπέρ της Ελλάδος μειώθηκε κατά 9,13% το 2014, στα 331,69 εκ. ευρώ και ο όγκος εμπορίου υποχώρησε κατά 2,33%.

ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ –ΠΓΔΜ 2012-2014 (σε εκ. ευρώ)

	2012	2013	2014	ΜΕΤΑΒΟΛΗ 2014/2013
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	627,82	526,29	501,62	-4,68%
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	146,83	161,29	169,92	5,35%
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ	480,99	365,00	331,69	-9,13%
ΟΓΚΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	774,35	687,58	671,54	-2,33%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία ΠΓΔΜ

Με βάση τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, τα μεγέθη των διμερών εμπορικών συναλλαγών παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα, για τα έτη 2012-2014 διαμορφώνονται ως εξής:

ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ –ΠΓΔΜ 2012-2014 (σε εκ. ευρώ)

	2012	2013	2014	ΜΕΤΑΒΟΛΗ 2014/2013
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	829,70	744,14	707,15	-4,68%
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	170,35	153,78	195,84	5,35%
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ	659,35	590,36	511,31	-9,13%
ΟΓΚΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	1.000,05	897,92	902,99	-2,33%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

Όπως προκύπτει από τον ανωτέρω πίνακα, η συνολική αξία του διμερούς εμπορίου το 2014 ανέρχεται στα 902,99 εκατ. ευρώ, ενώ το εμπορικό πλεόνασμα για την Ελλάδα ανέρχεται σε αξία στα περίπου στα 511,31 εκατ. ευρώ.

Όσον αφορά στις εξαγωγές της Ελλάδος στην ΠΓΔΜ, προκύπτει μία πολλή μεγάλη απόκλιση, άνω των 200 εκατ. ευρώ, μεταξύ των στατιστικών στοιχείων που παρέχουν οι αρμόδιες υπηρεσίες των δύο χωρών. Η απόκλιση αυτή παρατηρείται σταθερά κατά τα τελευταία έτη και προφανώς προκύπτει, σύμφωνα με έρευνα μας, από τα διαφορετικά μεγέθη που διαθέτουν οι δύο πλευρές ως προς τις ελληνικές εξαγωγές στον τομέα των πετρελαιοειδών. Δηλαδή, σύμφωνα με τις σχετικές δηλώσεις που γίνονται στο ελληνικό τελωνείο εξαγωγής, εξάγονται από τη χώρα μας ποσότητες που δεν καταλήγουν όμως ως δηλωθείσες εισαγωγές στην ΠΓΔΜ. Εικάζεται ότι η συγκεκριμένη διαφορά μπορεί να προέρχεται από το γεγονός ότι οι ποσότητες αυτές επαναπροωθούνται προς εξαγωγή στο Κοσσυφοπέδιο.

Τα κυριότερα προϊόντα που εξάγει η χώρα μας στην ΠΓΔΜ είναι: πετρελαιοειδή, αργίλιο, χαλκός, σίδηρος και χάλυβας, κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, πολυμερή αιθυλενίου, πολυμερή στυρενίου, πλαστικά, μηχανές και μηχανήματα, έτοιμα ενδύματα, χημικά, φάρμακα, ηλεκτρικές και ηλεκτρονικές συσκευές και υλικό, τρόφιμα και ποτά, λαχανικά, παρασκευασμένα ή διατηρημένα, φρούτα και καρποί, ρητίνες, λιπάσματα κλπ.

Ειδικότερα, όσον αφορά τις ελληνικές εξαγωγές προς την ΠΓΔΜ, σημειώνονται τα εξής:

- Η κυριότερη εξαγωγική κατηγορία προϊόντων, που με 309,79 εκ. ευρώ καταλαμβάνει το 61,76% των ελληνικών εξαγωγών είναι τα ορυκτά καύσιμα. Το 2014 η αξία των ελληνικών εξαγωγών ορυκτών καυσίμων προς την ΠΓΔΜ μειώθηκε κατά 6%. Άλλες χώρες που αποτελούν σημαντικούς εμπορικούς εταίρους της ΠΓΔΜ στη συγκεκριμένη κατηγορία είναι η Σερβία, η Βουλγαρία και η Ιταλία.
- Ακολουθεί η κατηγορία χυτοσίδηρος, σίδηρος και χάλυβας με 48,61 εκ. ευρώ και αύξηση της αξίας του κατά 3% το 2014.
- Οι εξαγωγές στη διψήφια κατηγορία πλεκτά υφάσματα ανήλθαν σε 17,35 εκ. ευρώ με αύξηση κατά 10%.

**ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΕ ΠΓΔΜ 2013-2014 ΑΝΑ ΔΙΨΗΦΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ (ΑΞΙΕΣ ΣΕ ΕΚ.
ΕΥΡΩ)**

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	2013	2014	ΜΕΤΑΒΟΛΗ %
27 Ορυκτά καύσιμα, ορυκτέλαια	330,15	309,79	-6,16%
72 Χυτοσίδηρος, σίδηρος και χάλυβας	46,67	48,16	3,20%
60 Υφάσματα πλεκτά	15,78	17,35	9,94%
39 Πλαστικές ύλες	14,21	12,94	-8,93%
73 Τεχνουργήματα από χυτοσίδηρο, σίδηρο και χάλυβα	8,90	8,75	-1,68%
84 Λέβητες, μηχανές, συσκευές	7,37	8,37	13,56%
8 Καρποί και φρούτα	6,44	6,81	5,74%
20 Παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων	6,45	6,74	4,49%
48 Χαρτί και χαρτόνι	5,98	6,19	3,51%
76 Αργίλιο και τεχνουργήματα από αργίλιο	7,96	5,84	-26,63%
25 Αλάτι, θείο, γαίες και πέτρες, γύψος, ασβέστης και τσιμέντα	3,70	5,47	47,83%
31 Λιπάσματα	4,31	3,98	-7,65%
21 Διάφορα παρασκευάσματα διατροφής	4,17	3,81	-8,63%
23 Υπολείμματα και απορρίμματα ειδών διατροφής. τροφές παρασκευασμένες για ζώα	6,00	3,60	-40,00%
85 Μηχανές, συσκευές και υλικά ηλεκτρικά και τα μέρη τους. συσκευές αναπαραγωγής ήχου	2,57	3,39	31,90%
32 Δεσφικά και βαφικά εκχυλίσματα. τανίνες και τα παράγωγα τους. χρωστικά και άλλες χρωστικές ύλες	3,48	3,10	-10,91%
34 Σαπούνια, παρασκευάσματα λιπαντικά, κεριά τεχνητά, κεριά παρασκευασμένα	2,38	2,90	21,84%
52 Βαμβάκι	3,67	2,81	-23,43%
44 Ξυλεία, ξυλοκάρβουνα και τεχνουργήματα από ξύλο	3,40	2,58	-24,12%
38 Διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών	1,80	2,55	41,66%
96 Τεχνουργήματα διάφορα	2,50	2,21	-11,60%
94 Έπιπλα ειδή κλινοστρωμνής και παρόμοια. συσκευές φωτισμού, φωτεινά σήματα . προκατασκευές	1,26	1,95	54,76%
58 Υφάσματα ειδικά. δαντέλες. ειδή επίστρωσης. κεντήματα	1,84	1,83	-0,10%
33 Αιθέρια ελαία, προϊόντα αρωματοποίησης ή καλλωπισμού	1,71	1,82	6,43%
68 Τεχνουργήματα από πέτρες, γύψο, τσιμέντο, αμίαντο, ή ανάλογες ύλες	2,14	1,80	-15,89%
83 Διάφορα τεχνουργήματα από κοινά μέταλλα	2,30	1,77	-24,77%
61 Ενδύματα και συμπληρώματα του ενδύματος, πλεκτά	1,89	1,64	-13,22%
2 Κρέατα και παραπροϊόντα σφαγίων, βρώσιμα	1,75	1,37	-21,71%
43 Γουνοδέρματα και γουναρικά. Τεχνητά γουνοδέρματα	1,77	1,37	-22,59%
40 Καουτσούκ και τεχνουργήματα από καουτσούκ	1,24	1,37	10,48%
36 Πυρίτιδες και εκρηκτικές ύλες	1,12	1,35	20,53%
30 Φαρμακευτικά προϊόντα	1,14	1,34	17,54%
55 Συνθετικές ή τεχνητές ίνες	1,48	1,16	-21,62%
70 Γυαλί και τεχνουργήματα αυτού	1,44	1,07	-25,69%
19 Παρασκευάσματα δημητριακών, αλεύρι, άμυλα	1,04	1,07	2,88%
15 Λίπη και έλαια, φυτικά και ζωικά	0,89	1,03	15,73%
11 Προϊόντα αλευροποίησης	0,85	0,85	-1,00%
7 Λαχανικά	0,75	0,77	2,10%
54 Συνθετικές ή τεχνητές ίνες	1,24	0,76	-38,70%
3 Ιχθείς και μαλακόστρακα	0,69	0,68	-2,10%

Τα κύρια προϊόντα που εισάγει η χώρα μας από την ΠΓΔΜ είναι: ενδύματα, σίδηρος και χάλυβας, καπνός, μάρμαρα, κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, μηχανές και μηχανήματα, ηλεκτρικές και ηλεκτρονικές συσκευές, σιτάρι ανάλεστο απορρίμματα, υλικό για τη διανομή ηλεκτρισμού, σαπούνια και προϊόντα καθαρισμού, τυρί και πηγμένο γάλα για τυρί, τεχνουργήματα από ξύλο, γάλα και προϊόντα γάλακτος.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος των εισαγωγών αυτών αφορά κυρίως σε προϊόντα παθητικής τελειοποίησης κλωστοϋφαντουργικών επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων στην ΠΓΔΜ, τα οποία εξάγονται στην Ελλάδα για να τελειοποιηθούν και να επανεξαχθούν περαιτέρω στις αγορές του εξωτερικού

ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΠΓΔΜ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ 2013-2014 ΑΝΑ ΔΙΨΗΦΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ (ΑΞΙΑ ΣΕ ΕΚ. ΕΥΡΩ)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	2013	2014	ΜΕΤΑΒΟΛΗ %
72 Χυτοσίδηρος, σίδηρος και χάλυβας	44,54	36,01	-19,15%
24 Καπνά	21,67	34,03	57,03%
61 Ενδύματα και συμπληρώματα του ενδύματος, πλεκτά	35,81	33,99	-5,08%
25 Αλάτι, θείο, γαίες και πέτρες, γύψος, ασβέστης και τσιμέντα	9,43	10,14	7,52%
27 Ορυκτά καύσιμα, ορυκτέλαια	1,27	9,14	620,32%
73 Τεχνουργήματα από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα	7,88	8,86	12,43%
2 Κρέατα και παραπροϊόντα	3,08	4,03	30,84%
62 Ενδύματα μη πλεκτά	4,82	3,07	-36,30%
60 Υφάσματα πλεκτά	2,96	2,90	-2,02%
85 Μηχανές, συσκευές, εγγραφής ή αναπαραγωγής του ήχου	2,83	2,82	-1,10%
28 Ανόργανα χημικά προϊόντα.	2,44	2,56	4,24%
39 Πλαστικές ύλες και τεχνουργήματα	2,15	2,28	6,04%
7 Λαχανικά	1,53	1,96	28,10%
68 Τεχνουργήματα από πέτρες, γύψο, τσιμέντο, αμίαντο	1,04	1,96	88,46%
12 Σπέρματα και καρποί ελαιώδεις	1,79	1,77	-1,11%
43 Γουνοδέρματα και γουναρικά. Τεχνητά γουνοδέρματα	2,15	1,76	-18,14%
20 Παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων	1,56	1,62	3,84%
90 Συσκευές φωτογραφίας ή κινηματογραφίας, μέτρησης. Όργανα και συσκευές μικροχειρουργικής	1,05	1,06	1,20%
8 Καρποί και φρούτα	0,52	1,00	92,30%
44 Ξυλεία, ξυλοκάρβουνα και τεχνουργήματα από ξύλο	1,04	0,97	-6,73%
84 Λέβητες, μηχανές, συσκευές, μέρη	0,75	0,91	21,33%
94 Έπιπλα, είδη κλινοστρωμνής συσκευές φωτισμού, φωτεινά σήματα προκατασκευές	0,73	0,84	15,06%
16 Παρασκευάσματα κρεάτων, ψαριών ή μαλακοστράκων	3,93	0,82	-79,13%
69 Προϊόντα κεραμευτικής	0,66	0,77	16,66%
19 Παρασκευάσματα με βάση τα δημητριακά, τα αλεύρια. Είδη ζαχαροπλαστικής	0,73	0,62	-15,06%
76 Αργίλιο και τεχνουργήματα από αργίλιο	0,09	0,49	394,70%
49 Προϊόντα εκδοτικών οίκων	0,70	0,43	-38,57%

23 Υπολείμματα και απορρίμματα ειδών διατροφής. τροφές παρασκευασμένες για ζώα	0,14	0,40	185,71%
74 Χαλκός και τεχνουργήματα χαλκού	1,29	0,36	273,53%
21 Διάφορα παρασκευάσματα διατροφής	0,34	0,22	-35,29%
48 Χαρτί και χαρτόνι	0,23	0,19	-17,39%
54 Συνθετικές ή τεχνητές ίνες	0,29	0,19	-34,48%
87 Οχήματα, ελκυστήρες, μέρη αυτών	0,10	0,18	80,00%
47 Πολτοί από ξύλο. Χαρτί ή χαρτόνι για ανακύκλωση	0,14	0,16	14,28%
83 Διάφορα τεχνουργήματα από κοινά μέταλλα	0,07	0,16	128,57%

2. Ελληνικές επενδύσεις στη χώρα

Εισροές των ΑΞΕ στην ΠΓΔΜ (περίοδος υπολογισμού: 2003 – 2014) - ποσοστό συμμετοχής ελληνικών επενδύσεων

Κατ' αρχάς θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι σημειώνεται απόκλιση μεταξύ των στοιχείων της Κεντρικής Τράπεζας της ΠΓΔΜ και των στοιχείων που διαθέτει το Γραφείο μας αναφορικά με τις ελληνικές επενδύσεις στη χώρα.

Για την περίοδο αυτή, οι εισροές ξένων επενδύσεων στην ΠΓΔΜ ανά έτος (μη συμπεριλαμβανομένων των επανεπενδυμένων κερδών) και η αντίστοιχη θέση των ελληνικών επενδύσεων, έχουν ως εξής:

Έτος	Σύνολο ΑΞΕ (σε εκατ. ευρώ)	Ελληνικές επενδύσεις (σε εκατ. ευρώ)	Ποσοστό % ελληνικών επενδύσεων επί του συνόλου
2014	262,34	3,52	3,52%
2013	251,48	10,40	4,13%
2012	132,21	-2,47*	-
2011	303,50	1,84	0,60%
2010	159,06	14,64	9,20%
2009	144,97	-76,88**	-
2008	586,95	6,72	1,14%
2007	699,09	61,16	8,74%
2006	344,78	40,67	11,79%
2005	96,99	21,80	22,47%
2004	323,02	49,73	15,39%
2003	100,41	8,76	8,72%

*Το 2012 επωλήθη η ελληνικών συμφερόντων γαλακτοβιομηχανία KRI-KRI στην ΠΓΔΜ

**Το 2009 υπήρξε ελληνική αποεπένδυση κυρίως λόγω της πώλησης της εταιρείας Cosmofon, στο ποσό των 190 εκατ. ευρώ, σε σλοβενική εταιρεία τηλεπικοινωνιών.

Αναλυτικότερα

Σε αντίθεση με τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της ΠΓΔΜ που παρουσιάζουν την Ελλάδα ως τρίτη κατά σειρά επενδύτρια χώρα, οι

εκτιμήσεις του Γραφείου μας, με τις οποίες συμφωνούν και οι μεγάλοι επιχειρηματικοί φορείς και τα επιμελητήρια της ΠΔΓΜ, τοποθετούν την Ελλάδα στην πραγματικότητα στην πρώτη επενδυτική θέση στη χώρα, με συνολικό ύψος επενδύσεων περί τα €900 εκατ. – €1 δισ. Βάσει των στοιχείων που το Γραφείο μας συγκέντρωσε από τις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην ΠΔΓΜ, μόνον οι 40 μεγαλύτερες εξ αυτών έχουν επενδύσει στη χώρα αρχικά κεφάλαια άνω των 550 εκατ. ευρώ, μη συμπεριλαμβανομένων των επανεπενδεδυμένων κερδών. Εάν λοιπόν λάβουμε υπ' όψιν τα επανεπενδεδυμένα κέρδη αυτών, καθώς και τις επενδύσεις των λοιπών ελληνικών επιχειρήσεων, αλλά και τις μεταβιβάσεις ελληνικών κεφαλαίων μέσω άλλων χωρών (όπως Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Κύπρος κ.ά.), τότε οι ελληνικές επενδύσεις ανέρχονται στο προαναφερθέν μέγεθος του €1 δισ.

Όσο για το γεγονός ότι κάποιες χώρες όπως η Ολλανδία, η Αυστρία κλπ. παρουσιάζονται ως σημαντικότερες επενδύτριες από την Ελλάδα, αυτό οφείλεται μόνο στο ότι εκεί βρίσκεται η έδρα ξένων επιχειρήσεων, προέλευσης τρίτων χωρών (λ.χ. Lukoil), οι οποίες πραγματοποιούν επενδύσεις στην ΠΔΓΜ. Η δε πραγματική επενδυτική παρουσία τους στην ΠΔΓΜ (ειδικά της Ολλανδίας) είναι πολύ μικρή.

Σύμφωνα με τα καταγεγραμμένα από την Αρχή μας στοιχεία, στην ΠΔΓΜ δραστηριοποιούνται περί τις 200 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων (εκτιμάται όμως ότι είναι αρκετά περισσότερες). Οι εν λόγω επιχειρήσεις, σε μια χώρα με υψηλότατα επίπεδα ανεργίας, παρέχουν απασχόληση σε σημαντικό αριθμό εργαζομένων (οι εκτιμήσεις κυμαίνονται από 20.000 έως 40.000), ενώ πολλές ακόμα θέσεις εργασίας δημιουργούνται δευτερογενώς. Εδώ θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι ο αριθμός αυτός δεν είναι δυνατόν να επιβεβαιωθεί και πιθανόν να είναι και διπλάσιος, σύμφωνα με την εκτίμηση πολλών Ελλήνων επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στη χώρα.

Επιπλέον, πολλές εταιρείες ελληνικών συμφερόντων συγκαταλέγονται μεταξύ των 200 σημαντικότερων (μεγαλυτέρων ή πιο επιτυχημένων) εταιρειών της χώρας, όπως οι ακόλουθες:

- OKTA AD-SKOPJE, Skopje
- CEMENTARNICA USJE (TITAN)
- VEROPOULOS DOOEL, Skopje
- PIVARA SKOPJE AD, Skopje
- DOJRAN STIL DOO, Dojran
- ZITO LUKS AD, Skopje
- STRUMICA TABAK AD, Strumica
- MERMEREN KOMBINAT AD, Prilep
- STOPANSKA BANKA
- RONTIS
- GS TEXTILE
- SARANTIS
- KAJMAKTSALAN
- KONIGTON

Οι κύριοι τομείς δραστηριότητας στους οποίους συγκεντρώνονται οι ελληνικές επενδύσεις είναι οι τράπεζες, τα πετρελαιοειδή, ο τομέας της μεταποίησης και δη της κλωστοϋφαντουργίας, η εξόρυξη και τα λατομεία, το εμπόριο τροφίμων/ποτών,

επενδύσεις στον αγροτικό τομέα (καπνά, μανιτάρια, ντομάτες, σπαράγγια κ.ά.) και διάφορες άλλες επενδύσεις.

Σημειώνεται ότι σε απόλυτο επίπεδο το ελληνικό επενδεδυμένο κεφάλαιο στη χώρα είναι σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τα ελληνικά κεφάλαια που έχουν επενδυθεί σε άλλες Βαλκανικές χώρες (Ρουμανία, Βουλγαρία). Εάν όμως συγκριθεί σε αναλογία με το μέγεθος και τον πληθυσμό της χώρας, είναι αρκετά υψηλότερο.

Παρά το δυσμενές διμερές πολιτικό κλίμα και τις εγγενείς δυσχέρειες που συνεπάγεται για τον ξένο επενδυτή η πραγματικότητα της χώρας, υπάρχει ακόμα και σήμερα ενδιαφέρον από πλευράς ελληνικών επιχειρήσεων να επενδύσουν στη χώρα ή να επανυπάρχουν το κεφάλαιό τους, αλλά και ενδιαφέρον από την Κυβέρνηση της ΠΓΔΜ να προσελκύσει ελληνικές επενδύσεις. Εξ άλλου, η οικονομική κρίση στη χώρα μας οδηγεί πολλές ελληνικές επιχειρήσεις στην αναζήτηση διεξόδων και, στο πλαίσιο αυτό, εξετάζουν τις δυνατότητες δραστηριοποίησής τους στην ΠΓΔΜ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η αλυσίδα Αφοί Βερόπουλου με ύψος επένδυσης επιπλέον 38 εκατ. ευρώ στη διετία 2009-2010 για την κατασκευή νέου εμπορικού κέντρου, εξακολουθεί δε να διευρύνει το δίκτυο καταστημάτων εντός της χώρας, με το άνοιγμα, το 2012, νέου καταστήματος super market στα Σκόπια, καθώς και καταστήματος Jumbo εντός του καταστήματος Vero στο Μοναστήρι (Bitola). Ακόμη, η εταιρεία Carrefour – Μαρινόπουλος προέβη το 2012 σε επένδυση που αφορά στη λειτουργία καταστήματος εντός νέου εμπορικού κέντρου στα Σκόπια, ενώ στις 27 Αυγούστου πραγματοποιήθηκαν στο Τέτοβο τα εγκαίνια του νέου σούπερ μάρκετ Carrefour-Μαρινόπουλος, που στεγάζεται στο νεόδμητο εμπορικό κέντρο της πόλης «Rem.

Επίσης, η ΠΓΔΜ αποτελεί στην ουσία «πύλη εισόδου» προς μια διευρυμένη αγορά, λόγω των συμφωνιών που έχει υπογράψει με τις χώρες CEFTA και EFTA, Τουρκία και Ουκρανία. Βάσει δηλαδή των συμφωνιών αυτών, βιομηχανικά προϊόντα με προστιθέμενη αξία από την ΠΓΔΜ εισάγονται ατελώς στις αγορές των ανωτέρω ελεύθερων εμπορικών ζωνών (βλ. ΙΧ. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ- *Κίνητρα*).

Γενικά, παρά το γεγονός ότι η ΠΓΔΜ αποτελεί μικρού μεγέθους αγορά με εμφανείς διαρθρωτικές αδυναμίες, η χώρα παρουσιάζει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για τους Έλληνες επιχειρηματίες και την Ελλάδα γενικότερα και ευκαιρίες (για προσφερόμενους τομείς προς δραστηριοποίηση βλ. Κεφ. ΣΤ΄).

Εν τούτοις, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι, τόσο για λόγους που συνδέονται με το διμερές πολιτικό πρόβλημα με την ΠΓΔΜ όσο και λόγω των εγγενών αδυναμιών του συστήματος στη χώρα, οι Έλληνες επιχειρηματίες αντιμετωπίζουν ορισμένες φορές σοβαρότατα προβλήματα, σε επίπεδο φορολογικής, τελωνειακής δικαστικής και γενικότερης διοικητικής μεταχείρισης.

Εντός του 2012 επωλήθη, όπως προαναφέρθηκε σε ανωτέρω υποσημείωση, η γαλακτοβιομηχανία KRI-KRI στην ΠΓΔΜ σε εγχώρια εταιρεία, ενώ επίσης το κρατικό Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων της ΠΓΔΜ μεταβίβασε τις μετοχές που κατείχε στην ΟΚΤΑ (ποσοστό 11%), στη συνολική τιμή των 630.000 ευρώ, στην εγχώρια εταιρεία Pucko Company. Σημειώνουμε ότι ο μεγαλομέτοχος της ΟΚΤΑ, με ποσοστό 81,51%, είναι η ΕΛΠΕΤ – ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ Α.Ε. (θυγατρική της ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε. σε ποσοστό 63%) ενώ το υπόλοιπο 18,49% κατείχαν οι εργαζόμενοι, το Ταμείο

Κοινωνικών Ασφαλίσεων (πριν μεταβιβάσει τις μετοχές του) και ο Οργανισμός Ιδιωτικοποίησης της ΠΓΔΜ.

Οι ελληνικές επενδύσεις στην ΠΓΔΜ είναι πλέον μικρού–μεσαίου μεγέθους, καθώς η διαδικασία αποκρατικοποιήσεων-ιδιωτικοποιήσεων μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων στη χώρα έχει σχεδόν ολοκληρωθεί (πλην ελάχιστων εξαιρέσεων) και ως εκ τούτου δεν παρουσιάζονται πια σχετικές ευκαιρίες. Οι δε ελληνικές επενδύσεις των τελευταίων ετών αφορούν ως επί το πλείστον στον τομέα του λιανεμπορίου.

Πέραν των εταιρειών ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στη χώρα, υπάρχει ένας αριθμός Ελλήνων οι οποίοι απασχολούνται ως υψηλόβαθμα στελέχη σε μεγάλες ξένες επιχειρήσεις που λειτουργούν στην ΠΓΔΜ.

Τέλος, αρκετά ελληνικά γραφεία συμβούλων πραγματοποιούν μελέτες για μεγάλα έργα στη χώρα, κυρίως χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ, ενώ επίσης πολλά εξ αυτών των γραφείων αναλαμβάνουν και την επίβλεψη των αντίστοιχων έργων.

Η ΠΓΔΜ εξακολουθεί να παρουσιάζει ενδιαφέρον για τους Έλληνες επενδυτές λόγω του ευνοϊκού επιχειρηματικού κλίματος (χαμηλή φορολόγηση, σταθερή ισοτιμία κλπ). Όπως προκύπτει και από τις σχετικές αξιολογήσεις διεθνών οργανισμών, το επιχειρηματικό κλίμα είναι ένα από τα βασικά στοιχεία προσέλκυσης ξένων επενδύσεων. Στην ΠΓΔΜ υπάρχει και η δυνατότητα προσέλκυσης ΑΞΕ εντός των Τεχνολογικών και Βιομηχανικών Αναπτυξιακών Ζωνών, όπου τα σχετικά κίνητρα είναι σαφώς βελτιωμένα εφ' όσον ο εκάστοτε επενδυτής απαλλάσσεται για μια δεκαετία από την καταβολή κάθε είδους φόρων (βλ. κεφ. Β'5/5.3). Παρά ταύτα, το Γραφείο μας συστήνει στους ενδιαφερόμενους Έλληνες επενδυτές να προβούν σε ενδελεχή έρευνα σχετικά με τα δεδομένα της συγκεκριμένης αγοράς. Σημαντική επίσης είναι η επιλογή αξιόπιστου τοπικού συνεργάτη, ο οποίος κατά τη γνώμη μας μπορεί να διαδραματίσει θετικό ρόλο στην υλοποίηση και τη λειτουργία της επένδυσης. Ένα θέμα το οποίο θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερος είναι η λειτουργία της δικαιοσύνης στην ΠΓΔΜ η οποία δεν ανταποκρίνεται πάντοτε στα διεθνή πρότυπα και, σε περίπτωση διαφοράς με τοπικό επιχειρηματία, μπορεί η απόφαση των τοπικών δικαστηρίων να μην είναι η αναμενόμενη.

Τέλος, οι ελληνικών κεφαλαίων επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην ΠΓΔΜ, πραγματοποιούν στο πλαίσιο της εταιρικής ευθύνης, δωρεές και κοινωφελή έργα, κυρίως στις κοινότητες εντός των οποίων δραστηριοποιούνται.

2.1. Προτάσεις προσέλκυσης επενδύσεων

Η ΠΓΔΜ είναι χώρα που κατατάσσεται στην ομάδα χωρών υποδοχής άμεσων ξένων επενδύσεων και πολύ λιγότερο ή σχεδόν καθόλου δεν ανήκει στις χώρες εξαγωγής κεφαλαίων με σκοπό τις επενδύσεις σε τρίτες χώρες.

Οι μέχρι στιγμής επενδύσεις επιχειρηματιών της ΠΔΓΜ στην Ελλάδα είναι εξαιρετικά περιορισμένες και δεν μας είναι γνωστή καμία σημαντική επένδυση. Για πολλά χρόνια λειτουργεί στον λιμένα της Θεσσαλονίκης γραφείο της μεγαλύτερης εταιρείας εκτελωνισμού και μεταφορών της ΠΔΓΜ (Fersped), η οποία αποτελεί τον μεγαλύτερο πελάτη του λιμένα.

Οι επιχειρηματίες της ΠΓΔΜ προσανατολίζονται προς την αγορά κυρίως εξοχικών κατοικιών κυρίως στη Θεσσαλονίκη και την Χαλκιδική.

3. Τουρισμός

Η ΠΓΔΜ αποτελεί ως επί το πλείστον χώρα τουριστικής διαμετακόμισης παρά τουριστικό προορισμό.

Σύμφωνα με την Κρατική Στατιστική Υπηρεσία της ΠΓΔΜ, ο αριθμός των τουριστών στη χώρα το 2014 υπερέβη τις 750.000 (εκ των οποίων οι ξένοι τουρίστες ανήλθαν σε 425.214), παρουσιάζοντας αύξηση κατά 3% σε σύγκριση με το 2013, ενώ οι διανυκτερεύσεις άγγιξαν τα 2.200.000.

Σύμφωνα με την ίδια πηγή, οι περισσότεροι ξένοι τουρίστες στην ΠΓΔΜ προέρχονται από τις βαλκανικές χώρες, ενώ την πρώτη θέση το 2014 κατέλαβε η Τουρκία με 63.567 τουρίστες. Η Ελλάδα βρίσκεται στη δεύτερη θέση, με 41.439 τουρίστες το 2014, αυξημένοι κατά 2% σε σύγκριση με το 2013 και στη τρίτη θέση βρίσκεται η Σερβία με 41.013 τουρίστες.

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι, όσον αφορά στους Έλληνες που επισκέπτονται την ΠΓΔΜ, δεν θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως τουρίστες με την αυστηρή έννοια του όρου, καθώς οι λόγοι οι οποίοι συνήθως τους υποκινούν συνίστανται κυρίως στην πραγματοποίηση φθηνών αγορών αγαθών και υπηρεσιών - αλλά και στην έλξη των καζίνο στα νότια της χώρας.

Όσον αφορά στο τουριστικό ρεύμα από την ΠΓΔΜ προς την Ελλάδα, δεν υπάρχουν πρόσφατα επεξεργασμένα και ακριβή στατιστικά δεδομένα από την ΕΛ.ΣΤΑΤ., ωστόσο, σύμφωνα με παλαιότερες μετρήσεις της ανωτέρω Στατιστικής Αρχής, τα εμπειρικά δεδομένα καθώς και τα εγχώρια δημοσιεύματα, αυτό προκύπτει ιδιαίτερος αυξημένο. Κατ' εκτίμηση, ο αριθμός των τουριστών της ΠΓΔΜ στη χώρα μας, σε ετήσια βάση, υπερβαίνει τα 500.000 άτομα.

Οι τουρίστες της ΠΓΔΜ επισκέπτονται τη χώρα μας τόσο τα σαββατοκύριακα ή τα εορταστικά τριήμερα όσο και, κυρίως, το καλοκαίρι, για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Ο κύριος προορισμός τους για παραθέριση είναι οι ακτές της βορείου Ελλάδος (Χαλκιδική και Πιερία, όπου τα ξενοδοχεία, γνωρίζοντας την προτίμηση των τουριστών της ΠΓΔΜ για την περιοχή, προσφέρουν εξαιρετικά ελκυστικά πακέτα), εν τούτοις τα τελευταία χρόνια επιλέγουν όλο και περισσότερες περιοχές της κυρίως Ελλάδος καθώς και τα νησιά.

Σημαντικά, κυρίως για την αγορά της Θεσσαλονίκης, είναι τα μονοήμερα ή ολιγοήμερα ταξίδια των κατοίκων της ΠΓΔΜ για ψώνια. Οι αγορές αυτές αποτελούν έμμεσες εξαγωγές για τη χώρα μας και, βεβαίως, συντελούν στην τόνωση της εγχώριας οικονομίας.

Προτάσεις ενίσχυσης τουριστικών ροών προς τη χώρα μας

Το τουριστικό ρεύμα που κατευθύνεται στη χώρα μας από την ΠΓΔΜ είναι ήδη μεγάλο, αν λάβει κανείς υπ' όψιν τον συνολικό αριθμό κατοίκων της χώρας που ανέρχεται περίπου στα 2 εκατομμύρια. Ο κάθε τρίτος ή τέταρτος πολίτης της χώρας ταξιδεύει έστω και μία φορά το χρόνο στην Ελλάδα.

Με την πάροδο του χρόνου αυξάνεται στην ΠΓΔΜ ο αριθμός ανθρώπων, οι οποίοι διαθέτουν αρκετά υψηλό εισόδημα προκειμένου να πραγματοποιούν ταξίδια σε καινούριους, εκτός από τους παραδοσιακούς, προορισμούς στη χώρα μας. Αυξάνεται δε συνεχώς το ενδιαφέρον αυτών για τους νέους προορισμούς που είναι κυρίως τα ελληνικά νησιά του Ιονίου, αλλά πλέον και του Αιγαίου.

Γεγονός είναι ότι η χώρα μας που αντιπροσωπεύεται από τους επίσημους φορείς του τομέα του τουρισμού, δεν προβάλλει στην ΠΓΔΜ με κανέναν τρόπο την Ελλάδα ως τουριστικό προορισμό. Παρά την ύπαρξη του πολιτικού προβλήματος που αντιμετωπίζει η χώρα μας με την ΠΓΔΜ, το καταναλωτικό κοινό της χώρας στρέφεται με πολύ μεγάλο ενδιαφέρον προς την Ελλάδα, η οποία αποτελεί και τον πρώτο τουριστικό του προορισμό.

Λόγω χαμηλού κόστους, προβάλλονται στην εδώ αγορά, κυρίως από τα τοπικά τουριστικά γραφεία, πακέτα διακοπών εκτός κύριας καλοκαιρινής περιόδου. Το γεγονός αυτό σαφώς συμβάλλει, κυρίως στη βόρεια Ελλάδα, στην παράταση του χρόνου λειτουργίας των ξενοδοχειακών μονάδων. Θα έπρεπε όμως να επικεντρωθούμε σε πακέτα υψηλότερων προδιαγραφών που να απευθύνονται στο αντίστοιχο εισοδηματικό κοινό της ΠΓΔΜ, το οποίο με τη σειρά του, δεν διστάζει να επισκεφθεί την Ελλάδα έστω και μία ημέρα, με σκοπό να απολαύσει ένα γεύμα σε γνωστές ψαροταβέρνες της βόρειου Ελλάδος.

Παράλληλα, θα πρέπει να δωθεί περισσότερη έμφαση στην προώθηση νέων τουριστικών προορισμών στη χώρα μας, οι οποίοι δεν έχουν έως τώρα τύχει ισχυρής προβολής στην αγορά της ΠΓΔΜ. Συγκεκριμένα αναφερόμαστε, μεταξύ άλλων, στις παράκτιες περιοχές της Β.Δ. Ελλάδος, στην Αν. Μακεδονία και στα νησιά των Σποράδων. Η γεωγραφική εγγύτητα των συγκεκριμένων προορισμών και ο συνδυασμός ποιότητας παρεχομένων υπηρεσιών και τιμής, τους καθιστά ιδιαίτερα ελκυστικούς σε ένα ευρύ ηλικιακό φάσμα και σε διαφορετικές εισοδηματικές κατηγορίες του καταναλωτικού κοινού της ΠΓΔΜ.

4. Διασυνοριακό Πρόγραμμα IPA «Ελλάδα-ΠΓΔΜ 2007-2013»

Το 2011 δημοσιεύθηκε η 1^η πρόσκληση για υποβολή προτάσεων για συμμετοχή στο πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας (Συνιστώσα II του προγράμματος IPA) Ελλάδος-ΠΓΔΜ. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ολοκληρώθηκε η διαδικασία αξιολόγησης και επιλογής των προταθέντων διασυνοριακών έργων.

Επελέγησαν δεκαοκτώ συγχρηματοδοτούμενα έργα, των οποίων ο συνολικός προϋπολογισμός ανέρχεται στα 5.291.000 ευρώ. Από το ποσό αυτό, τα 2.986.000

ευρώ αναλογούν στην ελληνική πλευρά και τα 2.305.000 ευρώ στην πλευρά της ΠΓΔΜ, ενώ η συγχρηματοδότηση από το IPA ανέρχεται στο 75% και στο 85% αντιστοίχως. Η υλοποίησή τους ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2012, ενώ επιλέξιμες περιοχές του Προγράμματος στην Ελλάδα είναι οι νομοί Φλώρινας, Πέλλας, Κιλκίς, Σερρών και Θεσσαλονίκης.

Εντός του 2012, δημοσιεύθηκε η 2^η πρόσκληση στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος. Ήδη λοιπόν βρίσκονται σε διαδικασία υλοποίησης 38 προγράμματα, ενώ εντός του 2013 δημοσιεύθηκε η τρίτη πρόσκληση για την υποβολή νέων προτάσεων (με προθεσμία λήξης της υποβολής προτάσεων τον Σεπτέμβριο του 2013). Τα νέα CBC προγράμματα που προκηρύχθηκαν, αφορούν ως επί το πλείστον στους τομείς του περιβάλλοντος, της ενέργειας, της οικονομικής ανάπτυξης, των ανθρωπίνων πόρων, της υγείας και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σημειώνουμε ακόμη ότι, όπως εκτιμά και η πλευρά της ΠΓΔΜ (Γραμματεία Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της ΠΔΓΜ), η πορεία των CBC προγραμμάτων Ελλάδος – ΠΓΔΜ είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική, ειδικά σε σύγκριση με τα CBC μεταξύ της χώρας της και των άλλων όμορων χωρών (Αλβανίας και Βουλγαρίας).

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι τα εν λόγω χρηματοδοτικά προγράμματα δημιουργούν επίσης ευκαιρίες για τη δραστηριοποίηση ελληνικών εταιρειών στην ΠΓΔΜ, όπως εξ άλλου συμβαίνει και με το Πρόγραμμα IPA της ΕΕ

5. Διμερής αναπτυξιακή βοήθεια

Η Ελλάδα έχει συνεισφέρει σημαντικά ποσά για αναπτυξιακή βοήθεια στην ΠΓΔΜ από την περίοδο της ανεξαρτησίας της μέσω διαφόρων προγραμμάτων. Χαρακτηριστικά, μόνο την περίοδο 2006-2009, προσέφερε αναπτυξιακή βοήθεια ύψους 8 εκατ. δολαρίων.

Οικονομική βοήθεια έχει προσφερθεί από την ελληνική πλευρά και στο πλαίσιο του Ελληνικού Σχεδίου για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων-ΕΣΟΑΒ (Hellenic Plan for the Economic Reconstruction of the Balkans-HiPERB), το οποίο πλέον έχει πάψει να ισχύει.

Επίσης, η Ελλάδα έχει καταθέσει από το 2002 στην Κεντρική Τράπεζα της ΠΓΔΜ 2 εκατ. ευρώ για την κατασκευή σταθμού βιολογικού καθαρισμού στη Γευγελή. Το 2010 υπεγράφη με την ελβετική κυβέρνηση (Ελβετικό Γραφείο Συνεργασίας στην ΠΓΔΜ), η οποία συγχρηματοδοτεί το έργο, συμφωνία για την παροχή της συνχρηματοδότησης.

Το έργο «Σταθμός διαχείρισης αποβλήτων υδάτων στη Γευγελή» αντιμετώπισε, μέχρι πρόσφατα σοβαρά προβλήματα, τα οποία οδήγησαν σε σημαντική καθυστέρηση. Ουσιαστικό ρόλο στην καθυστέρηση, πέρα από διάφορα άλλα τεχνικά θέματα, έπαιξε και η αδυναμία της εδώ πλευράς να εξασφαλίσει την εκταμίευση χρημάτων από τον λογαριασμό στον οποίο βρίσκονται τα χρήματα της ελληνικής συμμετοχής, που κατατέθηκαν το 2002 (11.12.2002 ποσό 2 εκ.ευρώ) στην Κεντρική Τράπεζα της χώρας. Μέχρι πρόσφατα τα χρήματα αυτά ήταν σε ειδικό λογαριασμό του

Υπουργείου Οικονομικών στην ως άνω Τράπεζα δεδομένου ότι το εν λόγω Υπουργείο ήταν η αντισυμβαλλόμενη πλευρά και είχε την αρμοδιότητα και την ευθύνη υλοποίησης του έργου. Αργότερα, το έργο αυτό ανατέθηκε στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και λογικά θα έπρεπε τα χρήματα αυτά να είχαν τεθεί στη διάθεση του νέου αρμόδιου φορέα, πράγμα που έγινε μετά από πολλές παρεμβάσεις πρόσφατα.

Τα χρήματα της ελληνικής πλευράς προορίζονται για την κάλυψη του κόστους κατασκευής του ελληνικού τμήματος του έργου (LOT 2) και ένα τμήμα τους έπρεπε να είχε καταβληθεί ως προκαταβολή στον Έλληνα κατασκευαστή, εντός του 2014, μόλις ολοκληρώθηκε η διαδικασία αξιολόγησης του σχετικού διαγωνισμού και η επιλογή του συγκεκριμένου επιχειρηματία.

Λόγω της μη προκαταβολής του προβλεπόμενου ποσού στον δικαιούχο και την επακόλουθη αδυναμία του να ανταπεξέλθει στις συμβατικές του υποχρεώσεις, προκλήθηκε σημαντική καθυστέρηση.

Μέσα στο χειμώνα προστέθηκαν και σοβαρές ζημιές στο έργο λόγω των καταστροφικών πλημμυρών και τις μεγάλης ανόδου της στάθμης του Βαρδάρη. Η ελβετική πλευρά δεσμεύθηκε να αναλάβει την αποκατάσταση των ζημιών και την κατασκευή αντιπλημμυρικών έργων. Αυτή τη στιγμή, τα εμπόδια έχουν ξεπεραστεί και το έργο έχει μπει σε τροχιά υλοποίησης.

5.1. Δυνατότητες διμερούς συνεργασίας στο πλαίσιο των αναπτυξιακών προγραμμάτων

Στο πλαίσιο του IPA, παρουσιάζονται διάφορες δυνατότητες για διμερείς συνεργασίες, κυρίως μέσω των προγραμμάτων twinnings. Τις μεγαλύτερες ωστόσο δυνατότητες προσφέρει η Συνιστώσα (Component) II του προγράμματος, η οποία αφορά στη διασυνοριακή συνεργασία (Cross Border Cooperation - CBC) και αποσκοπεί στην ανάπτυξη των όμορων περιοχών των δύο χωρών. Ήδη, όπως προαναφέρθηκε, έχουν επιλεγεί ή βρίσκονται υπό εξέλιξη συνολικά 56 έργα διμερούς συνεργασίας στο Διασυνοριακό Πρόγραμμα IPA «Ελλάδα-ΠΓΔΜ 2007-2013.

Για τα προγράμματα που εντάσσονται στο πλαίσιο του CBC υπάρχει εξαιρετικά μεγάλο ενδιαφέρον από τις δύο πλευρές, καθώς είναι προς το κοινό όφελος. Επιπλέον, η συνεργασία των δύο πλευρών για τα προγράμματα αυτά είναι ιδιαίτερα επιτυχής, καθώς τα θέματα προς αντιμετώπιση και οι ανάγκες είναι κοινά, όπως κοινός είναι και ο τρόπος με τον οποίο τα αντιλαμβάνεται και τα προσεγγίζει η κάθε πλευρά, εφ' όσον οι δύο λαοί διαθέτουν, σε μεγάλο βαθμό, παραπλήσια νοοτροπία, αντιλήψεις, συνήθειες και τρόπο σκέψης.

Και σε άλλους τομείς όμως, πέραν των συγκεκριμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων, η ελληνική πλευρά είναι πρόθυμη και σε θέση να προσφέρει τις εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις που διαθέτει, κυρίως σε θέματα εκσυγχρονισμού υπηρεσιών, μηχανοργάνωσης και ηλεκτρονικής διαδίκτυωσης, αλλά και την εμπειρία της σε θέματα εναρμόνισης με την ΕΕ ως χώρα – μέλος αυτής.

Ενδεικτική περίπτωση αποτελεί το γεγονός ότι η ελληνική εταιρεία Intrasoft κατέλαβε την πρώτη θέση στο διαγωνισμό που προκηρύχθηκε από τη Γενική Διεύθυνση Τελωνείων της χώρας, με αντικείμενο την αναβάθμιση της μηχανοργάνωσής της. Όλα αυτά τα ζητήματα σχετίζονται με την προσπάθεια εναρμόνισης της λειτουργίας των Τελωνείων της ΠΓΔΜ με τις προδιαγραφές της ΕΕ, εν όψει της ενδεχόμενης προοπτικής έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων της χώρας.

Επιπλέον η ελληνική εταιρεία, η ΑΚΤΩΡ, έχει αναλάβει το μεγαλύτερο, από άποψη προϋπολογισμού, έργο δημοσίων υποδομών στη χώρα, και συγκεκριμένα την κατασκευή του οδικού Διαδρόμου Χ, αξίας 270 εκατ. ευρώ, ο οποίος κατασκευάζεται με χρηματοδότηση, ύψους 45 εκατ. ευρώ, από την ΕΕ μέσω του προγράμματος IPA, καθώς και με λήψη δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Επίσης, τον Οκτωβρίο του 2013 πραγματοποιήθηκε στον μεθοριακό σταθμό της Δοϊράνης η διμερής συνάντηση για την έναρξη του ευρωπαϊκού προγράμματος διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών, αντικείμενο του οποίου είναι η ανάπτυξη της υποδομής των μεθοριακών σταθμών Δοϊράνη, από ελληνικής πλευράς, και Bogodica από πλευράς ΠΓΔΜ. Το πρόγραμμα αυτό έχει ολοκληρωθεί με επιτυχία.

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα του οποίου η υλοποίηση έχει καθυστερήσει και για το οποίο ζητείται από τις αρμόδιες αρχές η σχετική παράταση. Υπολογίζεται ότι το έργο ύψους 1.200.000 ευρώ, εκ των οποίων οι 200.000 αφορούν το έργο από την πλευρά της ΠΓΔΜ (αρμόδια Υπηρεσία είναι η Γενική Διεύθυνση Τελωνείων της χώρας) και το 1.000.000 αντιστοιχεί στο έργο αναβάθμισης του μεθοριακού σταθμού της Δοϊράνης, αναμένεται να ολοκληρωθεί στις 9 Αυγούστου 2014.

Από ελληνικής πλευράς ολοκληρώθηκε ο διαγωνισμός για την κατακύρωση της εταιρείας που θα εκπονήσει τη μελέτη, βάσει της οποίας θα πραγματοποιηθεί το έργο. Υπολογιζόταν ότι η οριστική μελέτη θα ήταν διαθέσιμη εντός του Ιανουαρίου για να ακολουθήσει, στα τέλη Ιανουαρίου με αρχές Φεβρουαρίου, η προκήρυξη δύο διεθνών διαγωνισμών εκ μέρους του Έλληνα εταίρου, ήτοι της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας – Θράκης, για το ελληνικό τμήμα του έργου. Οι δύο αυτοί διαγωνισμοί είναι υποχρεωτικό να δημοσιευθούν στην επίσημη εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σε δύο ελληνικές ημερήσιες εφημερίδες και στο ΦΕΚ σύμφωνα με τους ευρωπαϊκούς κανόνες που διέπουν τους διεθνείς διαγωνισμούς. Ο ένας από τους διαγωνισμούς αφορά στο κατασκευαστικό κομμάτι του έργου και ο άλλος στην προμήθεια υλικού για την αναβάθμιση του υλικοτεχνικού εξοπλισμού των εγκαταστάσεων των μεθοριακών σταθμών.

6. Δράσεις Οικονομικής Διπλωματίας-Εκδηλώσεις-Απήχηση

Εντός του 2014 το Γραφείο μας προέβη στις ακόλουθες δράσεις – εκδηλώσεις:

Παρεμβάσεις του Γραφείου μας για την αντιμετώπιση προβλημάτων στην ΠΓΔΜ των ακόλουθων Ελλήνων επιχειρηματιών – επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων

Πάρα πολύ συχνά ανακύπτουν προβλήματα Ελλήνων επιχειρηματιών και θέματα εμπορικών – οικονομικών διαφορών τους με εγχώριους επιχειρηματίες, φορείς ή και κρατικές υπηρεσίες της ΠΓΔΜ, για τα οποία το Γραφείο μας προβαίνει σε άμεσες παρεμβάσεις και σε κατάλληλες ενέργειες.

Για την πλειονότητα εξ αυτών, ενημερωνόμαστε τηλεφωνικώς από τους ενδιαφερομένους ή κατόπιν προσωπικής τους παρουσίας στο Γραφείο μας και υποχρεωνόμαστε, λόγω του επείγοντος χαρακτήρα τους, να προβαίνουμε σε τηλεφωνικές παρεμβάσεις και σε απευθείας προφορικές συνεννοήσεις με τους εγχώριους αρμοδίους φορείς. Η πιεστική ωστόσο κατάσταση δεν επιτρέπει την ύπαρξη επίσημης αλληλογραφίας και την καταγραφή, από πλευράς μας, των προβλημάτων και των αντίστοιχων ενεργειών μας.

Παρακολουθήσεις των κάτωθι ημερίδων, συνεδρίων και εκδηλώσεων:

Ενδεικτικά αναφέρουμε:

Συνεδριάσεις της Υποεπιτροπής της ΕΕ:

- για θέματα εμπορίου, βιομηχανίας, τελωνείων και φορολογίας
- για θέματα μεταφορών, περιβάλλοντος, ενέργειας και περιφερειακής ανάπτυξης

Παρουσιάσεις χρηματοδοτούμενων από την ΕΕ προγραμμάτων που υλοποιούνται στην ΠΓΔΜ, όπως:

- Επίσημη έναρξη Νέου Ψηφιακού Συστήματος Μεταφορών από Υπηρεσία Τελωνείων, New Computerised Transit System (NCTS) χρηματοδοτούμενο από Ε.Ε. 28 Φεβρουαρίου
- Επίσημη ολοκλήρωση Ευρωπαϊκού Προγράμματος "Industrial zones and commercial roads in the cross-border area" 4 Μαρτίου
- Επίσημη ολοκλήρωση Ευρωπαϊκού Προγράμματος "Support to the State Statistical Office for capacity building and improving compliance of statistics with EU standards" EU InfoCentre 30 Ιουνίου
- Παρουσίαση προγράμματος Ε.Ε. Support to efficient prevention and fight against corruption will be organised at the EU InfoCentre. 22 Σεπτεμβρίου
- Επίσημη έναρξη Ευρωπαϊκού Προγράμματος "Promoting Social Dialogue" που πραγματοποιήθηκε στο ξενοδοχείο Holiday Inn 21 Οκτωβρίου
- Επίσημη έναρξη ευρωπαϊκών προγραμμάτων για την τελωνειακή διοίκηση της χώρας
- Παρουσίαση συμπερασμάτων Έκθεσης προόδου και στρατηγικής διεύρυνσης για ΠΓΔΜ, 8 Οκτωβρίου
- Συνάντηση για χρηματοδοτούμενο από Ε.Ε πρόγραμμα "Technical Assistance to the Ministry of Information Society and Administration and strengthening the implementation of the national system for training coordination" που πραγματοποιήθηκε στο EU InfoCentre 5 Δεκεμβρίου
- Εκδήλωση ολοκλήρωσης προγράμματος διασυνοριακής συνεργασίας «Επισκευή Κτιρίου Τελωνείου Μπογκορόντιτσα»

Ακόμη, παρευρεθήκαμε σε:

- Εγκαίνια καταστήματος Goody's στο εμπορικό κέντρο VERO CENTER στα Σκόπια 17 Ιανουαρίου
- Εγκαίνια καταστήματος i-bank της Stopanska Banka (συμφερόντων Ε.Ε) στα Σκόπια – 28 Ιανουαρίου
- Ενημερωτικό Συνέδριο για θέματα Διαιτησίας στο Οικονομικό Επιμελητήριο.
- 3^ο ερευνητικό συνέδριο της Κεντρικής Τράπεζας της πΓΔΜ με τίτλο «Towards Recovery and Sustainable Growth in the Altered Global Environment» 28-29 Απριλίου
- Συνάντηση με εκπρόσωπο κλιμακίου ΔΝΤ κα Ivanna Vladkova Holler στο Γραφείο Αντιπροσωπείας της Ε.Ε.
- 11^η Συνάντηση Επιτροπής Σταθεροποίησης & Σύνδεσης ΕΕ – πΓΔΜ 11 Ιουνίου
- Εγκαίνια νέου σουπέρ μάρκετ Carrefour-Μαρινόπουλος στο Τέτοβο. 27 Αυγούστου
- Εκδήλωση για τα εβδομήντα χρόνια λειτουργίας της τράπεζας Stopanska στον εκθεσιακό χώρο Metropolis Arena 24 Νοεμβρίου
- Επίσκεψη σε έργα που υλοποιούνται στο πλαίσιο προγραμμάτων διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ Ελλάδος και πΓΔΜ στις πόλεις Μοναστήρι και Ρέσεν με κλιμάκιο του Γραφείου της Ε.Ε. στα Σκόπια (Διεθνές Συνέδριο "Good Regional Practices for Ensuring Holistic Development of Pre-school Children" στο ξενοδοχείο Theater στο Μοναστήρι, έργα ανακατασκευής και διαμόρφωσης του περιβάλλοντος στο Ζωολογικό κήπο Μοναστηρίου 21 Αυγούστου.
- Επίσκεψη σε πόλη Στρούμνιτσα όπου πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με Έλληνες επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή. Καταγραφή προβλημάτων και ενέργειες επίλυσης τους.

Συναντήσεις στο πλαίσιο παρακολούθησης του Προγράμματος «Δημιουργία Σταθμού Διαχείρισης Αποβλήτων Υδάτων στην Γευγελή»

- Συνεδρίαση της Κατευθυντήριας Επιτροπής του Προγράμματος «Δημιουργία Σταθμού Διαχείρισης Αποβλήτων Υδάτων στην Γευγελή», η οποία έλαβε χώρα στη Γευγελή – 16 Μαΐου
- Συναντήσεις με εκπροσώπους της ελβετικής Γενικής Γραμματείας Οικονομικών Υποθέσεων SECO σε τακτά διαστήματα

Συναντήσεις Υπαλλήλων του Γραφείου μας με επιχειρηματίες, φορείς και εγχώριους και ξένους αξιωματούχους

Έχουν λάβει σχετικά χώρα:

- Επισκέψεις Υπαλλήλων Γραφείου σε ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην πΓΔΜ
- Συναντήσεις με επιχειρηματίες που επισκέφθηκαν το Γραφείο μας
- Συνάντηση των εμπορικών και οικονομικών συμβούλων των χωρών της ΕΕ στην πΓΔΜ
- Συναντήσεις με εγχώριους αξιωματούχους
- Συναντήσεις με επικεφαλής εγχώριων φορέων
- Συναντήσεις με εκπροσώπους της ΕΕ και άλλων διεθνών οργανισμών στην πΓΔΜ

Διοργάνωση Επιχειρηματικής Ημερίδας στο Μοναστήρι, 11 Νοεμβρίου 2014, με τη συμμετοχή των Επιμελητηρίων Κοζάνης, Φλώρινας και του Επιμελητηρίου Μοναστηρίου.

Πραγματοποιήθηκε παρουσίαση του Οργανισμού Λιμένος Ηγουμενίτσας και επιχειρηματικές συναντήσεις μεταξύ επιχειρηματιών των δύο πλευρών.

Συμβολή του Γραφείου μας στην υλοποίηση Διεθνών Εκθέσεων και εκθεσιακών εκδηλώσεων

- Υποστήριξη, σε συνεργασία με τους διοργανωτικούς φορείς, ελληνικών συμμετοχών στην έκθεση Tehnoma και στην έκθεση Τουρισμού στον εκθεσιακό χώρο των Σκοπίων.
- Συνεργασία με Helexpro κ.ά. φορείς

Ενέργειες του Γραφείου μας για την ίδρυση μεικτού επιχειρηματικού συμβουλίου μεταξύ Ελλήνων και Σκοπιανών επιχειρηματιών σε συνεργασία με το Οικονομικό Επιμελητήριο Σκοπίων και το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών.

Συμμετοχή του Γραφείου μας στην προσπάθεια διοργάνωσης επιχειρηματικής ημερίδας με την ΠΓΔΜ στο ΕΒΕΑ

- Συναντήσεις με εγχώριους αξιωματούχους
Με σκοπό την αντιμετώπιση διαφόρων προκυπτόντων θεμάτων και την επίλυση προβλημάτων, αλλά και στο πλαίσιο της διακρατικής συνεργασίας (ιδίως με τη Γραμματεία Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της ΠΓΔΜ) για την παρακολούθηση της εξέλιξης των προγραμμάτων διασυνοριακής συνεργασίας και των λοιπών ευρωπαϊκών προγραμμάτων (λ.χ. twinnings στο πλαίσιο του IPA), προκειμένου να είμαστε σε θέση να ενημερώνουμε εγκαίρως και να διευκολύνουμε τη συμμετοχή ελληνικών φορέων και εταιρειών σε αυτά. Ως εκ τούτου, είχαμε συχνές συναντήσεις με την αρμόδια Διευθύντρια κα Orhideja Kaljosevska και σχετική συνομιλία με τον αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης της ΠΓΔΜ και αρμόδιο για ευρωπαϊκά θέματα, κ. Fatmir Besimi.

Επίσης, το Γραφείο μας διατηρεί πολύ καλές σχέσεις συνεργασίας με τη Διεύθυνση Οικονομικής Διπλωματίας του ΥΠΕΞ της ΠΓΔΜ και με τη Γενική Διεύθυνση Τελωνείων της χώρας.

- Συναντήσεις με επικεφαλής εγχώριων φορέων
Καλλιέργεια και διατήρηση πολύ καλών σχέσεων συνεργασίας με εγχώριους φορείς, όπως Οικονομικό Επιμελητήριο Σκοπίων, με τους αρμόδιους διευθυντές του αλλά και τον ίδιο τον Πρόεδρό του.
- Συναντήσεις με εκπροσώπους της ΕΕ και άλλων διεθνών οργανισμών στην ΠΓΔΜ, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της αντιπροσωπείας της ΕΕ

Πληροφόρηση εμπορικού – οικονομικού χαρακτήρα προς φορείς και επιχειρήσεις της Ελλάδος και ειδικά ενημερωτικά δελτία για προκηρύξεις διαγωνισμών στην ΠΓΔΜ

Το Γραφείο μας δέχεται καθημερινά τηλεφωνήματα ενδιαφερομένων Ελλήνων επιχειρηματιών, οι οποίοι ζητούν πληροφορίες για την εδώ αγορά καθώς και για το επενδυτικό κλίμα της χώρας. Στα αιτήματά τους αυτά, τα οποία μας τίθενται προφορικών ή γραπτώς, το Γραφείο μας ανταποκρίνεται πάντοτε άμεσα.

Περαιτέρω, πραγματοποιούμε συναντήσεις με Έλληνες επιχειρηματίες προκειμένου να τους ενημερώσουμε γενικά για την οικονομική κατάσταση στη χώρα και, ειδικότερα, για τους κλάδους ενδιαφέροντός τους.

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται επίσης και η τροφοδότηση της διαδικτυακής πύλης www.agora.mfa.gr με πληροφορίες οικονομικού περιεχομένου για την ΠΓΔΜ, η σύνταξη ειδικών ενημερωτικών δελτίων για προκηρύξεις διαγωνισμών στην ΠΓΔΜ και η παρακολούθηση της πορείας των διαγωνισμών όπου συμμετέχουν ελληνικές εταιρείες και φορείς.

Ιδιαίτερως έγκαιρη και ειδική πληροφόρηση, καθώς και προτάσεις για προγράμματα, κυρίως twinning, που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Προγράμματος IPA

Τομέας τουρισμού

Παροχή ενημέρωσης σε τουριστικά γραφεία της ΠΓΔΜ, προκειμένου να την αξιοποιήσουν για την προσέλκυση τουριστών στη χώρα μας.

Αρωγή σε τουριστικά γραφεία τόσο της Ελλάδος όσο και της ΠΓΔΜ για την αντιμετώπιση προβλημάτων που ανακύπτουν.

Διοργάνωση συμμετοχής τουριστικών γραφείων της ΠΓΔΜ στην έκθεση Philoxenia στη Θεσσαλονίκη.

Λοιπά

- Ενημέρωση εγχώριων επιμελητηρίων σχετικά με την ελληνική ζήτηση για συνεργασία καθώς και σχετικά με τα προσφερόμενα προς εξαγωγή ελληνικά προϊόντα.
- Παρουσία του Γραφείου μας σε εκδηλώσεις που διοργανώνουν εταιρείες ελληνικών συμφερόντων στην ΠΓΔΜ στο πλαίσιο της εταιρικής τους ευθύνης, προκειμένου να καταστεί έκδηλη η διάθεση και η ετοιμότητά μας να τους προσφέρουμε πάντοτε την αρωγή και τη στήριξή μας.

7. Προτάσεις αναλήψεως εξειδικευμένων δράσεων προς ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας στην αγορά

Το Γραφείο μας σε συνεργασία με το Οικονομικό και Εμπορικό Επιμελητήριο της χώρας προγραμματίζει τη διοργάνωση ημερίδας ενημέρωσης των Ελλήνων επιχειρηματιών για το θεσμό της διαιτησίας (arbitrage) και τη δυνατότητα επίλυσης οικονομικών και εμπορικών διαφορών με τις ντόπιες επιχειρήσεις προκειμένου να αποφεύγονται οι εμπλοκές με το δικαστικό σύστημα της χώρας.

8. Διεθνείς Εκθέσεις

Τις απαραίτητες πληροφορίες για τη διοργάνωση εκθέσεων στην ΠΓΔΜ μπορεί να αναζητήσει κανείς στον ακόλουθο διαδικτυακό τόπο της Έκθεσης Σκοπίων:

<http://www.eragrupa.mk/kalendar/PDF/c7e1f00a0601f68ac53c78dbae0fdf83.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ1 ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ

Όπως αναφέραμε ανωτέρω, παρά την ύπαρξη του προβλήματος του ονόματος, η εικόνα που έχουν οι κάτοικοι της ΠΓΔΜ για τη χώρα μας είναι θετική, όπως αυτό μεταφράζεται στον αριθμό επισκεπτών στη χώρα μας, τόσο για διακοπές όσο και για την πραγματοποίηση αγορών. Από τη στιγμή δε που επετράπη στην Ελλάδα η απόκτηση ακινήτων από κατοίκους τρίτων χωρών, αυξήθηκε αισθητά το σχετικό ενδιαφέρον ανάμεσα στους κατοίκους της ΠΔΓΜ που διαθέτουν τα απαραίτητα οικονομικά μέσα, και ήδη έχουν πραγματοποιηθεί και πάρα πολλές αγοραπωλησίες, κυρίως στις παραθαλάσσιες περιοχές της βορείου Ελλάδας.

Εξ άλλου, η συμπεριφορά του κόσμου προς τους Έλληνες πολίτες που με οποιαδήποτε ιδιότητα βρίσκονται στην ΠΓΔΜ, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως εχθρική. Από την άλλη πλευρά, σε δημοσκοπήσεις που πραγματοποιούνται στην ΠΓΔΜ, αρκετές φορές εμφανίζεται η Ελλάδα ως εχθρική προς τα συμφέροντα της χώρας. Δεν γνωρίζουμε βέβαια κατά πόσο οι απαντήσεις αυτές είναι κατευθυνόμενες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πέραν των καθαρά οικονομικών – εμπορικών σχέσεων, δυνατότητες διμερούς συνεργασίας προσφέρονται και στο πλαίσιο των χρηματοδοτούμενων από την ΕΕ προγραμμάτων.

Όσον αφορά κατ' αρχάς στην ευρωπαϊκή οικονομική βοήθεια προς τη χώρα, την 1/1/2007 άρχισε η εφαρμογή του νέου προενταξιακού προγράμματος IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance), ενώ τον Ιούνιο του 2009 υιοθετήθηκε το πολυετές πρόγραμμα ενδεικτικού σχεδιασμού (MIPD), ενώ ετοιμάζεται πλέον το νέο πρόγραμμα IPA, το οποίο καλύπτει την περίοδο 2014 – 2020. Επιπροσθέτως, η χώρα συνεχίζει να επωφελείται από περιφερειακά και οριζόντια προγράμματα.

Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας (Instrument for Pre-Accession Assistance - IPA) της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας (Instrument for Pre-Accession Assistance - IPA) θεσπίστηκε, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1085/2006 του Συμβουλίου, της 17ης Ιουλίου 2006, με σκοπό τη συνδρομή των δικαιούχων χωρών, μεταξύ των οποίων και η ΠΓΔΜ, κατά τη σταδιακή τους ευθυγράμμιση με τις προδιαγραφές και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το IPA αποτελείται από πέντε συνιστώσες, ήτοι:

- ❖ τη συνιστώσα «συνδρομή για τη μεταβατική περίοδο και οικοδόμηση θεσμών», η οποία αποσκοπεί στην ενίσχυση των χωρών κατά τη μεταβατική τους πορεία προς την Ε.Ε.,
- ❖ τη συνιστώσα «διασυνοριακή συνεργασία», η οποία αποσκοπεί στη στήριξη των δικαιούχων χωρών στον τομέα της διασυνοριακής συνεργασίας και στην προαγωγή του διαλόγου μεταξύ τοπικών και περιφερειακών αρχών των γειτνιαζουσών χωρών (όπως η Ελλάδα).
- ❖ τη συνιστώσα «περιφερειακή ανάπτυξη», η οποία αποσκοπεί στην υποστήριξη της προετοιμασίας της χώρας για την εφαρμογή της κοινοτικής πολιτικής συνοχής και, ιδίως, για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ταμείο Συνοχής,
- ❖ τη συνιστώσα «ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων», η οποία αφορά στην προετοιμασία για την πολιτική συνοχής και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο,
- ❖ τη συνιστώσα «αγροτική ανάπτυξη», η οποία αφορά στην προετοιμασία για την κοινή αγροτική και τις συναφείς πολιτικές και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ).

Συνεπώς, το IPA προσφέρει ένα ορθολογικό και ενιαίο πλαίσιο το οποίο αντικατέστησε, από την 1η Ιανουαρίου 2007, τα προγράμματα προς όφελος των υποψήφιων χωρών για την περίοδο 2000-2006, ήτοι τα προγράμματα Phare, SAPARD, ISPA, τη διασυνοριακή συνεργασία (CBC) που υπάγεται στο Phare, την προενταξιακή δημοσιονομική βοήθεια προς όφελος της Τουρκίας και το πρόγραμμα CARDS.

Το IPA χορηγεί βοήθεια ανάλογη με την πρόοδο που έχει πραγματοποιηθεί από τις δικαιούχους χώρες και με τις ανάγκες τους, όπως αυτές προκύπτουν από τις αξιολογήσεις και τα ετήσια έγγραφα στρατηγικής της Επιτροπής.

Νέο πρόγραμμα IPA (2014-2020)

Σύμφωνα με την παρουσίαση, από την Ευρωπαϊκή Αντιπροσωπεία στην ΠΓΔΜ, του νέου προγράμματος IPA, τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού έχουν ως εξής:

A. Από την εφαρμογή του προγράμματος IPA της προηγούμενης περιόδου (2007 – 2013), προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα ή «μαθήματα»:

- Η επίδραση της αναπτυξιακής βοήθειας στην προηγούμενη φάση του προγράμματος δεν έφτανε πάντοτε στον επιθυμητό βαθμό.
- Οι λύσεις "καρμπόν" (one size fits all) αποδείχθηκαν μη κατάλληλες και στο εξής θα πρέπει να υπάρχουν διαφοροποιήσεις.
- Θα πρέπει ακόμη να επιδεικνύεται μεγαλύτερη ελαστικότητα (στην κατανομή, τον προγραμματισμό, την εφαρμογή κλπ).
- Απαιτείται τέλος απλοποίηση στον προγραμματισμό, ο οποίος θα είναι πολυετής (multi-annual).

B. Στόχοι του νέου προγράμματος είναι:

- Η ενίσχυση των πολιτικών μεταρρυθμίσεων.
- Η καλή διακυβέρνηση και η ενίσχυση των θεσμών.
- Σταθερή κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη με πολυετή χρονικό ορίζοντα.
- Η αυξημένη αρμοδιότητα (ownership) της δικαιούχου χώρας σε σχέση με την ατζέντα των μεταρρυθμίσεων.

Γ. Η διαφοροποίηση μεταξύ IPA – (2007-2013) και IPA II (2014-2020) συνίσταται κυρίως στα εξής:

- Η χρηματοδοτική βοήθεια θα παρέχεται πλέον με τους ίδιους όρους τόσο στις υποψήφιες όσο και στις εν δυνάμει υποψήφιες χώρες.
- Οι Συνιστώσες (Components) που έως τώρα συνέθεταν τη δομή του προγράμματος, θα αντικατασταθούν από συνολικές Στρατηγικές ανά χώρα.
- Θα ισχύσει η λογική της (συν)χρηματοδότησης Στρατηγικών για την ανάπτυξη τομεακών πολιτικών, παρά επιμέρους προγραμμάτων.
- Η εφαρμογή θα βασίζεται στην Διατομεακή Προσέγγιση (Sector Based Approach).
- Ιδιαίτερη έμφαση θα δίνεται στην αξιολόγηση της πρόοδου και των αποτελεσμάτων.

Η Κυβέρνηση της ΠΔΓΜ θα έχει την αρμοδιότητα της διατύπωσης των αναγκών της χώρας που θα πρέπει να καλυφθούν στο πλαίσιο του κάθε τομέα και να αναπτύσσει τις αντίστοιχες στρατηγικές, ενώ η ΕΕ θα δρα συμπληρωματικά, προσφέροντας την απαραίτητη βοήθεια στην Κυβέρνηση προκειμένου να εφαρμόσει τις προτεραιότητές της ως προς την ανάπτυξη πολιτικών.

Ακόμη, οι Τομείς που έχουν ήδη επιλεγεί στο πλαίσιο του νέου IPA και οι οποίοι θα αντικαταστήσουν τις έως τώρα Συνιστώσες, είναι οι ακόλουθοι:

- Επιχειρηματικός τομέας
- Ανθρώπινοι πόροι

- Αγροτική και Περιφερειακή ανάπτυξη
- Περιβάλλον
- Μεταφορές
- Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις
- Μεταρρυθμίσεις της Δημόσιας Διοίκησης

Τέλος, τα Προγράμματα Διασυνοριακής Συνεργασίας της υπό κατάργηση Συνιστώσας II, τα οποία, όπως προκύπτει από την παράθεση των ανωτέρω τομέων, δεν εντάσσονται σε κανέναν από αυτούς, σύμφωνα με τη διαβεβαίωση που δόθηκε από την Ευρωπαϊκή Αντιπροσωπεία θα συνεχίσουν να υφίστανται, χωρίς ωστόσο να έχει προσδιοριστεί ακόμη το κατάλληλο σχήμα.

Λοιπά αναπτυξιακά προγράμματα που χρηματοδοτούνται ή συγχρηματοδοτούνται από την ΕΕ και διάφορους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς:

I. Το πρόγραμμα-πλαίσιο για την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία (Competitiveness and Innovation Framework Programme - CIP), που στοχεύει στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) και υποστηρίζει τις δραστηριότητες καινοτομίας όπως είναι, μεταξύ άλλων, η χρήση τεχνολογιών της πληροφορικής και των επικοινωνιών καθώς και η αυξημένη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η ενεργειακή απόδοση. Εξασφαλίζει επίσης καλύτερη πρόσβαση στη χρηματοδότηση καθώς και υποστηρικτικές υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις, ειδικά στην περιφέρεια.

Το CIP καλύπτει την περίοδο 2007-2013 και ο συνολικός προϋπολογισμός του, για όλες τις δικαιούχες χώρες, ανέρχεται στα 3,6 δισ. ευρώ.

Το CIP διαιρείται σε τρία λειτουργικά προγράμματα:

- το πρόγραμμα «Επιχειρηματικότητα και καινοτομία»
- το πρόγραμμα στήριξης της πολιτικής για τις τεχνολογίες της πληροφορικής και των επικοινωνιών
- το πρόγραμμα «Ευφυής Ενέργεια-Ευρώπη»

Στο πλαίσιο του CIP - Intelligent Energy Europe (IEE), η Ευρωπαϊκή Ένωση πρόκειται να προσφέρει επιχορηγήσεις, ύψους 65 εκατ. ευρώ σε πανευρωπαϊκό επίπεδο και μέσω του προγράμματος, σε εταιρείες και φορείς των 28 χωρών της ΕΕ, καθώς επίσης και της Νορβηγίας και ΠΓΔΜ, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον τομέα των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Για το λόγο αυτό και δημοσιεύτηκε (αρχές 2013) προκήρυξη για υποβολή αιτήσεων, με προθεσμία λήξης την 8^η Μαΐου. Βάσει των όρων της προκήρυξης, επιλέξιμες ήταν οι εταιρείες και οι φορείς που πρόκειται να υλοποιήσουν έργα ενεργειακής απόδοσης - ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, από κοινού με τουλάχιστον τρεις εταίρους από τις ως άνω αναφερόμενες χώρες. Αυτό σημαίνει, όπως δήλωσαν εκπρόσωποι του Οικονομικού Επιμελητηρίου της ΠΓΔΜ, ότι οι εγχώριες εταιρείες θα πρέπει να εξετάσουν τις δυνατότητες για από κοινού υποβολή αιτήσεων με εταίρους από την ΕΕ για τη λήψη των προαναφερθέντων κονδυλίων, προκειμένου να χρηματοδοτήσουν έργα τους στον εν θέματι τομέα. Σημειώνεται ότι η κατανομή των κονδυλίων δεν γίνεται ανά χώρα αλλά ανά πρόγραμμα και η αξιολόγηση και επιλογή γίνεται από φορέα της ΕΕ.

II. Το CIP το διαδέχεται το νέο πρόγραμμα για την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (**Cosme**), το οποίο θα εφαρμοστεί από το 2014 έως το 2020, με προβλεπόμενο προϋπολογισμό 2,5 δισ. ευρώ. Στόχο του προγράμματος αποτελεί η διευκόλυνση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση για τις ΜΜΕ, η δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ίδρυση επιχειρήσεων και την ανάπτυξή τους, η ενθάρρυνση της επιχειρηματικής κουλτούρας στην Ευρώπη, η αύξηση της βιώσιμης ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της ΕΕ και η ενίσχυση των ΜΜΕ προκειμένου να επεκταθούν εκτός των συνόρων της χώρας και να αποκτήσουν πρόσβαση στις διεθνείς αγορές. Θα πρέπει να τονίσουμε στο σημείο αυτό ότι, όπως προβλέπεται στο πλαίσιο του Cosme, η πρόσβαση στη χρηματοδότηση θα είναι ευκολότερη για τους επιχειρηματίες, **ιδίως για αυτούς που είναι πρόθυμοι να ξεκινήσουν διασυνοριακές δραστηριότητες**. Εξ άλλου, μία από τις δράσεις κλειδιά που προβλέπονται στο εν λόγω πρόγραμμα, είναι η λειτουργία του Enterprise Europe Network, ως «one-stop shop» για τις επιχειρηματικές ανάγκες των ΜΜΕ τόσο εντός της ΕΕ όσο και εκτός αυτής.

III. Το πρόγραμμα τεχνικής βοήθειας **Business Advisory Services**, το οποίο συγχρηματοδοτείται από την ΕΕ και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (EBRD).

IV. Το επενδυτικό μέσο **Western Balkans Sustainable Energy Financing Facility (WeBSEFF)**, το οποίο είναι συγχρηματοδοτούμενο από την ΕΕ και την EBRD και παρέχει χρηματοδότηση για επενδύσεις στον τομέα της ενεργειακής αποδοτικότητας και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που πραγματοποιούνται από ιδιωτικούς φορείς στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. Το WeBSEFF έχει σχεδιαστεί επίσης και για την παροχή τεχνικής βοήθειας προς τις επιχειρήσεις και τις τοπικές εμπορικές τράπεζες που αξιολογούν τα υποβληθέντα από τις επιχειρήσεις προγράμματα προς χρηματοδότηση.

V. Επενδυτικό Πλαίσιο για τα Δυτικά Βαλκάνια (Western Balkans Investment Framework - WBIF) - χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Το WBIF αποτελεί μια σημαντική πρωτοβουλία, η οποία εξασφαλίζει με καινοτόμο τρόπο χρηματοδότηση για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, μέσω δωρεών που συνδυάζονται με επενδυτικά δάνεια για έργα υποδομών (με προτεραιότητα στους τομείς των μεταφορών, της ενέργειας, του περιβάλλοντος και του κοινωνικού τομέα). Για το εν λόγω Επενδυτικό Πλαίσιο υπάρχει μια εταιρική σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των τριών ευρωπαϊκών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων: της Τράπεζας Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEB), της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (EIB). Οι εταίροι αυτοί συνεργάζονται στενά με τις Αρχές των δικαιούχων χωρών, με στόχο τη στήριξη της ανάπτυξης της περιοχής και των υποδομών της.

Για το σύνολο των Δυτικών Βαλκανίων, το πρόγραμμα έχει συγκεντρώσει κεφάλαια που υπερβαίνουν τους αρχικούς στόχους, καθώς έχει εξασφαλίσει από πλευράς των ανωτέρω χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων δάνεια άνω των € 4,7 δισ., τα οποία υποστηρίζουν συνολικές επενδύσεις άνω των € 7,8 δισ., για 93 έργα υποδομών σε όλες τις χώρες της περιοχής.

Η ΠΓΔΜ έχει εξασφαλίσει έως τώρα από διάφορες πηγές επενδυτικά κεφάλαια ύψους € 5,67 εκατ. για τα εξής οκτώ έργα: μελέτη σκοπιμότητας για την πιλοτική ανάπτυξη αιολικού πάρκου, κατασκευή εναέριας γραμμής ηλεκτρικής μετάδοσης ΠΓΔΜ - Σερβίας, ισχύος 400kV, ανακατασκευή φυλακών, ανακατασκευή νοσοκομείων, τεχνική βοήθεια για την εκπόνηση μελέτης για το εθνικό σύστημα φυσικού αερίου, ανάπτυξη μελέτης σκοπιμότητας για την κατασκευή του φράγματος Zletonica και την εξασφάλιση άρδευσης, εκπόνηση μελέτης σκοπιμότητας για τη γραμμή ηλεκτρικής μετάδοσης μεταξύ Μοναστηρίου (Bitola - ΠΓΔΜ) και Ελμπασάν (Αλβανία), ισχύος 400 kV, και κύριος σχεδιασμός για τη σιδηροδρομική γραμμή κατά μήκος του Διαδρόμου VIII (τμήμα Kumanovo – Beljakovce).

Σημειώνουμε, όσον αφορά στην υλοποίηση των προαναφερθέντων έργων, ότι συμμετέχουν δύο ελληνικές εταιρείες.

Ανακατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής Bitola-Kremenica

Στις 15.05.2014 δημοσιεύθηκε προκήρυξη διαγωνισμού για την ανακατασκευή της ως άνω σιδηροδρομικής γραμμής μήκους 17 χμ, η οποία αποτελεί διακλάδωση Χd του πανευρωπαϊκού διαδρόμου Χ. Ο διαγωνισμός προκηρύχθηκε από το Υπουργείο Οικονομικών της ΠΓΔΜ και το έργο χρηματοδοτείται κατά 85% από ευρωπαϊκούς (ΙΡΑ) και κατά το 15% από ίδιους πόρους της χώρας. Η συνολική αξία ανέρχεται στα 22,5 εκ ευρώ.

Στο διαγωνισμό συμμετείχαν 8 ενδιαφερόμενοι και η κατακύρωσή του έγινε στις 19.12.2014. Επελέγη κονσόρτσιουμ αποτελούμενο από τέσσερις εταιρείες, εκ των οποίων οι τρεις είναι βουλγαρικές και η μία είναι ντόπια (Vodstroy 98 AD, Trace Group Hold PLC, Ponsstroyengineering EAD, Fabrika Karpos AD Skopje). Σύμφωνα με τους όρους της προκήρυξης προβλέπεται ο χρόνος κατασκευής 36 μηνών, κάτι που δεν προκύπτει από τις δηλώσεις των αξιωματούχων της κυβέρνησης, οι οποίοι μιλούν για 18 μήνες.

Το εν λόγω τμήμα της γραμμής θα συνδεθεί στον συνοριακό σιδηροδρομικό σταθμό του Καυκάσου με τη σιδηροδρομική γραμμή του ΟΣΕ προς Φλώρινα. Σύμφωνα με τις δηλώσεις του Προέδρου του ΟΣΕ κ. Π. Θεοφανόπουλου, ο ίδιος ο οργανισμός αναλαμβάνει με δικά του μέσα την ανακατασκευή και τον εκσυγχρονισμό του συνοριακού σιδηροδρομικού σταθμού αλλά και την κατασκευή όλων των υποδομών που απαιτούνται, προκειμένου να εξασφαλιστεί η λειτουργία του με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Η εν λόγω γραμμή θα συνδεθεί με τον πανευρωπαϊκό διάδρομο 4 που συνδέει την Τουρκία με την Ηγουμενίτσα.

Οι εργασίες στο τμήμα Bitola-Kremenica έχουν ήδη ξεκινήσει και στο πλαίσιο αυτών προβλέπεται και η κατασκευή σύνδεσης με την βιομηχανική τεχνολογική ζώνη του Zabeni. Την επίβλεψη του έργου και της τήρησης των προδιαγραφών ανέλαβε η ισπανική εταιρεία Ertisa, με την οποία έχει ήδη συνάψει τη σχετική σύμβαση το αρμόδιο υπουργείο της ΠΓΔΜ.

1. Έργα-Προκηρύξεις

Εντός του 2013 ξεκίνησε το μεγαλύτερο ενεργειακό έργο στην ΠΓΔΜ, βασιζόμενο σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, το οποίο αφορά στην κατασκευή 16 ανεμογεννητριών,

συνολικής ισχύος 36,8 MW και με ετήσια παραγωγή ενέργειας 100 GWh. Η ενέργεια αυτή θα καλύπτει τις ανάγκες 15.000 νοικοκυριών που αντιστοιχούν σε περίπου 60.000 κατοίκους της περιοχής Bogdanci κοντά στα σύνορα με την Ελλάδα (Γευγελή), όπου κατασκευάζεται το έργο αυτό.

Πρόκειται για έργο το οποίο κατοχυρώθηκε στην κοινοπραξία αποτελούμενη από τη Siemens Ελλάδος – Δανίας και την TERNΑ Ενεργειακή Α.Β.Ε.Τ.Ε., κατόπιν συμμετοχής τους σε σχετικό διαγωνισμό, τον Ιανουάριο του 2012.

Η κατασκευή του έργου θα χρηματοδοτηθεί μέσω δανείου από τη γερμανική τράπεζα KfW (German Development Bank) στο ποσό των 32,9 εκατ. ευρώ, καθώς και με 22,6 εκατ. (βλ. επίσης Κεφάλαιο Δ'5. Τομείς Συνεργασίας/5.3 σχετικά με το διαγωνισμό για το έργο στον μεθοριακό σταθμό της Δοϊράνης, όπως επίσης Κεφάλαιο Β'7. Μεταφορές – Υποδομές).

Το Γραφείο μας ενημερώνει σε τακτική βάση τους ενδιαφερόμενους φορείς για κάθε διαγωνισμό που προκηρύσσεται από τις αρμόδιες υπηρεσίες της χώρας, προκειμένου να ενημερωθούν και να εκφράσουν το αντίστοιχο ενδιαφέρον οι ελληνικές επιχειρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Καθεστώς εισαγωγών

Γενικά

Μετά την είσοδο της ΠΓΔΜ στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου το έτος 2003 και την υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Ε.Ε., η κυβέρνηση καταβάλλει προσπάθειες απελευθέρωσης του τελωνειακού καθεστώτος της χώρας.

Ως μέλος του Π.Ο.Ε., η ΠΓΔΜ έχει δεσμευθεί σε τρεις βασικούς κανόνες εμπορικής συμπεριφοράς: τη διαφάνεια στους νόμους, την ίση και μη διακριτική μεταχείριση εγχώριων και ξένων εταιρειών και την εφαρμογή της ρήτρας του "πλέον ευνοούμενου κράτους" (most-favored nation treatment).

Δεδομένων των παραπάνω, και καθώς η ΠΓΔΜ μεταβάλλει συνεχώς την τελωνειακή – όπως και την εν γένει – νομοθεσία της ώστε να ευθυγραμμιστεί με το κοινοτικό κεκτημένο, οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να ενημερώνονται συνεχώς όσον αφορά στα ισχύοντα στην τελωνειακή νομοθεσία.

Οι τελωνειακοί δασμοί επιβάλλονται στα εισαγόμενα προϊόντα σύμφωνα με τη δασμολογική τους κλάση και τη χώρα προέλευσής τους. Για την κωδικοποίηση των προϊόντων χρησιμοποιείται η Ονοματολογία της Διεθνούς Σύμβασης για το Εναρμονισμένο Σύστημα Περιγραφής και Κωδικοποίησης των Εμπορευμάτων και η Συνδυασμένη Ονοματολογία της Ε.Ε. Τα προϊόντα τα οποία προέρχονται από χώρες

με τις οποίες η ΠΓΔΜ έχει υπογράψει συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών επιβαρύνονται με μειωμένους δασμούς ή δεν επιβαρύνονται καθόλου με δασμούς, ανάλογα με την περίπτωση. Δεν επιβάλλονται δασμοί στα βιομηχανικά προϊόντα που εισάγονται από τις χώρες της ΕΕ.

Σημειώνεται ότι κατά το 2010 μειώθηκαν οι εισαγωγικοί δασμοί για 462 προϊόντα (κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, κρέας, γάλα, αυτοκίνητα, φάρμακα κ.ά.), τα οποία εισάγονται στην ΠΓΔΜ από χώρες μέλη της ΕΕ και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Ταυτόχρονα, μειώθηκαν επίσης, βάσει της αρχής της αμοιβαιότητας, οι εισαγωγικοί δασμοί για τα προϊόντα της ΠΓΔΜ που κατευθύνονται προς τις αγορές της ΕΕ και του ΠΟΕ.

Από το 2011 τέθηκε σε ισχύ το νέο τελωνειακό καθεστώς, βάσει του οποίου μειώθηκαν οι δασμοί κάποιων κατηγοριών προϊόντων από 11% σε 9% ενώ **για τα προϊόντα από την ΕΕ και τα κράτη μέλη της ΕFTA μειώθηκαν στο 0%, εκτός από τα γεωργικά προϊόντα και τα τρόφιμα**. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στις εμπορικές ανταλλαγές με την ΕΕ, η Συμφωνία Σταθερότητας και Σύνδεσης της ΕΕ με την ΠΓΔΜ προβλέπει την ελεύθερη δασμών εμπορική ανταλλαγή των βιομηχανικών προϊόντων ανάμεσα στα δύο μέρη. Ωστόσο το εν λόγω μέτρο τέθηκε σε ισχύ στις αρχές του 2011, αφού προηγήθηκε μια δεκαετής μεταβατική περίοδος κατά την οποία σημειωνόταν σταδιακή μείωση των δασμών. Τα προϊόντα της ΠΓΔΜ που εξάγονται στην αγορά της ΕΕ, για να τύχουν της ανωτέρω ευνοϊκής ρύθμισης, θα πρέπει να συνοδεύονται από πιστοποιητικό προέλευσης (EUR.1).

Επίσης, στις αρχές του 2011 μεταβλήθηκε η ονοματολογία των δασμολογικών κλάσεων.

Ακόμη, στο πλαίσιο της τελωνειακής εναρμόνισης, ετέθη σε εφαρμογή η δυνατότητα της από πριν δήλωσης για την είσοδο των εμπορευμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, προ της ελεύσεώς τους δηλαδή στους μεθοριακούς σταθμούς, μέσω συστήματος ηλεκτρονικής διασύνδεσης με τα τελωνεία των χωρών μελών.

Οι υψηλότερες δασμολογικές επιβαρύνσεις και ποσοτώσεις επιβάλλονται με σκοπό την προστασία της τοπικής παραγωγής, π.χ. οι δασμοί στα φρούτα ανέρχονται σε 35%-50% (φράουλες 40%, σταφύλια 50%, χυμοί 20%) στο ρύζι σε 35%, στα λαχανικά σε 25%-45% (τομάτες 45%), στο κρασί σε 45%-50% κλπ.

Εκτός των δασμών, ορισμένα εμπορεύματα τα οποία εισάγονται στην ΠΓΔΜ επιβαρύνονται με ειδικό φόρο κατανάλωσης (akciza). Τα εμπορεύματα αυτά είναι τα αλκοολούχα ποτά (εκτός του οίνου), ο καπνός, τα ορυκτέλαια και τα οχήματα. Ο φόρος κατανάλωσης μπορεί να οριστεί ως ποσοστό (αναλογικός) ή ως απόλυτο ποσό ανά μονάδα μέτρησης (ειδικός φόρος κατανάλωσης) ή ως συνδυασμός των δύο.

Επιπλέον, από 1^{ης} Ιανουαρίου 2008, έχει διαμορφωθεί νέο τελωνειακό καθεστώς στα καύσιμα diesel με προδιαγραφές Euro 4 και Euro 5. Ως εκ τούτου, τα καύσιμα Euro 5 θα εισάγονται ατελώς, ενώ στα καύσιμα Euro 4 επιβάλλονται δασμοί 8%. Τα καύσιμα με προδιαγραφές Euro 3 δεν επιτρέπεται να κυκλοφορούν πλέον στην αγορά.

Διαδικασίες εισαγωγής

Τα εισαγόμενα στην επικράτεια της ΠΓΔΜ εμπορεύματα πρέπει να δηλώνονται στις τελωνειακές αρχές της χώρας και ο εκτελωνισμός τους μπορεί να γίνεται στους μεθοριακούς τελωνειακούς σταθμούς, αλλά και στην ενδοχώρα, καθώς και στο χώρο

των ίδιων των επιχειρήσεων (κυρίως όταν πρόκειται για μεγάλες επιχειρήσεις). Το νομικό ή φυσικό πρόσωπο που αναλαμβάνει τη δήλωση των εμπορευμάτων (εκτελωνιστής), οφείλει να έχει την έδρα του εντός της ΠΓΔΜ, εκτός των περιπτώσεων κατά τις οποίες τα αγαθά δηλώνονται για τράνζιτ μεταφορά, προσωρινή εισαγωγή, ή κατόπιν έγκρισης των τελωνειακών αρχών.

Καθεστώς παθητικής τελειοποίησης

Στην ΠΓΔΜ εφαρμόζεται το σύστημα παθητικής τελειοποίησης το οποίο επιτρέπει σε μια επιχείρηση μεταποίησης στη χώρα να εισάγει, επεξεργάζεται και εξάγει εμπορεύματα χωρίς αυτά να επιβαρύνονται με τελωνειακούς δασμούς και ΦΠΑ.

Το καθεστώς παθητικής τελειοποίησης υλοποιείται με δύο τρόπους:

- το σύστημα επιστροφής δασμών (drawback system), σύμφωνα με το οποίο οι τελωνειακοί δασμοί και ο ΦΠΑ εισαγωγής προκαταβάλλονται όταν τα εμπορεύματα τεθούν σε διαδικασία τελωνειακής εισαγωγής για παθητική τελειοποίηση. Οι προκαταβεβλημένοι δασμοί επιστρέφονται όταν τα αγαθά εξαχθούν στη χώρα προορισμού και υποβληθούν τα απαραίτητα έγγραφα τα οποία πιστοποιούν ότι ολοκληρώθηκε η διαδικασία εξαγωγής.
- το σύστημα αναστολής πληρωμής (suspension system), σύμφωνα με το οποίο η πληρωμή των τελωνειακών δασμών και του ΦΠΑ αναστέλλεται όταν τα εμπορεύματα υπαχθούν στο καθεστώς της παθητικής τελειοποίησης. Οι δασμοί και η φορολογία θα πρέπει, παρά ταύτα, να διασφαλιστούν με την υποβολή τραπεζικής εγγύησης ή κατάθεσης μετρητών.

Δασμολογητέα αξία

Η δασμολογητέα αξία των εισαγόμενων προϊόντων καθορίζεται από την αναγραφόμενη στο τιμολόγιο τιμή την οποία ο αγοραστής υποχρεούται να καταβάλει στον πωλητή. Στον αντίστοιχο τελωνειακό νόμο διατυπώνεται σειρά προϋποθέσεων υπό τις οποίες ισχύει η παραπάνω αρχή.

ΦΠΑ και περιορισμοί κατά την εισαγωγή

Κατά την εισαγωγή των προϊόντων, επιβάλλεται Φόρος Προστιθέμενης Αξίας, ύψους 18% (βλ. κατωτέρω για απαλλαγή από ΦΠΑ, VIII. 1B. Φορολογικό – Λογιστικό σύστημα). Ο εν λόγω ΦΠΑ μπορεί να επιστραφεί, ως προκαταβληθείς φόρος, υπό προϋποθέσεις (βλ. επίσης κατωτέρω).

Το Υπουργείο Οικονομικών διατηρεί το δικαίωμα να επιβάλλει ποσοστώσεις (quotas) για την προστασία εγχωρίως παραγομένων, κυρίως γεωργικών, προϊόντων (καπνός, κρασί, φρούτα). Οι ποσοστώσεις εφαρμόζονται με χρονολογική σειρά προτεραιότητας "first-come-first-served".

Άλλες διατάξεις

Μεγάλος αριθμός εισαγόμενων προϊόντων (τα περισσότερα αγροτικά προϊόντα, αυτοκίνητα, ηλεκτρικές συσκευές και γενικότερα προϊόντα τα οποία, αν είναι χαμηλής ποιότητας, μπορεί να προκαλέσουν προβλήματα υγείας στους καταναλωτές) υποβάλλονται σε ποιοτικούς ελέγχους από ελεγκτές του Υπουργείου Οικονομίας της

ΠΓΔΜ. Προϊόντα φυτικής και ζωικής προέλευσης υπόκεινται, επίσης, σε φυτοϋγειονομικούς και κτηνιατρικούς ελέγχους ανάλογα με την περίπτωση. Αναγνωρίζονται ωστόσο τα σχετικά συνοδευτικά πιστοποιητικά κρατών μελών της ΕΕ.

Οι ετικέτες των προϊόντων που κυκλοφορούν στην αγορά της ΠΓΔΜ, πρέπει να αναγράφουν, στη σλαβομακεδονική διάλεκτο, τα συστατικά του προϊόντος, στοιχεία ποιότητας, ποσότητας, τρόπου αποθήκευσης, μεταφοράς, χρήσης, διατήρησης, τη χώρα προέλευσης και την ημερομηνία λήξης. Η τοποθέτηση των ετικετών θα πρέπει να γίνει από τους τοπικούς εισαγωγείς, κατά την άφιξη των προϊόντων στα τελωνεία της ΠΓΔΜ. Στις περιπτώσεις πολύγλωσσων ετικετών, απαιτείται από τον εισαγωγέα η επικόλληση του μη αναγνωριζόμενου από την Ελλάδα κωδικού (MK).

Για την εισαγωγή χημικών, όπλων, πυρομαχικών, εντομοκτόνων και λοιπών κατηγοριών επικίνδυνων προϊόντων, απαιτείται ειδική άδεια εισαγωγής.

Ειδικές διατάξεις διέλευσης

Για τη διέλευση φορτίων οιοπνευματωδών ισχύουν περιορισμοί ως προς το ωράριο λειτουργίας των μεθοριακών τελωνειακών σταθμών της ΠΓΔΜ, καθώς η διαδικασία τελωνειακού έλεγχου για τη μεν είσοδο ξεκινά καθημερινώς στις 7:00, ενώ για την έξοδο λήγει στις 19:00. Συνεπώς, δεν επιτρέπεται η διέλευση φορτίων οιοπνευματωδών κατά τις νυχτερινές ώρες.

Επίσης, η ισχύουσα νομοθεσία στην ΠΓΔΜ, όπως εξ άλλου συμβαίνει και σε άλλες χώρες, επιτρέπει στις τελωνειακές αρχές της χώρας τη δυνατότητα ελέγχου ακόμη και φορτίων που δεν έχουν ως τελικό προορισμό την ενδοχώρα (διέλευση transit), σε οποιοδήποτε σημείο της επικράτειας και όχι μόνον στους τελωνειακούς σταθμούς.

Τυποποίηση

Μέχρι το 2002, ο "Οργανισμός Τυποποίησης και Μετρολογίας", ο οποίος υπαγόταν στο Υπουργείο Οικονομίας, διεκπεραιώνει όλα τα ζητήματα που αφορούσαν στην τυποποίηση στην ΠΓΔΜ.

Τον Ιούλιο του 2002, κατόπιν υιοθέτησης νέας σχετικής νομοθεσίας, ο εν λόγω οργανισμός μετασχηματίστηκε σε τρεις νέους οργανισμούς ήτοι:

- το Ινστιτούτο Τυποποίησης της ΠΓΔΜ (Standardization Institute)
Vasil Glavinov b.b., Block 10, 1000 Skopje
Τηλ.: + 389 (0)2 3247 150, Fax: + 389 (0)2 3247 151
e-mail: isrm@isrm.gov.mk – Web: www.isrm.gov.mk
- το Ινστιτούτο Διαπίστευσης της ΠΓΔΜ (Accreditation Institute)
Vasil Glavinov b.b., Block 10, 1000 Skopje
Τηλ.: + 389 (0)2 3296 685 / 3239 080, Fax: + 389 (0)2 3293 089
e-mail: info@iarm.gov.mk – Web: www.iarm.gov.mk
- το Γραφείο Μετρολογίας της ΠΓΔΜ (Bureau of Metrology)
blvd. Jane Sandanski 109a, Skopje

Τηλ.: + 389 (0)2 240 3676, Fax: + 389 (0)2 2444 677
e-mail: bom@bom.gov.mk – Web: <http://www.bom.gov.mk>

Το Ινστιτούτο Τυποποίησης της ΠΓΔΜ είναι πλήρες μέλος της ISO, συνδεδεμένο μέλος του GENELEC, του CEN, του IEC και έχει υπογράψει μνημόνιο κατανόησης με το ETSI. Έως τα μέσα του 2010, είχε υιοθετήσει 13.558 διεθνή πρότυπα από τα οποία τα 12.181 εναρμονισμένα ευρωπαϊκά πρότυπα (EN) ως εθνικά πρότυπα. Στο Ινστιτούτο λειτουργούν 22 τεχνικές επιτροπές.

Το Ινστιτούτο Διαπίστευσης έχει έως τώρα εκδώσει 100 διαπιστεύσεις προς αρμόδιους φορείς, εκ των οποίων οι 29 αφορούν σε εργαστήρια δοκιμών, οι 6 σε εργαστήρια διακριβώσεων, οι 50 σε φορείς επιθεώρησης και οι 5 σε οργανισμούς πιστοποίησης.

Το Γραφείο Μετρολογίας έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση του Μέτρου (Metre Convention) και είναι υποψήφιο για συμμετοχή στη EURAMET ενώ έχει υπογράψει διμερή σύμβαση συνεργασίας με το Ινστιτούτο Μετρολογίας της Τουρκίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως προκύπτει από το Παράρτημα II, δεκάδες ελληνικές επιχειρήσεις αποφάσισαν, κατά τα προηγούμενα χρόνια, τη δραστηριοποίησή τους στην αγορά της ΠΓΔΜ, επωφελούμενες από τη γεωγραφική γειτνίαση με την Ελλάδα, το ευνοϊκό φορολογικό σύστημα και το φθηνό εργατικό δυναμικό.

Σε γενικές γραμμές, οι περισσότερες επιχειρήσεις κατάφεραν όλα αυτά τα χρόνια να επιβιώσουν και να εδραιωθούν στην εδώ αγορά. Η σημασία της ύπαρξής τους για την ΠΓΔΜ προκύπτει κυρίως από το γεγονός της εξασφάλισης περίπου σημαντικού αριθμού θέσεων εργασίας αλλά και την ουσιαστική τους συνδρομή στην ανάπτυξη της χώρας και στον κρατικό προϋπολογισμό, εφ' όσον καταβάλλουν τους φόρους που τους αντιστοιχούν.

Οι συνθήκες λειτουργίας των ξένων επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων και των ελληνικών, δεν είναι πάντα εύκολες και απαιτείται απόλυτη συμμόρφωση στους νόμους της ΠΓΔΜ, προκειμένου να αποφευχθούν οποιεσδήποτε αντιπαραθέσεις με τις αρχές της χώρας. Επίσης, σημαντική είναι η τήρηση της φορολογικής νομοθεσίας, δεδομένου ότι οι κυρώσεις που επιβάλλονται στους παραβάτες είναι εξαιρετικά αυστηρές.

Ενώ θεωρείται ότι το νομικό καθεστώς έχει εναρμονισθεί σε μεγάλο βαθμό με το ευρωπαϊκό, στην εφαρμογή των νόμων και στον τρόπο λειτουργίας της δικαστικής εξουσίας ανακύπτουν πολλές δυσχέρειες, που συχνά δυσκολεύουν την απρόσκοπτη οικονομική δραστηριότητα των Ελλήνων επιχειρηματιών.

Παρά την ύπαρξη του γνωστού πολιτικού προβλήματος, υπάρχει ενδιαφέρον εκ μέρους των αρχών της ΠΓΔΜ για προσέλκυση ελληνικών επιχειρήσεων και τη

δραστηριοποίησή τους στην αγορά ή και στις Τεχνολογικές και Βιομηχανικές Αναπτυξιακές Ζώνες.

Οι Έλληνες επιχειρηματίες, αναζητώντας διεξόδους από την οικονομική κρίση που πλήττει τις επιχειρήσεις στην Ελλάδα, απευθύνονται στην εδω αγορά, εξετάζοντας τις δυνατότητάς εγκατάστασής τους. Παροτρύνουμε τους ενδιαφερόμενους επιχειρηματίες να συμβουλευτούν το Γραφείο Συνδέσμου πριν προβούν σε οποιαδήποτε πράξη νομικού χαρακτήρα, προκειμένου να αποφύγουν κακοτοπιές, στις οποίες ενδεχομένως να υποπέσουν, ερχόμενοι σε επαφή με επιτήδειους, οι οποίοι κινούνται αρκετές φορές στο όριο της νομιμότητας.

Κατά την εκτίμηση του Γραφείου μας, η χώρα ενδείκνυται, λόγω και της δυνατότητάς εξαγωγών στις διευρυμένες αγορές που εξασφαλίζουν οι συμφωνίες CEFTA και EFTA, για μεταφορά τμήματος και όχι του συνόλου των δραστηριοτήτων της επιχείρησης, προκειμένου, από την μία πλευρά, να διατηρηθούν οι θέσεις εργασίας στην Ελλάδα (και αρκετές από τις δεξιότητες και την τεχνογνωσία που υπάρχουν στη χώρα μας) και, από την άλλη πλευρά, να διευρυνθούν οι δυνατότητες εξαγωγών στις ανωτέρω αγορές, μέσω της εντόπιας προστιθέμενης αξίας. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι ένα προϊόν φθηνότερο από ό,τι εάν κατασκευασθεί εξ ολοκλήρου στην Ελλάδα, δεδομένου του χαμηλότερου εργατικού κόστους και του ευνοϊκότερου επιχειρηματικού πλαισίου, και συνεπώς ανταγωνιστικότερο στις ξένες αγορές.

Για τον εντοπισμό τέτοιου είδους επιχειρηματικών ευκαιριών, βοηθούν οι επαφές μεταξύ των επιχειρηματιών των δύο χωρών που λαμβάνουν χώρα μέσα από συμμετοχές σε εκθέσεις και επιχειρηματικές αποστολές. Οι κατ' ιδίαν συναντήσεις μεταξύ των επιχειρηματιών οδηγούν στην αλληλογνωριμία και στη σύναψη σχέσεων εμπιστοσύνης που αποτελούν προϋπόθεση για κάθε επιτυχημένη οικονομική και εμπορική συνεργασία.

Τομείς ενδιαφέροντος

Οι τομείς μεγαλύτερου ενδιαφέροντος στην ΠΓΔΜ είναι οι ακόλουθοι:

- Κατασκευαστικός, κυρίως όσον αφορά στα δημόσια έργα
- Υποδομών - εκσυγχρονισμός και βελτίωση μεταφορικών υποδομών
- Δομικών Υλικών
- Τροφίμων - επεξεργασίας αυτών
- Φαρμάκων (αναζήτηση συνεργασίας για ανάπτυξη μονάδων και για συμπαραγωγές)
- Ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- Αγροτικών μηχανημάτων
- Διαγνωστικών ιατρικών κέντρων και εν γένει ιατρικών υπηρεσιών
- Μεταφοράς τεχνογνωσίας στον τομέα του τουρισμού, κυρίως του ιαματικού, και στην εκμετάλλευση των φυσικών θερμών πηγών της χώρας
- Αναβάθμισης χιονοδρομικών κέντρων
- Διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων
- Μεταλλείων και μεταλλοβιομηχανιών
- Κατασκευής εμπορικών κέντρων, ξενοδοχείων και καζίνο (αίτημα του δήμου Γευγελής)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Για την είσοδο στην ΠΓΔΜ, από το 2008, έχει θεσπιστεί για τους πολίτες της Ε.Ε. η άδεια εισόδου στη χώρα μόνο με ταυτότητα (Για τους Έλληνες η νέου τύπου). Φυσικά, για την είσοδο στη χώρα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και το διαβατήριο, χωρίς να απαιτείται κάποια θεώρηση (visa).

Η ΠΓΔΜ είναι μια ώρα πίσω από την Ελλάδα (ώρα Ελλάδος μείον 1).

Ώρες Εργασίας

Υπουργεία – Δημόσιες Υπηρεσίες	Δευτέρα-Παρασκευή: 08.30-16.30
Τράπεζες	Καθημερινά: 08.00-16.00, Σάββατο: 09.00-14.00
Ιδιωτικές Εταιρείες	Δευτέρα-Παρασκευή: 09.00-18.00
Μεγάλα Καταστήματα	Δευτέρα-Παρασκευή: 09.00-21.00, Σάββατο: 09.00-17.00
Εμπορικά Κέντρα	Καθημερινά (συμπεριλαμβανομένου και του Σαββατοκύριακου): 10.00-22.00

Ετήσιες Επίσημες Αργίες

Η ΠΓΔΜ ακολουθεί το παλαιό ημερολόγιο (13 ημέρες καθυστέρηση σε σχέση με τις εορτές στην Ελλάδα, εκτός από την Πρωτοχρονιά).

Νέο έτος	1-2 Ιανουαρίου
Χριστούγεννα	7 Ιανουαρίου
Μ. Παρασκευή – κινητή	σύμφωνα με το Ορθόδοξο Πάσχα
Δευτέρα του Πάσχα – κινητή	σύμφωνα με το Ορθόδοξο Πάσχα
Εργατική Πρωτομαγιά	1 Μαΐου
Κυρίλλου και Μεθοδίου	24 Μαΐου
Ημέρα επανάστασης 1903	2 Αυγούστου
Ημέρα ανεξαρτησίας	8 Σεπτεμβρίου
Ημέρα αντίστασης 1941	11 Οκτωβρίου
Ημέρα επανάστασης (VMRO)	23 Οκτωβρίου
Αγ. Κλήμεντος Αχρίδας	8 Δεκεμβρίου
Ραμαζάνι (Μπαϊράμι) - κινητή	σύμφωνα με το Κοράνι

Συγκοινωνιακή σύνδεση Ελλάδας-ΠΓΔΜ

Υπάρχει οδική και σιδηροδρομική σύνδεση της ΠΓΔΜ με την Ελλάδα (από τις αρχές του 2011 διεκόπη η σιδηροδρομική σύνδεση για τη μεταφορά επιβατών, διατηρήθηκε ωστόσο για τη μεταφορά εμπορευμάτων), αλλά δεν υπάρχει αεροπορική σύνδεση. Η χώρα διαθέτει ελάχιστους αυτοκινητοδρόμους ευρωπαϊκών προδιαγραφών αλλά προβλέπεται η σταδιακή αναβάθμιση του υπάρχοντος δικτύου.

Αποστάσεις μεγαλύτερων πόλεων σε χλμ. από Σκόπια

πόλη	απόσταση σε χλμ.	πόλη	απόσταση σε χλμ.	πόλη	απόσταση σε χλμ.
Μοναστήρι	170	Kocani	116	Mavrovo	94
Γευγελή	161	Kriva Palanka	100	Sapka	62
Gostivar	66	Prilep	134	Stip	91
Kavadarci	105	Tetovo	42		
Kicevo	108	Veles	54		

Ενδεικτικές αποστάσεις των Σκοπίων από ευρωπαϊκές πόλεις: Αθήνα: 735 χλμ., Θεσσαλονίκη: 270 χλμ., Βιέννη: 1.400 χλμ, Φρανκφούρτη: 2.100 χλμ, Άμστερνταμ: 2,600 χλμ, Λουμπλιάνα: 1.000 χλμ, Βελιγράδι: 480 χλμ.

Τηλεπικοινωνίες

Η ΠΓΔΜ διαθέτει τέσσερις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας (κατά τάξη μεγέθους): T-Mobile (Deutsche Telekom), One, VIP και Albaphone (έκλεισε πρόσφατα, απευθυνόταν στο αλβανόφωνο, κυρίως, καταναλωτικό κοινό). Στο παρελθόν, απελευθερώθηκε και η σταθερή τηλεφωνία και έτσι στην τοπική αγορά δραστηριοποιούνται και λοιπές ιδιωτικές εταιρείες, εκτός της πρώην κρατικής MakTel (πρώην κρατικός οργανισμός τηλεπικοινωνιών).

Υπεγράφη, την 30^η Δεκεμβρίου 2014, συμφωνία συγχώνευσης μεταξύ των εταιρειών κινητής τηλεφωνίας One και Vip, οι οποίες αποτελούν θυγατρικές των εταιρειών Telekom Slovenia Group και Telecom Austria Group αντίστοιχα. Σύμφωνα με σχετική ανακοίνωση, η συμφωνία υπεγράφη από τους γενικούς διευθυντές των δύο εταιρειών και αποτελεί την ολοκλήρωση πολύμηνων διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο πλευρών. Στο νέο σχήμα που θα δημιουργηθεί, η Telecom Austria Group θα κατέχει το 55% του μετοχικού κεφαλαίου καθώς και τη διοίκηση της εταιρείας, ενώ η Telekom Slovenia Group το 45%. Προβλέπεται επίσης, αποκλειστικό δικαίωμα εξαγοράς των μετοχών της Telekom Slovenia Group από την Telecom Austria Group για περίοδο τριών ετών. Η συμφωνία υπόκειται στην έγκριση των αρμόδιων ρυθμιστών αρχών της ΠΓΔΜ και αναμένεται να τεθεί σε εφαρμογή το δεύτερο τρίμηνο 2015.

Η Vip Operator είναι η νεότερη εταιρεία κινητής τηλεφωνίας στην ΠΓΔΜ καθώς ξεκίνησε τη λειτουργία της το 2007. Αποτελεί τον δεύτερο μεγαλύτερο τηλεπικοινωνιακό πάροχο στη χώρα με μερίδιο αγοράς 28,11% και 630.000 συνδρομητές ενώ τα έσοδα της εταιρείας το 2013 ανήλθαν σε 65 εκ. ευρώ. Η One διαθέτει μερίδιο αγοράς 23,65% με 528.000 συνδρομητές και έσοδα 75,5 εκ. ευρώ τα 2013. Η μεγαλύτερη εταιρεία κινητής τηλεφωνίας στη χώρα είναι η T Mobile που αποτελεί θυγατρική της Deutsche Telekom.

Κωδικοί τηλεφωνικών κλήσεων εντός της χώρας

Σκόπια- 02	Μοναστήρι- 047	Δοϊράνη- 034
Κουμάνοβο- 031	Γευγελή- 034	Κρούσεβο- 048
Βέλες- 043	Γκόστιβαρ- 042	Αχρίδα- 046
Πρίλεπ- 048	Τέτοβο- 044	Στιπ- 032
Πληροφορίες καταλόγου (Σκόπια): 188		
Διεθνής Κωδικός ΠΓΔΜ: 00389		

Έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας στην ΠΓΔΜ

Σύμφωνα με τον Οδηγό "Doing Business" της Παγκόσμιας Τράπεζας για την ΠΓΔΜ, οι ακόλουθες ενέργειες απαιτούνται για την έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας όσον αφορά σε μια εταιρεία περιορισμένης ευθύνης στην ΠΓΔΜ:

Διαδικασία 1: Κατοχύρωση εταιρικής επωνυμίας

Σχόλια: Από τον Απρίλιο του 2008, η ιστοσελίδα του Κεντρικού Μητρώου προσφέρει την επιλογή online αναζήτησης η οποία επιτρέπει και την κατοχύρωση της επωνυμίας.

Διαδικασία 2: Επικύρωση από συμβολαιογράφο των ιδρυτικών και άλλων εγγράφων της εταιρείας

Σχόλια: Για την εγγραφή μιας ΕΠΕ, ο ιδρυτής οφείλει να απευθυνθεί σε συμβολαιογράφο για την επικύρωση των ακόλουθων εγγράφων:

- Δήλωση του διευθυντή της ΕΠΕ ότι συμφωνεί να αναλάβει τα καθήκοντά του.
- Δείγμα υπογραφής του διευθυντή της ΕΠΕ.
- Δήλωση των ιδρυτών της ΕΠΕ ότι κατά το προηγούμενο έτος κανένας ιδρυτής δεν ήταν μέτοχος σε οποιαδήποτε άλλη εταιρεία η οποία τέθηκε σε καθεστώς πτώχευσης ή εκκαθάρισης.
- Ιδρυτικό έγγραφο.
- Δήλωση των ιδρυτών και των διευθυντών της ΕΠΕ και της εποπτικής αρχής ότι έχουν λάβει χώρα όλες οι απαραίτητες ενέργειες για την εγγραφή της εταιρείας, σύμφωνα με το Νόμο περί Εμπορικών Εταιρειών και βεβαίωση ότι η ΕΠΕ ιδρύθηκε σύμφωνα με το Νόμο περί Εμπορικών Εταιρειών.

Διαδικασία 3: Εγγραφή στο Κεντρικό Μητρώο

Σχόλια: Οι ιδρυτές της εταιρείας μπορούν να ετοιμάσουν οι ίδιοι τα απαραίτητα έγγραφα για την εγγραφή. Στην ΠΓΔΜ λειτουργεί η Υπηρεσία Ενιαίας Εξυπηρέτησης (One-Stop-Shop). Το Κεντρικό Μητρώο της ΠΓΔΜ είναι η μόνη αρμόδια αρχή για την εγγραφή ΕΠΕ και άλλων εμπορικών εταιρειών, γραφείων αντιπροσώπευσης και άλλων νομικών προσώπων. Η διαδικασία της εγγραφής περιλαμβάνει την καταχώρηση της εταιρείας στο Εμπορικό Μητρώο, την παροχή αριθμού μητρώου στην ΕΠΕ, το άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού της ΕΠΕ, την καταχώρηση της ΕΠΕ στις φορολογικές αρχές και τη δημοσίευση της ίδρυσης της ΕΠΕ στην ιστοσελίδα του Κεντρικού Μητρώου (www.crm.com.mk).

Διαδικασία 4: Εταιρική σφραγίδα

Σχόλια: Απαιτείται το πιστοποιητικό εγγραφής της εταιρείας. Το κόστος εξαρτάται από τον τύπο και το υλικό της σφραγίδας.

Διαδικασία 5: Συμβολαιογραφική επικύρωση του πιστοποιητικού εγγραφής

Διαδικασία 6: Ενημέρωση του Γραφείου Απασχόλησης για την πρόσληψη υπαλλήλων

Σχόλια: Το Γραφείο Απασχόλησης απαιτεί την υποβολή των κατάλληλων σχετικών εντύπων, της σύμβασης απασχόλησης και των εντύπων για την ενημέρωση του ταμείου κοινωνικής ασφάλισης.

Διαδικασία 7: Εγγραφή στο Γραφείο Κοινωνικής Ασφάλισης

Σχόλια: Η Διεύθυνση της εταιρείας θα πρέπει να συμπληρώσει και να υποβάλει τα κατάλληλα σχετικά έντυπα προκειμένου να καταχωρήσει τους υπαλλήλους της ΕΠΕ στο Γραφείο Κοινωνικής Ασφάλισης.

Παρά ταύτα, λόγω του συνεχώς μεταβαλλόμενου νομοθετικού πλαισίου και την έλλειψη συντονισμού στις υπηρεσίες της χώρας, το Γραφείο μας προτείνει – πριν την ίδρυση εταιρείας και την έναρξη οποιωνδήποτε επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην ΠΓΔΜ – την πρόσληψη έγκυρου νομικού συμβούλου, για την αποφυγή δυσχερειών που θα μπορούσαν να προκύψουν σε βάθος χρόνου.

Κόστος εταιρικής παρουσίας στην αγορά

Αμοιβή αντιπροσώπου	2%-5% (αναλόγως του κύκλου εργασιών)
Ενοικίαση επαγγελματικού ακινήτου	€10-50 /τ.μ.
Αγορά επαγγελματικού ακινήτου	€1.500-4.000 /τ.μ.
Μηνιαίες αποδοχές διευθυντή	€700-1.500
Μηνιαίες αποδοχές γραμματέα	€200-400
Κόστος συμμετοχής σε έκθεση	€70-80 /τ.μ. (για τον χώρο)

Δίκτυα διανομής

Λόγω του μικρού μεγέθους της χώρας, δεν υπάρχουν εκτεταμένα δίκτυα διανομών ούτε αντίστοιχοι αποθηκευτικοί χώροι, ενώ παρατηρείται συχνά το φαινόμενο ο εισαγωγέας να είναι συγχρόνως και χονδρέμπορος ή λιανοπωλητής. Τα υφιστάμενα δίκτυα διανομής βρίσκονται υπό συνεχή διαμόρφωση, ενώ τα μερίδια αγοράς των λιανοπωλητών, χονδρεμπόρων, μεγάλων αλυσίδων καταστημάτων και υπαίθριων αγορών, φαίνεται ότι θα μεταβληθούν στο μέλλον, λόγω, μεταξύ άλλων και της παρουσίας μεγάλων εμπορικών κέντρων.

Στην ΠΓΔΜ υπάρχουν δύο τύποι δικτύων διανομής: μεγάλες αλυσίδες καταστημάτων (μέσω των οποίων προωθούνται κατηγορίες food και non-food προϊόντων) και τα δίκτυα εξειδικευμένων καταστημάτων. Οι κυριότερες **αλυσίδες supermarket** στην ΠΓΔΜ είναι οι εξής: Vero-Veropoulos (ελληνικών συμφερόντων), Tinex, Kam Skopski Pazar, Tediko και Ramstore.

Το ποσοστό συμμετοχής της εκάστοτε αλυσίδας supermarket στην κάλυψη των αναγκών της εγχώριας αγοράς (2014).

1. TINEX – καλύπτει το 20% του συνολικού τζίρου -93 εκ.ευρώ
2. KAM - 15% - 67 εκ.ευρώ
3. VERO - 15% - 67 εκ.ευρώ
4. Carrefour – 2% του συνολικού τζίρου

Τα γνωστότερα **δίκτυα εξειδικευμένων καταστημάτων** και **franchise** είναι: Replek, Zegin, Zitoleb, Specijal, Fornetti, Fashion Group κ.α.

Ενδιαφέρουσες, επιχειρηματικά, γεωγραφικές περιοχές για την παρουσία των ελληνικών προϊόντων είναι τα Σκόπια που συγκεντρώνουν όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας αλλά και άλλες πόλεις μικρότερης οικονομικής σημασίας όπως το Κουμάνοβο, το Τέτοβο, η Στρούμιτσα και το Μοναστήρι (Bitola).

Τρόποι εναλλακτικής εμπορικής παρουσίας στην ΠΓΔΜ

Αν μια ελληνική εταιρεία επιθυμεί να έχει μια δοκιμαστική παρουσία στην ΠΓΔΜ, είτε με σκοπό πωλήσεις περιορισμένων ποσοτήτων, είτε, απλώς, για την προώθηση των προϊόντων της, χωρίς τα κόστη που συνεπάγεται μια πλήρης εταιρική επένδυση, έχει, αυτή τη στιγμή, δύο, αντίστοιχες, εναλλακτικές λύσεις:

A. Απασχόληση προσωπικού μέσω του συστήματος "employment leasing", δηλαδή της μίσθωσης εργαζομένων. Η απασχόληση ενός πωλητή μέσω ενός τέτοιου συστήματος είναι νομικά εφικτή στη χώρα. Μέσω του συστήματος αυτού, η εταιρεία μπορεί να απασχολήσει έναν ή περισσότερους υπαλλήλους, οι οποίοι είναι δυνατόν να εξευρεθούν και να προσληφθούν από τοπική εταιρεία που εφαρμόζει το σύστημα και η οποία θα τιμολογεί την ελληνική εταιρεία για το μισθό, τις εισφορές και τις δαπάνες (ταξιδιού ή άλλες) του υπαλλήλου προσθέτοντας μια προμήθεια ύψους 6-12%. Πολλές μεγάλες ξένες εταιρείες (IBM, Lexmark κ.α.) εφαρμόζουν το σύστημα μίσθωσης εργαζομένων, επειδή το θεωρούν καταλληλότερο για τη χώρα στην τρέχουσα συγκυρία.

B. Δημιουργία "Γραφείου Αντιπροσωπείας". Για μια αλλοδαπή εταιρεία η οποία επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί στη χώρα, είναι δυνατή η δημιουργία "Γραφείου Αντιπροσωπείας", το οποίο συστήνεται στο Κεντρικό Μητρώο της χώρας αλλά δεν αποτελεί νομικό πρόσωπο και δύναται να έχει μόνο δραστηριότητες marketing, δηλαδή προώθησης των προϊόντων της αλλοδαπής εταιρείας, χωρίς να έχει τη δυνατότητα έκδοσης τιμολογίων και άλλων εμπορικών δραστηριοτήτων. Η πληρωμή του υπαλλήλου θα γίνεται στην ΠΓΔΜ με έμβασμα από την Ελλάδα το οποίο θα περιλαμβάνει και τις εργοδοτικές εισφορές, οι οποίες θα καταβάλλονται στη χώρα από τον εργαζόμενο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.
ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ-ΠΓΔΜ 2014 ΑΝΑ
ΟΚΤΑΨΗΦΙΑ ΔΑΣΜΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΕ ΠΓΔΜ ΤΟ 2014 ΑΝΑ ΟΚΤΑΨΗΦΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ (σε ευρώ)

2710194300 Πετρέλαιο εσωτερικής καύσης περιεκτικότητας κατά βάρος σε θείο που δεν υπερβαίνει το 0,001 %	159.354.081
2710124500 Ελαφρά λάδια και παρασκευάσματα με αριθμό οκτανίων (RON) ίσο ή μεγαλύτερο του 95, αλλά μικρότερο του 98	47.704.403
2710196400 Πετρέλαιο εξωτερικής καύσης περιεκτικότητας κατά βάρος σε θείο που υπερβαίνει το 0,1 % αλλά δεν υπερβαίνει το 1 %	33.167.775
2710194700 Πετρέλαιο εσωτερικής καύσης περιεκτικότητας κατά βάρος σε θείο που υπερβαίνει το 0,002 % αλλά δεν υπερβαίνει το 0,1 %	28.632.589
7206900000 Σίδηρος και όχι σε κράμα χάλυβες,	19.920.925
2710192100 Βενζίνη για κινητήρες ειδικό καύσιμο αεριοθουμένων	18.908.586
7214200000 Ράβδοι από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, που φέρουν οδοντώματα, εξογκώματα, κοιλώματα	11.470.073
2711139700 Βουτάνια που προορίζονται για άλλες χρήσεις	10.553.414
6006220000 Άλλα πλεκτά υφάσματα βαμμένα	10.296.983
2710124900 Ελαφρά λάδια και παρασκευάσματα με αριθμό οκτανίων (RON) ίσο ή μεγαλύτερο του 98	6.012.212
2005700000 Ελιές	5.630.638
7213914900 Χοντρόσυρμα (fil machine) από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες : Κυκλικής τομής με διάμετρο κατώτερη των 14 mm που περιέχει κατά βάρος περισσότερο από 0,06 % άνθρακα αλλά λιγότερο από 0,25	4.932.128
7308905100 Κατασκευές και μέρη κατασκευών Πλάκες-διαφράγματα πολλαπλά με δύο εξωτερικές πλευρές από λαμαρίνες με νευρώσεις και μια μονωτική ψυχή	4.426.982
6006420000 Άλλα πλεκτά υφάσματα από τεχνητές ίνες βαμμένα	4.077.357
0805102000 Πορτοκάλια γλυκά, νωπά	3.911.950
6006329000 Άλλα πλεκτά υφάσματα από συνθετικές ίνες, άλλα	2.896.456
2106909200 Παρασκευάσματα διατροφής που δεν περιέχουν λιπαρές ύλες	2.848.366
2304000000 Πίτες και άλλα στερεά υπολείμματα, έστω και σπασμένα ή συσσωματωμένα με μορφή σβόλων, από την εξαγωγή του σογιέλαιου	2.685.915
2523290000 Τσιμέντα υδραυλικά άλλα	2.519.220
2716000000 Ηλεκτρική ενέργεια	2.283.834
7217203000 Σύρματα από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες. Επιψευδαργυρωμένα των οποίων η πιο μεγάλη διάσταση της εγκάρσιας τομής είναι ίση ή ανώτερη των 0,8 mm	2.103.617
2713110000 Οπτάνθρακας (κοκ) από πετρέλαιο μη πυρωμένος	2.037.978
7604210000 Ράβδοι και είδη καθορισμένης μορφής από αργίλιο κοίλα	1.890.010
3402209000 Οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης. Παρασκευάσματα για πλύσιμο (αλισίβες) και παρασκευάσματα καθαρισμού	1.816.293
3105201000 Λιπάσματα ορυκτά ή χημικά περιεκτικότητας σε άζωτο ανώτερης του 10 %	1.650.478
7213100000 Χοντρόσυρμα που φέρει οδοντώματα, εξογκώματα, κοιλώματα	1.475.322
3903110000 Πολυμερή του στυρολίου, σε αρχικές μορφές που μπορεί να διογκωθεί	1.474.345
3824400000 Προσθετικά παρασκευασμένα για τσιμέντα, κονιάματα ή σκυροδέματα	1.462.403
3602000000 Εκρηκτικές ύλες παρασκευασμένες, άλλες από τις προωθητικές πυρίτιδες	1.345.438
7314201000 Πλέγματα και διχτυωτά, από σύρματα με νευρώσεις	1.308.165
7612908000 Δεξαμενές, βαρέλια, τύμπανα, μπιτόνια, κουτιά και παρόμοια δοχεία, από αργίλιο, άλλα	1.238.515
8523529000 Έξυπνες κάρτες (smart cards)	1.227.074
8424819900 Μηχανικές συσκευές (έστω και του χεριού) για την εκτόξευση, διασπορά ή ψεκασμό υγρών υλών ή υλών σε σκόνη. Για τη γεωργία ή την κηπουρική	1.114.047
3901209000 Πολυαιθυλένιο πυκνότητας ίσης ή ανώτερης του 0,94	1.031.519
3920108910 Άλλες πλάκες, φύλλα, μεμβράνες, ταινίες και λουρίδες, από πλαστικές ύλες και από πολυμερή του αιθυλενίου	1.027.592

ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΠΓΔΜ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ 2014 ΑΝΑ ΟΚΤΑΨΗΦΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ (σε ευρώ)

2401106010 Καπνά ακατέργαστα ή που δεν έχουν βιομηχανοποιηθεί.Καπνά sun cured ανατολικού τύπου	26.523.739
2515120000 Μάρμαρα, τραβερτίνες, βελγικοί ασβεστόλιθοι και άλλοι ασβεστόλιθοι για πελέκημα ή χτίσιμο, Απλά κομμένα, με πριόνι ή άλλο τρόπο, σε όγκους ή πλάκες σχήματος τετραγώνου ή ορθογωνίου	9.583.942
6106100000 Φορέματα-πουκάμισα (σεμιζιέ), μπλούζες, μπλούζες-πουκάμισα και πουκαμισάκια, από πλεκτό, για γυναίκες Από βαμβάκι	9.046.131
7210708000 Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, με πλάτος 600 mm ή περισσότερο, χρωματισμένα, βερνικωμένα ή επενδυμένα με πλαστικές ύλες	9.010.232
6106200000 Φορέματα-πουκάμισα (σεμιζιέ), μπλούζες, μπλούζες-πουκάμισα και πουκαμισάκια, από πλεκτό, για γυναίκες Από συνθετικές ή τεχνητές ίνες	8.297.585
7210490000 Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, με πλάτος 600 mm ή περισσότερο, άλλα	7.192.007
2401106020 Καπνά ακατέργαστα ή που δεν έχουν βιομηχανοποιηθεί.Καπνά sun cured ανατολικού τύπου	7.110.361
2716000000 Ηλεκτρική ενέργεια	4.538.291
2709009010 Λάδια ακατέργαστα, από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά άλλα	4.476.063
6109902000 Τι-σερτ και φανελάκια, Από μαλλί ή τρίχες εκλεκτής ποιότητας ή συνθετικές ή τεχνητές ίνες	4.272.908
0204100000 Ολόκληρα σφάγια και μισά σφάγια αρνιού, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη	4.021.546
7204499000 Απορρίμματα και θραύσματα χυτοσιδήρου, σιδήρου ή χάλυβα (παλιοσίδερα). Άλλα	3.870.082
7214993900 Ράβδοι από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, που έχουν απλώς σφυρηλατηθεί, ελαθεί ή διελαθεί σε θερμή κατάσταση, Κατώτερη των 80 mm	3.389.899
7306619900 Άλλοι σωλήνες κάθε είδους και είδη με καθορισμένη μορφή κοίλα (π.χ. συγκολλημένα, βιδωμένα, θηλυκωμένα Τετράγωνης ή ορθογώνιας τομής) Με πάχος τοιχώματος που υπερβαίνει τα 2 mm	3.004.694
7214995000 Ράβδοι από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, που έχουν απλώς σφυρηλατηθεί, ελαθεί ή διελαθεί σε θερμή κατάσταση, Άλλες	2.868.849
8516108000 Θερμαντήρες νερού και συσκευές, που βυθίζονται στο νερό για τη θέρμανσή του, ηλεκτρικά Άλλοι	2.649.623
6109100000 Τι-σερτ και φανελάκια, από πλεκτό	2.626.353
7314410000 Μεταλλικά υφάσματα, πλέγματα και διχτυωτά, από σιδερένια ή χαλύβδινα σύρματα. Φύλλα και ταινίες αναπτυγμένα (τεντωμένα σε μορφή πλέγματος), από σίδηρο ή χάλυβα επιψευδαργυρωμένα	2.334.184
6006210000 Άλλα πλεκτά υφάσματα Αλεύκαστα ή λευκασμένα	2.274.050
7204419900 Απορρίμματα και θραύσματα χυτοσιδήρου, σιδήρου ή χάλυβα Αποτορνεύματα, βοστρυχωτά αποκόμματα, αποκόμματα	2.154.323
7202210000 Σιδηροπυρίτιο που περιέχει κατά βάρος περισσότερο από 55 % πυρίτιο	1.739.343
4303900000 Ενδύματα, εξαρτήματα της ένδυσης και άλλα είδη από γουνοδέρματα	1.730.274
6205200000 Πουκάμισα και πουκαμισάκια για άντρες ή αγόρια από βαμβάκι	1.634.227
6802910000 Πέτρες κατάλληλες για λάξευση ή για την Οικοδομική Μάρμαρο, τραβερτίνη και αλάβαστρο	1.577.143
1205109000 Σπέρματα αγριογονγύλης ή αγριοκάμβης χαμηλής περιεκτικότητας σε ερουκικό οξύ	1.514.084
3923210000 Είδη μεταφοράς ή συσκευασίας, Από πολυμερή του αιθυλενίου	1.382.103
6104320000 Ζακέτες από βαμβάκι	1.377.524
7208512000 Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, με πλάτος 600 mm ή περισσότερο, που έχουν ελαθεί σε θερμή κατάσταση, μη επιστρωμένα με άλλο μέταλλο ούτε επενδυμένα με πάχος που υπερβαίνει τα 15 mm	1.360.668
2804400000 Οξυγόνο	1.222.456
6104430000 Φορέματα : Από συνθετικές ίνες	1.183.101

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΓΔΜ**

- **Συμβούλιο Ξένων Επενδυτών , πρόεδρος κ. Pedro Juan Navarro (Arcelor Mittal)**
Δ/ση: Dimitrie Cupovski 13, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3244088
Web: <http://www.fic.mk/>

- **Επιμελητήριο Ρωσίας – ΠΓΔΜ**
Δ/ση: Dimitrija Cupovski 13, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3233370

- **Αμερικανικό Εμπορικό Επιμελητήριο**
Δ/ση: Vasil Gjorgov 20A, floor 2, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3216714
Web: <http://amcham.com.mk/>

- **Επιμελητήριο Βουλγαρίας – ΠΓΔΜ**
Δ/ση: Dimo HadziDimov 38, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.6149633
Web: <http://www.mbcham.org/>

- **Επιμελητήριο Ολλανδίας – ΠΓΔΜ**
Δ/ση: PO box 744, 1001 Skopje
Τηλ. +389.78.245046
Web: <http://www.kvkmk.org/introductionmk.htm>

- **Επιμελητήριο Τουρκίας – ΠΓΔΜ**
Δ/ση: Lermontova 16, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3101220
Web: <http://www.matto.com.mk/>

- **Επιχειρηματική Βρετανική Ένωση**
Δ/ση: Franc Mesesnel 2, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3119127
Web: <http://www.bbgm.co.uk/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ.
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΗΝ
ΠΓΔΜ

A/A	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΤΗΛΕΦΩΝΟ	FAX	E-MAIL/WEB	ΚΛΑΔΟΣ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
1	AGROEFODIA	Goce Delcev 56, 2400 Strumica	00389.34.330765	00389.34.330766	agroefodia@t-home.mk	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
2	ALEX STEWART LTD	Teodosij Golganov 39-2/6, 1000 Skopje	00389.2.3128888	00389.2.3115398	Goran.Isjanovski@alexstewart.com.mk www.alexstewart.com	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ - ΠΟΙΟΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ
3	AXYKOM	Koco Racin 30/1-3, 1000 Skopje	00389.2.3215610	00389.2.3232887	info@axyko.com.mk constantinos@aksikom.com.mk www.axyko.gr	ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ - ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
4	AKTOR	Partizanski odredi 43b, 1000 Skopje	00389.2.3111019			ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
5	ALUMIL	Prvomajska 74A, 1000 Skopje	00389.2.2460350	00389.2.2460350	info.skopje@alumil.com www.alumil.com	ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ
6	ALPHA BANK	Dame Gruev 1, 1000 Skopje	00389.2.3251901	00389.2.3251911	contact@alphabank.com.mk www.alphabank.com.mk	ΤΡΑΠΕΖΑ
7	AMVROSIA	s.Dobrosane, 1300 Kumanovo	00389.31.437292	00389.31.437293	sanjadimanovska@hotmail.com	ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΡΕΑΤΩΝ
8	ALFATEKSTIL	s.Rabovo, 2460 Valandovo	00389.34.381772	00389.34.381772	anastasijatextil@gmail.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
9	ARIKTON PORTA	Factory MLAZ BOGDANCI, 1480 Bogdanci	00389.34.800000	00389.34.800995	arrikton@otenet.gr www.arrikton.gr	ΘΥΡΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
10	ARINI FASHION	Krusevski Pat bb, 7500 Prilep	00389.48.418757	00389.48.418797	vasidora@yahoo.com mail@vasidora.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
11	ART TOLL	Kliment Ohridski 27, 2400 Strumica	00389.34.321022	00389.34.343407	art-tol@t-home.mk	ΣΤΑΜΠΕΣ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ
12	ASTERI TEXTIL	Boris Kidric bb, 1480 Gevgelija	00389.34.214599		asteri.tekstil@hotmail.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
13	AUTO GS - FERAL	Londonska 17,1000 Skopje	00389.2.3122822 00306976655160		sakis@autogs.gr www.autosock.gr www.feral.mk	ΑΞΕΣΟΥΑΡ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
14	AVADDB Skopje	Rilski Kongres 23, 1000 Skopje	00389.2.3179630	00389.2.3109594	vojislav.stojanovic@avaddb.com.mk www.avaddb.com.mk	(MARKETING) - ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ
15	BAUART GROUP	Velko Vlahovic 4-1/2, 1000 Skopje	00389.2.3114072	00389.2.3112011	bauart@bauart.com.mk www.bauart.com.mk	ΕΠΙΠΛΑ
16	BILIS PRINT	Kliment Ohridski 27, 2400 Strumica	00389.34.321022	00389.34.343407	art-tol@t-home.mk	ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ
17	BI-MEC	Jurij Gagarin 31b, 1000 Skopje	00389.2.3296990	00389.2.3296990	info@bimek.com.mk www.papapostolou.gr	ΙΑΤΡΟΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ
18	BIZART BIT	Industriski Pat bb, 7000 Bitola	00389.47.224320	00389.47.234207	marijabit@bizbit.com.mk www.bizart.gr	ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΤΕΧΝΗΣ
19	BODEN CONSTRUCTION COMPANY	Bld. Koco Racin br.32/1-6, 1000 Skopje	00389.2.6091353		info@bodenc.com	ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ - ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
20	BOZNOS	Dime Anicin 4/7A, 1000 Skopje	00389.2.3256553	00389.2.3256554	atanasovski@boznos.mk www.boznos.mk	ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ - ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
21	CARTA TECHNICA	Industrial area Negotino, 1440 Negotino	00389.43.371208	00389.43.371208	cartatechnica@gmail.com www.cartatehnika.com	ΧΑΡΤΙΝΕΣ ΣΑΚΟΥΛΕΣ

22	CHILL BOX	Luj Paster 11, 1000 Skopje	00389.2.3133332		petros@frozenbox.com.mk www.chillbox.gr	ΤΡΟΦΙΜΑ
23	CHRYSSFORT	Lazar Poptrajkov bb, 1000 Skopje	00389.2.3171177	00389.2.3172258	chryssfort@chryssfort.com.mk www.chryssfort.com	ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΥΔΑΤΟΣ
24	COTTON-TEXTIL	Boris Kidric bb, 1480 Gevgelija	00389.34.214030	00389.34.211030	cottontextil_gev@yahoo.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
25	CPL	Ivo Lola Ribar b.b., 7000 Bitola	00389.47.228585	00389.47.226929	sotircplbt@yahoo.com	ΔΕΡΜΑΤΙΝΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ
26	DENIM	s. Slepce, 7000 Bitola	00389.47.275057			ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
27	DIAS CONSTRUCTION	Dame Anicin 10, 1000 Skopje	00389.2.3216360	00389.2.3216361	diasconstruction@yahoo.com contact@diasconstruction.com.mk	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
28	DIDO GROUP	Industriška 4, 1480 Gevgelija	00389.34.213444	00389.34.213611	dido.gev@didogroup.com.mk www.didotex.com.mk	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
29	DIMI TEXTIL	Zapaden bulevar bb, 1430 Kavadarci	00389.43.400345			ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
30	DOJARAN STEEL	s.Nikolik, 1485 Dojran	00389.34.219111	00389.34.219260	dojransteel@t-home.mk dojransteel@sidenor.vionet.gr	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ
31	D.S. FOODS	11 Oktomvri bb, 1300 Kumanovo	00389.31.437193	00389.31.437196	sales@dsfoods.com.mk	ΤΡΟΦΙΜΑ
32	DS ISKRA STEEL CONSTRUCTION	Zeleznicka bb, 1300 Kumanovo	00389.31.439700	00389.31.439702	admin@dsiskra.com.mk www.dsiskra.com.mk	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ
33	EGNATIA Skopje	Jane Sandanski 24/25, 1000 Skopje	00389.2.3293060	00389.2.3293070	office@group-egnatia.com.mk	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
34	EKLEKTIK DIZAJN BAJ PETALOTIS	Dubrava bb, 1484 Bogdanci	00389.34.223240	00389.34.223240	eklektikdizajn@t-home.mk www.petalotis.gr	ΕΠΙΠΛΑ
35	ELEKTRO ANASTASIADI	Kacanicli pat bb, P.O.BOX 1115, 1000 Skopje	00389.2.5117171	00389.2.5117173	anastasiadi@t-home.mk www.anastasiadi.gr	ΦΩΤΙΣΤΙΚΑ
36	ELEKTRO RAMA - M	3ta Mak.Udarna Brigada 76, 1000 Skopje	00389.2.2400550	00389.2.2400551	elektorama@t-home.mk www.elektorama.com.mk	ΧΩΝΔΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ
37	ELKA INTERNATIONAL	Bosna i Hercegovina 55, 1000 Skopje	00389.2.2619227	00389.2.2618853	skopje@elka-intl.com.mk	ΤΡΟΦΙΜΑ
38	ELMAR	Star Dojran, 1485 Dojran	00389.34.225700	00389.34.225700		ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
39	ELVIET TRIMMINGS	Zeleznicka bb, 2000 Stip	00389.32.389460	00389.32.392261	elviet@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
40	ERNST & YOUNG	Oktomvriska Revolucija 18, 1000 Skopje	00389.2.3113310	00389.2.3113438	vladimir.sokolovski@mk.ey.com	ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ
41	ERGOLAND	Hristo Smimenski 47-1/3, 1000 Skopje	00389.2.3245650	00389.2.3245650	ergoland@ergoland.com.mk www.ergoland.com.mk	ΜΟΝΩΣΗ
42	EOS MATRIX GROUP	Kej Dimitar Vlahov 3, 1000 Skopje	00389.2.3286440	00389.2.3286445	infomk@eos-matrix.com www.eos-matrix.com	ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ
43	EUROCONSULTANTS S.A.	Londonska 10/2-1, 1000 Skopje	00389.2.3090380	00389.2.3060540	info@evrokonsultanti.com.mk	ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ
44	EUROKNIT	Lece Koteski 50, 7500 Prilep	00389.48.428082	00389.48.429276	euroknitm@hotmai.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
45	EUROFARM INTERNATIONAL	Straso Pindzur 2, 1480 Bogdanci	00389.34.223300		eurofarm.in@t-home.mk	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
46	DPTU EULOS	Vasilevski pat BB, 2400 Strumica	00389.34.329057	00389.34.329057	eulos_sr@yahoo.com www.eulos.mk	ΕΜΠΟΡΙΑ ΚΟΜΠΡΕΣΕΡ

47	EVELEN-TEKSTIL	Partizanska 29, 1440 Negotino	00389.43.370690	00389.43.370690	evelen2007@yahoo.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
48	EVROMETAL VASILIS I DRUGI	Sumadiska 6, 1000 Skopje	00389.2.2743520	00389.2.2743520	meri@singer.com.mk www.singer.com.mk	ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ
49	EVROPORTA	s. Bogorodica, 1480 Gevgelija	00389.34.214254	00389.34.214254		ΘΥΡΕΣ
50	EUROFAST GLOBAL LIMITED DOOEL	Partizanski odredi 43A/15, 1000 Skopje	00389.2.2400225	00389.2.2400226	skopje@eurofast.eu www.eurofast.eu	ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ
51	FALKO	Dovledzik bb, 7000 Bitola	00389.47.259520	00389.47.259620	falkobt@hotmail.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
52	FEREKON	Blazo Orlandic 26A, 1000 Skopje	00389.2.2450880	00389.2.2450880	ferecon_sk@yahoo.com	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ - ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΣΦΥΡΗΛΑΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΥ, ΒΑΦΩΝ, ΒΕΡΝΙΚΙΩΝ
53	FOULAKIS	Kuzman Josifovski 16, 1430 Kavadarci	00389.43.414054	00389.43.414054		ΕΠΙΠΛΑ
54	FORSPED	Str. 50 Divizija 34/8, 1000 Skopje	00389.2.3176881	00389.2.3109715	kiriakosf@fortrans.gr www.forspedlogistics.com.mk	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
55	FORSPED LOGISTICS SOLUTIONS	Str. 50 Divizija 34/8, 1000 Skopje	00389.2.3176881	00389.2.3109715	kiriakosf@fortrans.gr www.forspedlogistics.com.mk	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
56	GELLI	Proizvodstven Pogon s.Egri, 7000 Bitola	00389.47.280190	00389.47.280132	geli_co2@yahoo.com	ΠΡΑΤΗΡΙΟ ΚΑΥΣΙΜΩΝ
57	GEOTERMIKA-TEH	Gjuro Gjakovic 13, 2400 Strumica	00389.34.353973	00389.34.353973	geo95@t-home.mk	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
58	GLOBAL LOGISTICS LTD.	Industrijska bb., 1040 Skopje	00389.2.2550240	00389.2.2550624	globallogistics@t-home.mk	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
59	GN TEXTILE	Carinska Baza bb, 1480 Gevgelija	00389.34.217171	00389.34.217170	endisis@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
60	GRANITE MARBLE CHATZOPOULOS (GMC)	Krusevski pat bb, 7500 Prilep	00389.48.410070		kosmios2002@yahoo.gr	ΜΑΡΜΑΡΑ
61	GRENIKOL TEX	s.Nikolic, Star Dojran, 1485 Star Dojran	00389.34.227234	00389.34.227234	ritakompani@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
62	G.S. TEXTIL LTD	Goce Delcev 58, 2400 Strumica	00389.34.344598	00389.34.347827	gstextil.ltd@gmail.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
63	GU SKOPJE	Roza Luksemburg 5/1, 1000 Skopje	00389.2.3246586	00389.2.3246586	kaeski@gu-skopje.com.mk www.guhellas.gr	ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
64	HARIS	Lece Koteski 50, 7500 Prilep	00389.48.424965	00389.48.433800	harisgreece@yahoo.com www.kentimaharis.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
65	HEALTH MED	Zeleznicka 50, 1000 Skopje	00389.2.3179377	00389.2.3179377	helthmed@t-home.mk	ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ
66	IKRP ROKAS & PARTNERS	Marsal Tito 53/1, 1000 Skopje	00389.2.3298280	00389.2.3225089	skopje@rokas.com	ΝΟΜΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
67	INTER AL PIN	str.1409 no.3.Gjorce Petrov, 1000 Skopje	00389.2.2033001	00389.2.2033001	interalpin@yahoo.com www.interalpin.com.mk	PVC ΠΑΡΑΘΥΡΑ ΚΑΙ ΘΥΡΕΣ
68	IN STYLE DESIGN GROUP	Jan Hus 8, 1000 Skopje	00389.2.3118900	00389.2.3120808	interni-in@t-home.mk	ΕΠΙΠΛΑ
69	INTER OKOV	Prvomajska 18/25, 1000 Skopje	00389.2.2783199	00389.2.2783199	intermak@otenet.gr	ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ - ΘΥΡΕΣ
70	INTRASOFT	Maksim Gorki 16/2, 1000 Skopje			Markos.Siotis@intrasoft-intl.com	SOFTWARE

71	INVIKTA	29 Noemvri 54 A, 1000 Skopje	00389.2.3245108		invikta@t-home.mk	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΔΡΑΝΩΝ ΓΙΑ ΑΣΦΑΛΤΟ, ΣΙΔΕΡΟΤΡΟΧΙΕΣ
72	IRAKLIS	Aleksandar Makedonski bb, 7500 Prilep	00389.48.422141			ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓ ΙΑ
73	IRAKLIS CO.	Marsal Tito 110, 1480 Gevgelija	00389.34.214820	00389.34.214820	iraklis_inc@yahoo.gr	ΕΙΔΗ ΓΡΑΦΕΙΟΥ, ΕΙΔΗ ΥΓΙΕΙΝΗΣ
74	JEKA LOGISTIK	11-ti Oktomvri No.40, 1000 Skopje	+30.6979792479		jamitsas@yahoo.com	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
75	KAJMAKCALAN 4	Boris Kidric 24a, 7000 Bitola	00389.47.236078	00389.47.236078	kajmakcalan4@hotmail.com	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
76	KARAVAS	Titogradska 2, 1000 Skopje	00389.2.3221909	00389.2.3221909	karavasmk@yahoo.com www.karavasp.gr	ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΚΑΛΩΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΑ
77	KENTAVROS	Zeleznicka bb, 1300 Kumanovo	00389.31.437193	00389.31.437196		ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ
78	KIK A.D. KERAMICKA INDUSTRIA KUMANOVO	Josko Ilievski 49, 1300 Kumanovo	00389.31.426196	00389.31.422624	liljanakik@yahoo.com	ΚΕΡΑΜΙΚΑ - ΟΚΟΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ
79	KIRKIS FARM	Zeleznicka bb, 1300 Kumanovo	00389.31.437193	00389.31.437196		ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
80	KLASIC TEXTILE- UNION FASHION	Industriski Pat bb, 7000 Bitola	00389.47.262022	00389.47.203216	classictextile@gmail.com	ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓ ΙΑ
81	KLIMAKON	Blazo Orlandic 26A, 1000 Skopje	00389.2.3298362	00389.2.3298364	katsonis@klimakon.com.mk www.klimakon.com.mk	ΚΛΙΜΑΤΙΣΤΙΚΑ
82	K.L.M.S.	Mito Hadzivasilev Jasmin bb, 1000 Skopje	00389.2.3298827	00389.2.3298929	elizabetha.etea@t-home.mk	ΒΡΕΦΙΚΑ ΕΙΔΗ - ΕΝΔΥΜΑΤΑ
83	KONIGTON	Kravarski Pat bb, 7000 Bitola	00389.47.261328	00389.47.203915	konigton@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓ ΙΑ
84	KONSA KONSTRUCTION	Partizanski Odredi 43A/15, 1000 Skopje	00389.2.2400225	00389.2.2400226	konsaconstruction@gmail.com	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
85	L.A. HEMIJA	Bldv.Krste Misirkov 7, 1000 Skopje	00389.2.3290814	00389.2.3290812	lahemija@t-home.mk www.lahemija.com.mk	ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓ ΙΑ
86	LAND SERVICE	Misko Mihajlovski 14A, 1000 Skopje	00389.2.2554151		landservis@t-home.mk	ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
87	LARIN MRAMOR	Goce Delcev 45/1, 7500 Prilep	00389.48.402510	00389.48.402511	larin@larin.com.mk www.larin.com.mk	ΜΑΡΜΑΡΟ
88	LDL ENGINEERING	Vladimir Komarov 4/20, 1000 Skopje	00389.2.2402302	00389.2.2402303	ldlnet@t-home.mk	ΗΛΕΚΤΡΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ, ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ
89	LEDRA AGRO	Boris Kidric bb, 1480 Gevgelija	00389.34.212666	00389.34.212666	ledraltd@otenet.gr	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
90	LIMEKS	Bldv.Jane Sandanski 79A, 1000 Skopje	00389.2.2454370	00389.2.2454370	limeks_liftovi@yahoo.com www.limeks.com.mk	ΑΣΑΝΣΕΡ
91	LINDE GAS	s.Egri, 7000 Bitola	00389.47.280190	00389.47.280132	geli_co2@yahoo.com	ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ
92	MAKLEASE	Ivo Lola Ribar 42V/7, 1000 Skopje	00389.2.3111500	00389.2.3111199	nikos.katris@maklease.com.mk www.maklease.com.mk	ΕΠΙΧΙΕΡΗΣΙΑΚΟ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ LEASING
93	MAP LOGISTIK	11-ti Oktomvri No.40, 1000 Skopje	00389.78.432829		gmilidis@hotmail.gr	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
94	MEGA AUTO PARTS	Skupi 10, 1000 Skopje	00389.2.3095005	00389.2.3095304	megaauto@t-home.mk www.megaauto.com.mk	ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ

95	MELLON SOLUTIONS	Ruzveltova 19, 3rd floor, 1000 Skopje	00389.2.3093750	00389.2.3093355	v.nestoroska@mellon.com.mk www.mellon.com.mk	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ, ATM's ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
96	MERCURY - TEXTILE CORPORATION	Boris Kidric 14, 1480 Gevgelija	00389.34.218657	00389.34.218658	MERCORP@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
97	MERMEREN KOMBINAT-PRILEP	Krusevski Pat bb, 7500 Prilep	00389.48.418940	00389.48.418998	info@mermeren.com.mk www.mermeren.com.mk	ΜΑΡΜΑΡΑ
98	METE MINING	Kliment Ohridski, Pelagonka 2, lam.4, kat 4, 7000 Bitola	00389.47.220227			
99	MHP SEAL ENGINEERING	Industrial Zone bb, ZAS, Reon 80, 1000 Skopje	00389.2.5311452	00389.2.3217079	info@mhpsealengineering.com.mk	ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ - ΥΔΡΑΥΛΙΚΕΣ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ
100	MIKRON TECH	Krusevski Pat bb, 7500 Prilep	00389.48.418757	00389.48.424620	vasidora@yahoo.com www.mikrontech.com.mk	ΗΛΕΚΤΡΙΚΕΣ ΣΥΣΚΕΥΕΣ
101	MINING S.A	M.Tito bb, 1430 Kavadarci	00389.43.400855	00389.43.400856	mining_kavadarci@yahoo.com	ΜΕΤΑΦΟΡΑ, ΦΟΡΤΩΣΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ - ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ
102	MIRKAT DOOEL	Skupi Str. No.1, 1000 Skopje	00389.2.3089089	00389.2.3089069	info@mirkat.com.mk www.mirkat.com.mk	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ
103	MULTIPART	Hristo Tatarchev 69, 1000 Skopje	00389.2.2772130	00389.2.2772118	multipart@on.net.mk	ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
104	MY PRINT	Ljubljanska bb, 1000 Skopje	00389.2.3099017	00389.2.3099026	office@myprint.com.mk www.myprint.com.mk	ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ
105	NAKOVA FRUIT	Vasil Karajanov 4, 1480 Gevgelija	00389.34.212926	00389.34.212926	logistikn@t-home.mk	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
106	NAT TEXTILE	Aleksandar Makedonski bb, 7500 Prilep				ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
107	NETFON	Orce Nikolov 188-2/5, 1000 Skopje	00389.2.3060940	00389.2.3060940	janis@netfon.com.mk www.netfon.com.mk	ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ
108	NEUROMEDICA	Partizanski Odredi 42, 1000 Skopje	00389.2.3114023		neuromedica@neuromedica.com.mk www.neuromedica.com.mk	ΙΑΤΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
109	NEW DAY	Industriski Pat bb, 7000 Bitola	00389.47.262022			ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
110	NEW KLASIK TEXTIL	Industriski Pat bb, 7000 Bitola	+38947.262022	03984.7203216	newklasiktextil@gmail.com	ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
111	NICE TEXTILE	Lece Koteskil 50, 7500 Prilep	00389.48.422140	00389.48.422140	slavica_prilep@yahoo.com	ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
112	N.G.P. SEALS	Josif Josifovski Svestarot 34a, 1000 Skopje	00389.2.3217002	00389.2.3217771	ngp.seals@gmail.com www.sealnet.gr	ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ - ΡΟΥΛΕΜΑΝ κ.α.
113	NI.NIKOS	Oktomvriska Revolucija bb, 1300 Kumanovo	00389.31.413668	00389.31.413668		ΔΕΡΜΑΤΙΝΕΣ ΥΛΕΣ ΓΙΑ ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ
114	OKTA RAFINERY	s. Miladinovci, PO Box 66, 1000 Skopje	00389.2.2532000	00389.2.2116191	oktacabinet@hellenic-petroleum.gr www.hellenic-petroleum.gr	ΔΙΥΛΙΣΤΗΡΙΟ
115	OMNITRADE	Drezdenska 19 lok.15, 1000 Skopje	00389.2.3065448	00389.2.3065434	omnitrade@email.com	ΚΛΙΜΑΤΙΣΤΙΚΑ
116	ORBIT LTD	Industriska bb, 1040 Skopje	00389.2.2550661	00389.2.2551550	orbit.sk@t-home.mk www.beinoglou.gr	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

117	PAVLOS J.KONDELIS	Skopski pat bb, 1400 Veles	00389.43.221540	00389.43.221540	condellispaul@t-home.mk	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ
118	PHARMACARE LTD.	Prvomajska bb, 1050 Skopje	00389.2.2763711	00389.2.2763710	pharmacaresk@yahoo.com	ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
119	PHARMAGEN LTD.	29 Noemvri str. 69/4, 1000 Skopje	00389.2.2457552	00389.2.2457553	e.varveris@pharmagen.mk www.pharmagen.mk	ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
120	P & D	Industriska 4, 1480 Gevgelija	00389.34.214301	00389.34.214302	accounting@p-d.com.mk www.pilux-danpex.gr	ΗΛΕΚΤΡΙΚΕΣ ΣΥΣΚΕΥΕΣ
121	PETZETAKIS PLASTIKA	s.Dolno Orizari bb, 1400 Veles	00389.43.212401	00389.43.212403	petzetakis@t-home.mk	ΠΛΑΣΤΙΚΑ
122	PIVARA A.D. SKOPJE	Str. 808 No.12, 1000 Skopje	00389.2.2611314	00389.2.2611482	pivaraskopje@pivaraskopje.com.mk	ΤΡΟΦΙΜΑ / ΠΟΤΑ
123	PLANINA	Kravarski Pat bb, 7000 Bitola	00389.47.261999	00389.47.269888	planinadoo@yahoo.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
124	PROFILCO MK	Prvomajska bb.Pintija, 1000 Skopje	00389.2.2700891	00389.2.2700855	profilcomk@on.net.mk www.profilco.gr	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΥ
125	RAPID GAS	Avtobaza Dubrava, 1480 Bogdanci	00389.34.222677			
126	RAMOS ILIADIS	Prvomajska 34/3, 1000 Skopje	00389.2.2460100	00389.2.2462266	pavlos@ramos-iliadis.com.mk	ΕΙΔΗ ΔΩΡΩΝ
127	RELIMARKET	Ivan Kozarov 13, 1000 Skopje	00389.2.3231411	00389.2.3231411	relimarket@t-home.mk	ΕΜΠΟΡΙΑ ΕΛΑΣΤΙΚΩΝ
128	RIVER COLLECTION	Industriska b.b., 2420 Radovish	00389.32.630770	00389.32.630770		ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
129	RODON LTD HAPPENING	Novaski Pat b.b., 7000 Bitola	00389.47.225051	00389.47.240378	rodonltd@t-home.mk	ΕΝΔΥΜΑΤΑ
130	RULA TEKS	Kukuska 7, 1484 Bogdanci	00389.34.212926		apostoli@rulatextil.com.mk www.rulatextil.com.mk	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
131	SAITIS	Industriski Pat bb, 7000 Bitola	00389.47.242167	00389.47.242167	saitis@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
132	SARANTIS GROUP	Prvomajska bb, 1000 Skopje	00389.2.2700553	00389.2.2700551	zorans@sarantis.com.mk www.sarantis.com.mk	ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ
133	SAT MODA	Gjorce petrov bb, 7000 Bitola	00389.47.229766	00389.47.225992	satmoda@t-home.mk www.saitisfashion.com	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
134	SCRAP METAL	Goce Delcev bb, 2400 Strumica	00389.70.983952		yugo_miki@hotmail.com	ΑΠΟΜΕΤΑΛΛΑ (Scrap)
135	SELLOPLAST	Blvd. Koco Racin bb, 1000 Skopje	00389.2.3214562	00389.2.3217793	selloplast@hyper.gr selloplast@t-home.mk	ΑΥΤΟΚΟΛΛΗΤΕΣ ΕΤΙΚΕΤΕΣ - ΤΑΙΝΙΕΣ
136	SIL ENGINEERING	516 Str. No.4/17, Keramidnica, 1000 Skopje	00389.2.2470038	00389.2.2463654	seal-engineering@on.net.mk	ΜΕΣΑ ΣΦΡΑΓΙΣΗΣ
137	SATO GROUP DOO (SINGER)	Resat Djafer 6,1000 Skopje	00389.2.3290771	00389.2.3290772	sato-singer@hotmail.com www.sato-singer.mk	
138	SM TEXTILE	Boris Kidric 12, 1480 Gevgelija	00389.34.217016		triocons@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
139	SIEMENS A.E.	11 Oktomvri 6-1/1, 1000 Skopje	00389.2.3133443	00389.2.3133302	siemens@siemens.com.mk www.siemens.com.mk	ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ
140	SKEBERIS PLASTICS	Blagoja Stefkovski bb, 1000 Skopje	00389.2.2580884	00389.2.2580885	fgorgev@freemail.com.mk www.skeberis.gr	ΕΜΠΟΡΙΑ ΧΗΜΙΚΩΝ - ΠΡΩΤΩΝ ΥΛΩΝ
141	SOLAR 96 LTD	Vladimir Komarov 1A, 1000 Skopje	00389.2.2466132		light@solar.com.mk	ΦΩΤΙΣΜΟΣ
142	SOSTAR	Goce Delcev 42, 2000 Stip	00389.32.385366		ratsos@spark.net.gr	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΙΔΗΡΟΞΟΠΛΙΣΜΟΥ , ΠΡΕΣΣΩΝ κ.ά.

143	SOFIRA	Prvomajska 4, 2460 Valandovo	00389.34.382383		anel.valandovo@yahoo.com anelvalandovo@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
144	SPANOS INDUSTRIES	Leniniova 33a/16, P.O.Box 462, 1000 Skopje	00389.2.3298691	00389.2.3298689	info@spanos.com.mk www.spanos.com.mk	ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ
145	STELA BREND DOOEL	Bul J. Sandanski No.3/lam. 6, 1000 Skopje	00389.2.2468795		pavloslesses@gmail.com	ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟ
146	STOPANSKA BANKA	11Oktomvri No. 7, P.O.Box 582, 1000 Skopje	00389.2.3295122	00389.2.3114503	theodoulos.skordis@stb.com.mk www.stb.com.mk	ΤΡΑΠΕΖΑ
147	STRUMICA TABAK A.D.	Vanco Kitanov 1, 2400 Strumica	00389.34.344670	00389.34.346585	strtabak@t-home.mk	ΚΑΠΝΑ
148	TEHNOHEM	Str. 7 No.139A Oreshani, 1000 Skopje	00389.2.3091174	00389.2.3091174	tehnohem@t-home.mk www.vellischem.gr	ΧΗΜΙΚΕΣ ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ
149	TOP SYSTEM	Straso Pindzur 11, 1000 Skopje	00389.2.3215558	00389.2.3215549	top-system@t-home.mk	ΔΙΑΝΟΜΗ ΛΙΠΑΝΤΙΚΩΝ
150	TOTO LEASING	Ivo Lola Ribar 104/1/1-5, 1000 Skopje	00389.2.3213121	00389.2.3213121	yiannis@t-home.mk	ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ LEASING
151	TRAKPARTS D.N.C.D.	Gjorce Petrov 133, 1000 Skopje	00389.2.2030330	00389.2.2030331	trakpartsdncd@hotmail.com	ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ
152	TRIKOTEXTIL	s.Brvenica, 1200 Tetovo	00389.44.455550	00389.44.455803	hristinacorogunova@yahoo.com	ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
153	TUNING CENTAR	Zeleznicka 23, 1000 Skopje	00389.2.2033666	00389.2.3111131	tuningcentermk@yahoo.com	ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
154	USJE CEMENTARNICA	Prvomajska bb, 1000 Skopje	00389.2.2786100	00389.2.2786390	usje@usje.com.mk	ΤΣΙΜΕΝΤΟ
155	UNION 5 FASHION	Industrijski Pat bb, 7000 Bitola	00389.47.262207		union5fashion@yahoo.com	ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
156	VASIDORA	Krusevski Pat, 7500 Prilep	00389.48.418757	00389.48.418797	vasidora@yahoo.com www.vasidora.com	ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
157	VASIJA	Kliment Ohridski bb, 2400 Strumica	00389.34. 30202			ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
158	RONTIS	Dolno Orizari bb, Veles	00389.43.212577	00389.43.212579	info@vemed.com.mk www.vemed.com.mk	ΙΑΤΡΟΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ
159	VENDORA	Zeleznicka 27, 1000 Skopje	00389.2.3119455	00389.2.3161827	vendora@unet.com.mk www.vendora.com.mk	ΤΡΟΦΙΜΑ
160	VEROPOULOS	Koco Racin bb, 1000 Skopje	00389.2.3088401	00389.2.3088430	sec@vero.com.mk www.vero.com.mk	SUPERMARKET
161	VODEN FRUIT	Mitropolit Teodosie Gologanov bb, 1000 Skopje	00389.2.3082764	00389.2.3083088	xbinos@vodenfruit.com	ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΕΜΠΟΡΙΑ ΦΡΟΥΤΩΝ
162	VODEN EXPORT - IMPORT	Mitropolit Teodosie Gologanov bb, 1000 Skopje	00389.2.3082764	00389.2.3083088	xbinos@vodenfruit.com	ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΕΜΠΟΡΙΑ ΦΡΟΥΤΩΝ
163	VODEN 2000 EXPORT - IMPORT	Mitropolit Teodosie Gologanov bb, 1000 Skopje	00389.2.3083078	00389.2.3083088	xbinos@vodenfruit.com	ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΕΜΠΟΡΙΑ ΦΡΟΥΤΩΝ
164	XENIA KAKLAMANOS	Mrzinski pat bb, 1480 Gevgelija	00389.34.215835	00389.34.215835	xenia@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
165	XS LOGISTIK	11-ti Oktomvri No.40, 1000 Skopje	00389.78.371525		xslogistics@hotmail.com	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
166	ZAMRZNATA HRANA	Velko Vlahovic22-2/2, 1000 Skopje	00389.2.3296639		frozenfood@on.net.mk	ΤΡΟΦΙΜΑ

167	ZENIT - REMONT	Jadranska bb, 7000 Bitola	00389.47.251697	00389.47.203703	zenit-remont@yahoo.com	ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
168	ZITO LUKS	Mak. Kosovska Brigada 44, 1000 Skopje	00389.2.5270110	00389.2.5270001	zitoluks@zitoluks.com.mk www.zitoluks.com.mk	ΤΡΟΦΙΜΑ
169	ZORBAS TD	Mrzinski pat bb, 1480 Gevgelija	00389.34.211054		Xenia@t-home.mk	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓ ΙΑ